

WSPÓLNY TRANSGRANICZNY
PROGRAM POMOCY
OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM

**Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu
Współpracy Transgranicznej Polska- Białoruś – Ukraina 2007-2013**

Zespół redakcyjny:

Autor:

Barbara Matysik

Konsultacja Merytoryczna:

Anna Kłos

Ewa Piwko –Witkowska

Opinia ekspercka:

dr Marek Białach

WYDAWCA:

Barbara Matysik Professional Consulting

**WSPÓLNY TRANSGRANICZNY
PROGRAM POMOCY
OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM**

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

**Publikacja współfinansowana ze środków
Unii Europejskiej w ramach Programu Współpracy
Transgranicznej Polska - Białoruś - Ukraina 2007-2013**

„Niniejszy dokument został sporządzony przy finansowym wsparciu Unii Europejskiej, w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013. Beneficjent Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach ponosi wyłączną odpowiedzialność za treść niniejszego dokumentu którego w żadnym wypadku nie należy rozumieć jako dokumentu odzwierciadlającego stanowisko Unii Europejskiej”.

Spis treści

Wprowadzenie	9
1. Metodologia opracowania Programu.....	13
2. Rozpoznanie stanu istniejącego.	
Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych	
na obszarze objętym Programem	17
2.1. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	
Koło w Werbkowicach.....	17
2.2. Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie	20
2.3. Sytuacja osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim	22
2.4. Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych	
w Powiecie Hrubieszowskim	29
2.5. Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych w Gminie Werbkowice	38
3. Zidentyfikowane problemy sytuacji i systemu wsparcia osób niepełno-	
sprawnych na obszarze realizacji Programu.	43
4. Wyniki badań własnych systemu pomocy osobom niepełnosprawnym	
w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki	
oraz współpracy podmiotów w tym obszarze.	45
4.1. Analiza współpracy instytucjonalnej oraz potrzeb osób	
niepełnosprawnych i ich zaspokojenia na podstawie	
badania opinii pracowników.	45
4.2. Diagnoza potrzeb osób niepełnosprawnych	
w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki.....	52
5. Analiza SWOT sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych	
na obszarze realizacji Programu	57

---

6. Mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia współpracy transgranicznej	67
7. Priorytety współpracy transgranicznej pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Rehabilitacyjno - Szkoleniowym „Źródło” we Lwowie.....	71
8. Propozycje zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych oraz rozwiązania dotyczące przeciwdziałania marginalizacji osób niepełnosprawnych.	73
9. Wykaz priorytetów, celów i działań Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym.	95
10. Zasady wdrażania i realizacji Programu. Rozwiązania techniczne, analizy ekonomiczne i rozwiązania formalnoprawne dla propozycji działań.	107
11. Zasady monitorowania i ewaluacji Programu.....	117
12. Spis załączników	129
Załączniki.....	131
Załącznik 1. Ankieta dla pracowników	131
Załącznik 2. Ankieta dla osób niepełnosprawnych lub ich rodziców / opiekunów	138
Załącznik 3. Projekt Porozumienia na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych.....	146
Załącznik 4. Opinia ekspercka	151

Wprowadzenie

Prezentowany WSPÓLNY TRANSGRANICZNY PROGRAM POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM powstał w ramach projektu pn. „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie” dofinansowanego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś – Ukraina 2007-2013, Priorytet 3. Współpraca sieciowa oraz inicjatywy społeczności lokalnych, Działanie 3.1 Rozwój regionalnych i lokalnych możliwości współpracy transgranicznej.

Jednym z ważnych elementów wskazanego projektu jest opracowanie strategicznego dokumentu, który zawiera rozpoznanie sytuacji osób niepełnosprawnych, przedstawia propozycje zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów tych osób, wyznacza hierarchię poszczególnych działań (priorytetów); przedstawia rozwiązania techniczne oraz analizę czynników ekonomicznych i formalno-prawnych dla proponowanych działań, umożliwiającą szybką i skuteczną pomoc w sytuacjach kryzysowych oraz przeciwdziałanie zjawiskom marginalizacji osób niepełnosprawnych.

Dokument ten będzie stanowił narzędzie do kontynuacji dalszej współpracy pomiędzy partnerami projektu, którymi są Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach (Lider) oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie (Partner).

Celem głównym projektu jest poprawa jakości i dostępności świadczeń rehabilitacyjno-edukacyjnych skierowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie na obszarze przygranicznym, obejmującym po stronie polskiej Gminę Werbkowice, po stronie ukraińskiej obszar Miasta Lwów.

Celami szczegółowymi są nawiązanie współpracy transgranicznej na rzecz pomocy i wsparcia dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz poprawa infrastruktury niezbędnej do prowadzenia zajęć rehabilitacyjno-edukacyjno-wychowawczych, poprzez rozbudowę i adaptację budynków w Alojzowie i Lwowie. Równie istotny cel stanowi wymiana wiedzy

---

i doświadczeń w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi, a także kompleksowe przeszkolenie pracowników w dziedzinie rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz integracji osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Rehabilitacja osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz zapobieganie marginalizacji tej grupy stanowi ważne wyzwanie dla współczesnych społeczeństw. Wypracowanie rozwiązań pozwalających na pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych intelektualnie w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym staje się koniecznością w obliczu skali i zakresu problemów funkcjonowania w określonej społeczności, wzrastających nacisków na włączanie standardów ochrony praw człowieka ze strony Komisji Europejskiej oraz obowiązku wdrażania inkluzywnych polityk rządowych.

Nie bez znaczenia jest także rozwój idei odpowiedzialności społecznej instytucji publicznych i społecznych oraz podmiotów prywatnych za wyrównywanie szans i możliwości osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Rangę problemu i konieczność wdrażania działań na rzecz osób niepełnosprawnych potwierdza ratyfikowanie przez Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego w dniu 6 września 2014 r. Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Artykuł 1 Konwencji stanowi, że jej celem jest *„popieranie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne oraz popieranie poszanowania ich przyrodzonej godności. Do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami”*¹.

Na terenach przygranicznych Polski i Ukrainy działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych są realizowane przez różne podmioty publiczne, społeczne i prywatne. System wsparcia obejmuje między innymi jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, państwowe fundusze celowe, przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, podmioty edukacyjne i szkoleniowe.

Również Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie stanowią ważne ogniwa tego systemu, zwłaszcza w kontekście dorobku na rzecz usprawniania i rozwo-

---

1 Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych opublikowana w Dz. U. z dnia 25 października 2012 r., poz. 1169.

---

ju systemu świadczeń rehabilitacyjno-edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

Wspólna realizacja projektu „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie” przyczyniła się do partnerskiego tworzenia warunków do powstawania, rozwoju i stabilizacji funkcjonowania placówek wsparcia dziennego osób niepełnosprawnych, umocniła ich pozycję w regionie jako prekursorów działań transgranicznych zwłaszcza, że problemy wynikające z życia z niepełnosprawnością intelektualną nie mają granic terytorialnych i przejawiają się podobnie.

Umożliwiły także zainicjowanie porozumienia na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej celem przygotowania osób marginalizowanych społecznie do podjęcia aktywności społecznej, edukacyjnej i zawodowej na miarę ich możliwości oraz potencjału. Porozumienie to zapewnia sformalizowanie partnerskiej współpracy poszczególnych instytucji i organizacji dla ustabilizowania i nadania trwałości wspólnym działaniom na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

---

1. Metodologia opracowania Programu

„Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym” stanowi dokument, który obejmuje wiele obszarów, kwestii i problemów, mających wpływ na poprawę jakości funkcjonowania osób niepełnosprawnych intelektualnie zamieszkałych w gminie Werbkowice i Powiecie Hrubieszowskim oraz w mieście Lwów, objętych wsparciem Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie. Dokument ten będzie stanowił narzędzie do kontynuacji partnerskiej współpracy pomiędzy wskazanymi organizacjami.

Treść opracowania skupia się na analizie sytuacji problemowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu niepełnosprawności intelektualnej, analizie deficytów i potencjału organizacji i ich otoczenia dla zwiększania zakresu i jakości usług dla tej grupy w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki w kontekście rozwoju współpracy międzynarodowej.

Metodologia opracowania dokumentu polega na określeniu propozycji zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych, wyznacza hierarchię poszczególnych działań (priorytetów) oraz przedstawia rozwiązania techniczne oraz analizę czynników ekonomicznych i formalno-prawnych dla proponowanych działań, umożliwiającą szybką i skuteczną pomoc w sytuacjach kryzysowych oraz przeciwdziałanie zjawiskom marginalizacji osób niepełnosprawnych.

Dokument wskazuje kierunki zmian, które zwiększą jakość i system dostępnego wsparcia dla osób niepełnosprawnych przyczyniając się do wyrównania ich szans życiowych oraz społecznego włączenia.

Program w swojej treści zawiera:

1. diagnozę sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze objętym Programem,
2. zidentyfikowane problemy sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu,
3. wyniki badań własnych systemu pomocy osobom niepełnosprawnym w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki oraz współpracy podmiotów w tym obszarze,
4. analizę SWOT sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu z uwzględnieniem Partnerów oraz współpracy transgranicznej,
5. priorytety współpracy transgranicznej pomiędzy Polskim Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie,
6. propozycje zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych oraz rozwiązania dotyczące przeciwdziałania marginalizacji osób niepełnosprawnych wraz z ich priorytetami i hierarchią,
7. wskazanie rozwiązań technicznych, analiz ekonomicznych i rozwiązań formalnoprawnych dla propozycji działań oraz sposób realizacji ze szczególnym naciskiem na możliwości wynikające z nowej perspektywy finansowej funduszy UE na lata 2014-2020.

Dokument powstał w oparciu o triangulację metod badawczych, tzn., że zastosowano połączenie metod jakościowych i ilościowych oraz analizę danych zastanych.

Diagnoza sytuacji osób niepełnosprawnych oraz istniejącego systemu wsparcia na obszarze realizacji Programu została przeprowadzona metodą analizy dokumentów zastanych m.in.: Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Hrubieszowskim na lata 2014-2020, Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Werbkowice na lata 2013-2020, opracowań powstałych na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, danych statystycznych i demograficznych oraz Strategii Rozwoju Warsztatów Terapii Zajęciowej w Turkowicach i Studium Wykonalności na potrzeby projektu pt. „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie”. Zostały przeprowadzone badania ankietowe w zakresie rozeznania problemów i potrzeb wśród uczestników-podopiecznych i pracowników Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Cen-

---

trum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie. Indywidualne wywiady pogłębione z zarządem organizacji poszerzyły wiedzę zdobytą podczas badań ilościowych. Został zastosowany dobór celowy do badań. Badania ankietowe zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie obejmującej zarówno pracowników wskazanych instytucji i ich uczestników/podopiecznych lub rodziny. W związku z tym zaprezentowane wnioski w zakresie planowanych działań są miarodajne i wiążące.

Program obejmuje elementarne zasady polityki społecznej, w tym zasadę pomocniczości², zasadę szerokiego zasięgu skutków³ oraz zasadę partycypacji społecznej⁴. W procesie tworzenia Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym uwzględniono jego powiązanie z innymi dokumentami strategicznymi szczebla lokalnego, regionalnego i krajowego oraz dokumentami międzynarodowymi. Program w swych założeniach nawiązuje do Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych ONZ i Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ jako głównych dokumentów obejmujących kwestię niepełnosprawności w kategorii praw człowieka, zaś regulacje z nią związane w kategorii polityki antidyskryminacyjnej.

Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych ONZ⁵ stanowią, że „systemy organizacji społeczeństwa i środowiska: usługi, działania, informacja i dokumentacja, są powszechnie dostępne (...) zwłaszcza dla osób niepełnosprawnych”. „Potrzeby każdej jednostki są jednakowo ważne i muszą stanowić podstawę planowania w społeczeństwie oraz, że wszystkie zasoby muszą być wykorzystane w taki sposób, aby zapewnić każdej jednostce równe szanse uczestnictwa”, a „osoby niepełnosprawne mają prawo do pozostania we własnym środowisku lokalnym i w nim otrzymywania wsparcia w ramach normalnych struktur edukacyjnych, opieki zdrowotnej, zatrudnienia i usług społecznych”.

---

2 **Zasada pomocniczości** (inaczej **zasada subsydialności**) - jedna z najważniejszych zasad, która sprowadza się do poglądu, że obowiązkiem społeczności jest wspomaganie jej części składowych w naturalnym rozwoju.

3 **Zasada szerokiego zasięgu skutków** jako jedna z wielu identyfikowanych w obszarze polityki społecznej zasad nakazuje podejmowanie działań adresowanych do jak największej liczby odbiorców usług społecznych, bliska zasadzie powszechności.

4 **Partycypacja** (z łaciny *particeps* - biorący udział, z ang. *participation* – uczestniczenie) – uczestnictwo, udział jednostek w większej grupie, formacji, projekcie czy instytucji.

5 **Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych** zostały przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 (Rezolucja 48/96). Tłumaczenie zostało wykonane na zlecenie Pełnomocnika do Spraw Osób Niepełnosprawnych i sfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, źródło: www.mpips.gov.pl, data pobrania: 02.11.2014

Przyjęcie powyższych założeń obliguje do podjęcia działań skoncentrowanych na:

- podniesieniu poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych oraz budowaniu pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej i jej miejsca w społeczeństwie,
- zwiększeniu dostępności i zakresu usług rehabilitacyjnych w środowisku w celu osiągnięcia i utrzymywania przez osoby z niepełnosprawnością optymalnego poziomu funkcjonowania, samodzielności i niezależności życiowej,
- zagwarantowaniu środowiska wolnego od barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i miejscu zamieszkania, barier w dostępie do środków transportu oraz w dostępie do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej,
- zagwarantowaniu dostępu do edukacji na każdym szczeblu o charakterze włączającym dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych oraz pełne zaspokajanie specjalnych potrzeb edukacyjnych,
- wspieraniu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy i w podmiotach ekonomii społecznej,
- tworzeniu warunków, aby osoby z niepełnosprawnością mogły żyć i realizować się we własnej rodzinie i aby nie były dyskryminowane w środowisku,
- zapewnieniu możliwości uprawiania sportu, turystyki oraz korzystania z ogólnodostępnych form rekreacji,
- tworzeniu warunków do integracji społecznej osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Kluczowa rola we wdrażaniu Programu przypada jego sygnatariuszom, tj. organizacjom pozarządowym PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnemu „Źródło”, które zrzeszają osoby z niepełnosprawnością i ich rodziców/opiekunów, wypowiadają się w ich imieniu oraz reprezentują ich interesy, a ponadto specjalizują się w świadczeniu usług na rzecz osób niepełnosprawnych w różnych sferach życia.

Organizacje te mogą być pełnoprawnymi partnerami instytucji rządowych i samorządowych w kreowaniu polityki społecznej i wypracowaniu systemowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania marginalizacji osób niepełnosprawnych.

---

2. Rozpoznanie stanu istniejącego.

Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze objętym Programem

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne “Źródło” we Lwowie są placówkami świadczącymi pomoc osobom niepełnosprawnym w środowisku lokalnym na terenach przygranicznych. Są ważnymi ogniwami systemu wsparcia osób niepełnosprawnych zwłaszcza w kontekście dorobku na rzecz usprawniania i rozwoju systemu świadczeń rehabilitacyjno-edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

2.1. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach

Zadania Polskiego Stowarzyszenia Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach polegają w szczególności na:

- rzecznictwie interesów, z wykorzystaniem m.in. instrumentów praw człowieka,
- inicjowaniu rozwiązań prawnych,
- organizowaniu i prowadzeniu różnego rodzaju placówek, programów i usług dla niepełnosprawnych dzieci i osób dorosłych w zakresie kompleksowej, wielodyscyplinarnej rehabilitacji i terapii, edukacji, przygotowania do pracy, zatrudnienia, opieki mieszkaniowej, rekreacji oraz wspierania w samodzielności, a także pomoc ich rodzinom (m.in. przez udostępnianie informacji, poradnictwo życiowe i prawne, grupy wsparcia, krótkoterminowe zastępowanie w opiece itp.),

-
- współpracy z organami władzy rządowej i samorządowej w zakresie zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych i ich rodzin oraz formułowania odpowiedniej lokalnej polityki społecznej,
  - szkoleniu rodziców i profesjonalistów,
  - działalności wydawniczej i współpracy z mediami w celu zmiany postaw społecznych.

Członkami Stowarzyszenia są rodzice i opiekunowie prawni osób niepełnosprawnych, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, inni członkowie ich rodzin, a także przyjaciele tych osób, w tym profesjonaliści zaangażowani w pracę dla ich dobra.

Artykuł 4. Statutu PSOUU Koło w Werbkowicach wskazuje, że „jego celem jest działanie na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością intelektualną, tworzenia warunków przestrzegania wobec nich praw człowieka, prowadzenia ich ku aktywnemu uczestnictwu w życiu społecznym oraz wspieranie ich rodzin”. PSOUU Koło w Werbkowicach jest placówką dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, posiadających orzeczenie o stopniu niepełnosprawności ze wskazaniem do uczestnictwa w terapii zajęciowej. Organizacja rozpoczęła swą działalność w 1996 roku. Wówczas jednostką nadrzędną był Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach. Koło otrzymało na podstawie umowy najmu część budynku w Przedszkolu Samorządowym przy ul. Piłsudskiego 4 w Werbkowicach.

Po przeprowadzeniu remontu i adaptacji pomieszczeń od dnia 01.09.1996 roku rozpoczęło się prowadzenie zajęć dla 16 osób niepełnosprawnych z upośledzeniem umysłowym w 3 pracowniach terapeutycznych, którymi były: pracownia gospodarstwa domowego, pracownia poligraficzna i pracownia plastyczna. Na początku działalności uczestnicy byli dowożeni do placówki wynajmowanym środkiem transportu. Następnie dla zapewnienia dowozu został zakupiony 9 osobowy samochód. W tym samym roku dzięki działaniom podjętym przez rodziców oraz pracowników PSOUU Koło w Werbkowicach, Zarząd Główny Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Warszawie zgodnie z wnioskiem z dnia 02.03.1996 roku założycieli Koła w Werbkowicach zarejestrował Koło w Werbkowicach jako terenową jednostkę Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym. Jednak zgodnie ze Statutem PSOUU Koło terenowe korzystało z osobowości prawnej Zarządu Głównego, co stanowiło pewne ograniczenia w dalszej działalności. W 2000 roku w odpowiedzi na rozeznane potrzeby środowiska lokalnego zostały podjęte z powodzeniem działania na rzecz rozszerzenia działalności o kolejną grupę terapeutyczną - pracownię rękodzieła użytkowego.

W związku z tym od stycznia 2001 roku grupa uczestników uległa zwiększeniu o pięć osób niepełnosprawnych z terenu sąsiedniej gminy Trzeszczany.

W 2004 roku dokonano zakupu nowego dziewięcioosobowego samochodu do przewozu osób niepełnosprawnych. Pojazd ten był dostosowany do przewozu wózków inwalidzkich. W 2006 r. z powodu kończącej się umowy najmu oraz rozszerzenia działalności o następne trzy grupy terapeutyczne: animacji kulturalnej, gospodarczej i preorientacji zawodowej zaszła konieczność zmiany siedziby. W styczniu 2008 r. placówka została przeniesiona w porozumieniu i ze wsparciem samorządu powiatu hrubieszowskiego do zaadaptowanego na potrzeby prowadzenia zajęć terapeutycznych internatu Zespołu Szkół w Turkowicach. W tamtym okresie liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem Warsztatu Terapii Zajęciowej wynosiła 36 osób. W 2009 roku dokonano zakupu dodatkowego autobusu do przewozu 17 osób niepełnosprawnych, w tym do przewozu dwóch wózków inwalidzkich. W 2010 r. z uwagi na podejmowaną aktywność, szeroką działalność statutową oraz plany dotyczące dalszego rozwoju, Zarząd PSOUU Koła w Werbkowicach zwrócił się z prośbą do Zarządu Głównego o podjęcie Uchwały w sprawie wyrażenia zgody na uzyskanie przez Koło w Werbkowicach osobowości prawnej. Stanowisko Zarządu Głównego było pozytywne. Od 29.10.2010 roku na mocy wpisu Sądu Okręgowego w Lublinie organizacja posiada własny numer w Krajowym Rejestrze Sądowym i REGON. Stanowi jednostkę terenową ogólnopolskiej organizacji posiadając odrębność w zakresie określonym w Statucie dla Kół posiadających osobowość prawną, a zarazem pozostaje w ogólnopolskiej strukturze PSOUU.

Obecnie Polskie Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach realizuje projekt pt. „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie” w partnerstwie z Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie. Celem projektu jest utworzenie placówki pobytu dziennego, w której dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną otrzymają profesjonalną, kompleksową, wielodyscyplinarną pomoc rehabilitacyjną, terapeutyczną, edukacyjną oraz rewalidacyjną. Ponadto w 2014 roku PSOUU Koło w Werbkowicach zakupiło dziewięcioosobowego busa Opel Vivaro ze środków PFRON oraz środków własnych Stowarzyszenia.⁶

---

6 Więcej informacji o działalności PSOUU Koło w Werbkowicach dostępne jest na stronie www.werbkowi-ce.psouu.org.pl

---

2.2. Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie

Centrum prowadzi swą działalność zgodnie z obowiązującym na Ukrainie przepisami prawa: Konstytucją Ukrainy, Ustawą „O działalności charytatywnej i organizacjach charytatywnych”, Statutem Centrum oraz innymi aktami prawa, które regulują obszar działalności charytatywnej. Ze wskazanych źródeł prawa wynika strategia i cele działalności Centrum „Źródło”. Sformułowany w Statucie cel nadrzędny działalności organizacji nakazuje „Zapewniać dzieciom z upośledzeniem fizycznym i intelektualnym możliwość rozwoju zdolności i umiejętności, wspierać ich socjalnie i życiowo w celu jak największej integracji ze społeczeństwem za pomocą nowoczesnych metod nauczania, rehabilitacji fizycznej, psychologicznej oraz socjalnej, pracy wychowawczej w społeczeństwie i środowisku rodzinnym oraz zapewniać możliwość szkolenia personelu, który wykona powyższe prace na najwyższym poziomie zawodowym”.

Zasady jakie obowiązują w działalności Centrum obejmują: dostępność, humanizm, uznanie równych praw każdej osoby do realizacji własnych zdolności i umiejętności, do wszechstronnego rozwoju, zabezpieczenie gwarantowanych przez Konstytucję Ukrainy praw do edukacji, pracy, niezależności od organizacji politycznych, religijnych, społecznych itp.

Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” prowadzi kompleksowe zajęcia w zakresie rehabilitacji i edukacji dzieci niepełnosprawnych. Stosownie do Rozporządzenia Lwowskiej Administracji Miejskiej Nr 895 z dn. 24.06.1994 roku, w celu zaspokajania potrzeb dzieci niepełnosprawnych chorych na mózgową porażenie dziecięce, Centrum „Źródło” otrzymało niewykończony budynek przy alei Czerwonoj Kalyny. W październiku 1996 roku z zebranych przez „Kanadyjski Fundusz Pomocy dla Dzieci Czarnobyla” (m. Toronto) środków rozpoczęto roboty budowlano-montażowe. Centrum dokonało rekonstrukcji i zakończenia budowy obiektu z zamiarem utworzenia Centrum szkoleniowo-rehabilitacyjnego dla dzieci niepełnosprawnych. Jesienią 2002 roku została rozpoczęta realizacja programu „Wczesna interwencja”, obecnie stanowiąca Dział Rozwoju Dziecka. Dział ten obejmuje 5 gabinetów specjalistycznych, 2 sale rehabilitacyjne, 1 salę terapii tanecznej, pokój dla seminariów i szkoleń oraz pokój dla personelu.

We wrześniu 2003 roku rozpoczęły działalność pracownie dla młodzieży niepełnosprawnej, które obecnie stanowią Klub Aktywnej Młodzieży. Prowadzi on warsztaty w trzech salach. Od

---

września 2008 roku szkoła i przedszkole stanowiące „Dział rehabilitacji psychologicznej i społeczno-pedagogicznej” zostały także przeniesione do nowego budynku Centrum. Ich działalność obejmuje 6 grup, z których każda prowadzona jest w osobnych pokojach, co dotyczy szkoły i przedszkola. Ponadto zajęcia prowadzone są w 1 sali rehabilitacyjnej, 1 auli oraz w gabinetach specjalistycznych. W listopadzie 2008 roku wykończony budynek o powierzchni ogółem 2 636, 5 m² został oddany do użytkowania, zaś na podstawie umowy dzierżawy nieruchomości przekazano go do nieodpłatnego użytkowania na rzecz Lwowskiego Miejskiego Centrum Rehabilitacji. W 2010 roku w budynku Centrum uruchomione zostały basen, punkt naprawy i dostosowania wózków inwalidzkich oraz pracownia ortetyczna.

Aktualnie realizacja wszystkich programów z wyjątkiem nauczania zintegrowanego odbywa się w nowoczesnym, zrekonstruowanym i przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych budynku, który wyposażono również w 2 windy i pochylnie. Wobec tego osoby na wózkach inwalidzkich mogą bez ograniczeń poruszać się po budynku. Realizacja programów rehabilitacyjnych przez Centrum jest możliwa dzięki otrzymywanemu wsparciu m. in.: z Kanadyjskiego Funduszu Pomocy Dzieciom Czarnobyli (Toronto, Kanada). Pomoc Funduszu pozwoliła wyposażić Centrum w następujący sprzęt m.in.: materace gimnastyczne, tapczany, różnorodne wałki, drabinki i schodki, tunele gimnastyczne, piłki rehabilitacyjne, specjalne meble do prowadzenia zajęć z wykorzystaniem metody Andrása Pető, suche baseny, różnorodne urządzenia do nauki chodzenia, wózki inwalidzkie, chodziki i inne. Centrum posiada różne zabawki rozwijające, w tym zabawki rozwijające umiejętności ruchowe i motoryczne oraz zabawki poszerzające wiedzę. Wszystkie urządzenia i sprzęt udostępniany jest bezpłatnie. Instytucja charytatywna Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” posiada 6 mikrobusów, spośród których 4 zostały specjalnie przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych. W kwietniu 2008 roku na podstawie umowy dzierżawy Centrum otrzymało 4 autobusy.

W ciągu ponad dwudziestu jeden lat działalności Centrum udzieliło pomocy rehabilitacyjnej, psychologicznej i pedagogicznej ok. 2500 dzieci i młodzieży w wieku od kilku tygodni do 35 lat.

Łącznie ok. 160 dzieci i młodzieży cierpiących na mózgowo porażenie dziecięce, autyzm, dzieci z Zespołem Downa, dzieci z zespołem deficytu uwagi, z nadruchliwością oraz innymi chorobami codziennie uczestniczy w różnorodnych programach realizowanych w Centrum. Wskazana grupa obejmuje 100 dzieci w 4 grupach przedszkolnych i 3 klasach szkolnych, oraz w zerówce Szkoły-Przedszkola, tj. w Dziale rehabilitacji społeczno-pedagogicznej i psycholo-

---

gicznej. Z grupy tej 10 dzieci uczęszcza do szkoły nr 82 we Lwowie. Ponad 100 dzieci korzysta codziennie z usług udzielanych w Dziale Rozwoju Dziecka. Z usług tego działu korzysta około 300 dzieci i członków ich rodzin. Ponad 45 osób w wieku od 18 do 35 lat uczestniczy w warsztatach organizowanych w ramach działalności Klubu Aktywnej Młodzieży.

W 2008 roku na bazie instytucji charytatywnej „Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” utworzono instytucję komunalną typu zamkniętego „Lwowskie Miejskie Centrum Rehabilitacji „Źródło”, której działalność jest finansowana z budżetu komunalnego (miasta Lwów). Fakt ten potwierdza, że wieloletnie wysiłki założycieli Centrum „Źródło” zostały zauważone i docenione, dzięki czemu społeczeństwo i lokalne władze zaczęły zwracać uwagę na problemy osób niepełnosprawnych.

Obecnie Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” stanowi w skali kraju i regionu przykład współpracy organizacji społecznej z organami władzy na rzecz skutecznego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych poprzez świadczenie wysokiej jakości usług dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży oraz realizację indywidualnego programu rehabilitacyjnego.⁷

2.3. Sytuacja osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim

Skala problemów wynikających z niepełnosprawności w województwie lubelskim jest znaczna. Województwo wyróżnia się na tle kraju najwyższą populacją osób niepełnosprawnych wynoszącą 16,3%, przy średniej krajowej 13,9%. Największą grupę osób niepełnosprawnych stanowią osoby w wieku 50 - 69 lat (29,8%) oraz 70 i więcej lat (50,1%). Rzadziej w porównaniu do innych województw występuje niepełnosprawność wśród ludzi młodych, w wieku 0 - 14 lat (3%) oraz 15 - 29 lat (3,7%). Gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi w regionie stanowią 7,6% ogółu gospodarstw. Na podstawie raportu „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.”⁸ ustalono, że liczba osób niepełnosprawnych wynosiła w województwie w 2009 r. 180 tys., w tym 118 tys. w miastach i 88,1 tys. na wsi.

---

7 Więcej informacji o działalności Centrum Szkoleniowo- Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie dostępne jest na stronie www.dzherelocentre.org.ua

8 Główny Urząd Statystyczny „Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.”, Warszawa 2011, źródło: www.stat.gov.pl, data pobrania: 26.10.2014

Powyższe dane odzwierciedlają nie tylko liczebność populacji osób z niepełnosprawnością, ale też niekorzystną sytuację w zakresie profilaktyki niepełnosprawności. Stosunkowo niewielka liczba ludności bierze udział w badaniach profilaktycznych mimo, iż podejmowane są programy profilaktyki i edukacji zdrowotnej oraz promujące zdrowy styl życia. Mieszkańcy mają problemy w zakresie korzystania z porad lekarzy specjalistów. Wysokie koszty leczenia i długi czas oczekiwania na specjalistyczne wizyty lekarskie przyczynia się do rezygnacji z systematycznych wizyt. W tej sytuacji rośnie liczba leków przyjmowanych samodzielnie, bez konsultacji z lekarzem. Ponadto występuje ograniczony dostęp do rehabilitacji medycznej. W regionie występują niekorzystne warunki społeczno-ekonomiczne, które również pogłębiają problemy związane z niepełnosprawnością. Są nimi uwarunkowania mentalne i obyczajowe, skromna infrastruktura oraz niskie dochody gospodarstw domowych, które przyczyniają się do tego, że podejmowanie aktywności w obszarze sportu, turystyki rekreacji oraz zdrowego stylu nie jest popularne wśród mieszkańców. Często niepełnosprawność jest skutkiem bierności we wskazanych obszarach ⁹.

System wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin w regionie

Zróznicowane źródła wskazują, że niepełnosprawność stanowi istotny czynnik ryzyka wykluczenia społecznego. Wieloaspektowe badania prowadzone przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie potwierdzają to stwierdzenie. Raport z badań pod nazwą: „Identyfikacja potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej w województwie lubelskim, lipiec 2010”¹⁰ wskazuje, że 83,64% przedstawicieli instytucji działających w systemie pomocy i integracji społecznej uważa grupę osób niepełnosprawnych za grupę zagrożoną wykluczeniem. Według raportu osoby niepełnosprawne licznie korzystają ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, a niepełnosprawność stanowi jeden z trzech głównych powodów udzielania wsparcia przez te instytucje. Podaje się, że 1/3 osób korzystających z pomocy społecznej stanowią osoby niepełnosprawne i ich rodziny. Jednocześnie wskazuje się, że niemal połowa (48,31%) gospodarstw domowych w Polsce obejmujących przynajmniej jedną osobę niepełnosprawną

---

9 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie „Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020”, Lublin 2013, źródło: www.rops.lubelskie.pl, data pobrania 02.11.2014

10 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, „Identyfikacja potrzeb informacyjnych z obszaru polityki społecznej w województwie lubelskim, lipiec 2010”, Lublin 2010, źródło www.obserwatorium.rops.lubelskie.pl, data pobrania: 26.10.2014

---

nie korzysta z pomocy z zewnątrz. Spektrum problemów osób niepełnosprawnych jest znacznie szersze niż wynika z perspektywy sprawozdań wymienionych instytucji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie zlecił w 2012 roku badania „Sytuacji społeczno - bytowej osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie lubelskim”,¹¹ których wyniki są miarodajne i reprezentatywne dla województwa. Jedną trzecią badanej populacji stanowiły osoby przed 54 r.ż.

W świetle wyników badań osoby niepełnosprawne prezentowane są jako osoby nieaktywne w wielu obszarach. Głównie takie, które nie uprawiają aktywnego wypoczynku, nie angażują się w działalność organizacji pozarządowych, nie korzystają z rehabilitacji. Większość osób niepełnosprawnych nie potrafiła dokładnie określić swoich potrzeb oraz przeszkód blokujących im możliwość zabezpieczenia tych potrzeb.

Zwraca się uwagę, że ok. 1/3 ankietowanych osób nie korzysta z żadnych form wsparcia instytucjonalnego z uwagi na niepełnosprawność. Niemal połowa osób korzystających z pomocy z zewnątrz ocenia system wsparcia negatywnie, jedynie co piąty badany pozytywnie.

Szczególnie niekorzystna sytuacja materialna i zawodowa oraz niekorzystne położenie w życiu społecznym dotyczy młodych osób niepełnosprawnych oraz rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi. Mają niski status materialny z uwagi na najniższe dochody i współwystępujące bezrobocie. W ograniczonym zakresie uczestniczą w życiu społecznym i kulturalnym¹².

Niemal połowa osób niepełnosprawnych odczuwa sytuację wykluczenia społecznego z powodu niepełnosprawności bez względu na wiek, wysokość dochodu i poziom wykształcenia. Jako główny czynnik ograniczający funkcjonowanie w życiu codziennym został wskazany brak odpowiedniej infrastruktury oraz mały zakres wsparcia ze strony państwa. Negatywnie odczuwana jest sytuacja materialna rodzin osób niepełnosprawnych, które rezygnują z wielu dóbr i usług, gdyż ich dochód ledwo wystarcza na pokrycie podstawowych potrzeb. Zwłaszcza ludzie młodzi mają złą sytuację materialną. Dochód 39% badanych osób w wieku 34 lat nie przekracza kwoty 456 zł, stanowiącej kryterium dochodowe uprawniające do korzystania z pomocy społecznej oraz pozwalające na pokrycie niezbędnych potrzeb życiowych na minimalnym poziomie. W badanej grupie 6% ankietowanych osób pracuje w ciągu całego roku, tylko 2%

---

11 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie „Sytuacja społeczno - bytowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie lubelskim”, Lublin 2012, źródło: www.obserwatorium.rops.lubelskie.pl, data pobrania: 26.10.2014

12 Raport z badań :Bariery i możliwości integracji zawodowej osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim, red. Stronkowski P., WYG International, W-wa 2009,

---

pracuje dorywczo. Znaczną większość w grupie 35 - 54 lata stanowili renciści, a pracuje mniej niż co piąta osoba z tej grupy.

Świadczenia przysługujące osobie z tytułu jej niepełnosprawności uniemożliwiają zrekompensowanie konsekwencji niepełnosprawności. Dochody pozostałych członków rodziny z uwzględnieniem wydatków na leczenie i rehabilitację osób niepełnosprawnych, nie są wystarczające do zapewnienia profesjonalnej odpłatnej opieki w potrzebnym zakresie.

Ważnym problemem rzutującym na funkcjonowanie rodzin osób niepełnosprawnych jest niedostateczny rozwój sieci usług opiekuńczych zapewniających pomoc w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych oraz braki infrastruktury oferującej opiekę i rehabilitację tym osobom, w szczególności placówek dziennego pobytu¹³.

Podkreśla się, że w województwie lubelskim w ostatnich latach przybyło warsztatów terapii zajęciowej i środowiskowych domów samopomocy zapewniających rehabilitację społeczną i zawodową osobom niepełnosprawnym. Wysokie koszty utworzenia i działalności wymienionych placówek spowolniły dynamikę ich powstawania.

Prognozuje się, że w ciągu najbliższych lat liczba miejsc dla osób niepełnosprawnych w warsztatach terapii zajęciowej, środowiskowych domach samopomocy i innych nie zaspokoi wzrastających potrzeb w zakresie oferty wsparcia dla osób z upośledzeniem umysłowym i chorobami psychicznymi oraz z niepełnosprawnością sprzężoną. Występują również deficyty placówek dziennego pobytu i rehabilitacji dla znacznej części osób niepełnosprawnych z innymi rodzajami niepełnosprawności¹⁴.

Obecne bariery architektoniczne i ograniczona dostępność transportu dla osób niepełnosprawnych oraz niska aktywność zawodowa tej grupy wraz z trudnościami w znalezieniu zatrudnienia sprawiają, że znaczna część tych osób jest zmuszona do pobytu w domu i izolacji z życia społecznego. Organizacje pozarządowe nie są w stanie przejąć i zastąpić działań administracji w tym zakresie¹⁵. Powołanie i funkcjonowanie placówek rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych stanowi znaczne i kosztowne wyzwanie, które podejmują nieliczne, prężniej działające organizacje. Niewiele organizacji potrafi pozyskiwać zewnętrzne źródła finansowa-

---

13 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie „Sytuacja społeczno - bytowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie lubelskim”, Lublin 2012, źródło: www.obserwatorium.rops.lubelskie.pl, data pobrania: 26.10.2014

14 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie „Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020”, Lublin 2013, źródło: www.rops.lubelskie.pl, data pobrania 02.11.2014,

15 Ibidem

---

nia, rozliczać otrzymane dotacje oraz być pracodawcą dla profesjonalnej kadry wspierającej osoby niepełnosprawne.

Analiza obszaru edukacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w województwie lubelskim

Zróznicowane źródła zewnętrzne wskazują, że w województwie lubelskim występuje utrudniony dostęp osób niepełnosprawnych do różnych poziomów edukacji. Jako przyczyny niekorzystnej sytuacji podawane są m.in. bariery architektoniczne i bariery w komunikowaniu się, w tym niedobory sprzętu, pomocy dydaktycznych, transporcie niedostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Ważnym zagadnieniem jest zorganizowanie i sfinansowanie właściwego przewozu dzieci niepełnosprawnych do szkół, co czasami ocenia się jako „zaniedbywany” przez gminy obowiązek. Wskazane powyżej problemy mogłyby w obowiązujących ramach prawnych zostać kompleksowo i skutecznie rozwiązane, jednak z różnych powodów są nadal obecne w rzeczywistości społecznej, ograniczają dostęp do edukacji dzieciom, które mogłyby uczyć się i funkcjonować w grupie rówieśniczej¹⁶.

Istniejące problemy i bariery skutkują brakiem możliwości pełnej integracji dzieci niepełnosprawnych z ich pełnosprawnymi rówieśnikami. Ponadto bariery obniżają szanse osób niepełnosprawnych na ich rozwój zawodowy i możliwość podejmowania aktywności i samodzielności. Zakres działań organizacji pozarządowych w obszarze edukacji osób niepełnosprawnych nie wystarcza do wyrównania szans tych osób z uwagi na niewielką liczbę placówek podejmujących działalność rehabilitacyjną i edukacyjną oraz niewystarczającą ilość zajęć dla dzieci prowadzonych w miejscu zamieszkania, szkole lub w ramach zajęć pozalekcyjnych.

Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w regionie

Raport z badań przeprowadzonych w 2013 r. pn. „Sytuacja społeczno-bytowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w województwie lubelskim” wskazuje, że niepełnosprawność stanowi główną barierę znacznie ograniczającą podjęcie zatrudnienia, głównie z powodu braku ofert pracy.

---

16 Ibidem

Znaczna część osób niepełnosprawnych nie jest aktywna zawodowo. Ich główne źródło utrzymania stanowią świadczenia rentowe. Natomiast nieliczna grupa osób niepełnosprawnych (6 %) posiada stałą pracę.

Przeprowadzone analizy szans i barier w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych wskazują, że największe ograniczenie w aktywizacji jest bierność większości tej grupy osób, która powodowana jest stanem zdrowia oraz lękiem przed utratą emerytury, bądź renty, wiekiem oraz uwarunkowaniami mentalnymi. Specyficzne ograniczenie stanowi obawa przed utratą świadczeń w związku przekroczeniem wyznaczonego limitu dochodów z tytułu pracy zarobkowej na podstawie obowiązujących przepisów, gdyż renta uważana jest za podstawowe źródło utrzymania, zastępujące dochód z pracy. Renty nie są spostrzegane jako rekompensata i niezbędne wsparcie z tytułu niepełnosprawności. System wspierania włączania na rynek pracy w coraz większym zakresie skupia się na umożliwianiu tym osobom wejścia na otwarty rynek pracy.

Wyniki obserwacji zatrudnienia osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej ukazują, że w ostatnich latach w województwie lubelskim maleje liczba zakładów oraz zatrudnienie w tych zakładach¹⁷. Zakłady pracy chronionej mają trudną sytuację ekonomiczną zbliżoną do sytuacji innych zakładów, zwłaszcza produkcyjnych.

Zakłady pracy chronionej w większości uległy likwidacji przyczyniając się do wzrostu bezrobocia osób niepełnosprawnych. Położenie osób niepełnosprawnych jest gorsze, niż osób zdrowych, gdyż trudniej im znaleźć zatrudnienie na otwartym rynku pracy, a sytuacja zakładów pracy chronionej nie jest lepsza mimo istniejącego systemu ulg i uprawnień z tytułu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Refundacje są niewystarczające w obliczu problemów ekonomicznych przedsiębiorstw i nie łagodzą ich na wystarczającym poziomie, nie gwarantując wzmocnienia pozycji zakładu na rynku pracy.

W województwie lubelskim zauważalny jest równoczesny wzrost skali bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych. Z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie wynika, że w 2001 roku liczba ewidencjonowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych wynosiła 1 685, zaś w 2012 roku 56 638. Podkreśla się, że nie wszystkie osoby rejestrują się jako bezrobotne lub poszukujące pracy, zaś skala problemu może być znacznie wyższa.

Z informacji przekazywanych przez organizacje pozarządowe i osoby indywidualne jasno wynika potwierdzenie lęku osób niepełnosprawnych przed podjęciem zatrudnienia z uwagi

---

17 Ibidem

---

na ewentualną utratę świadczeń. Niekorzystny obraz sytuacji uwypuklają informacje o braku chęci podejmowania pracy na otwartym rynku pracy przez pracowników zakładów aktywności zawodowej, których działalność jest wspierana ze środków samorządu województwa.

Mimo wielu problemów zauważalny jest pozytywny trend wzrostu liczby ofert pracy adresowanych do osób niepełnosprawnych (ok. dwu i półkrotny na przestrzeni lat 2009 -2012). Jednakże większość spośród wszystkich ofert pracy stanowią oferty pracy sezonowej, co skutkuje tym, że znaczna część osób niepełnosprawnych po krótkotrwałym zatrudnieniu ponownie pozostaje bierna zawodowo. Aktywizacja zawodowa wspierana jest z funduszy krajowych np. Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz funduszy unijnych, lecz mimo to efektywność działań prozatrudnieniowych podmiotów publicznych i niepublicznych jest ciągle zbyt niska.

Obszar wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim

Jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego (tj. województwo, powiaty, gminy) podejmują programy współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego. Potrzeba współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze problemów wynikających z niepełnosprawności oraz ich wspierania finansowego organizacji nie jest kwestionowana przez instytucje publiczne. Wolontariusze i pracownicy III sektora mogą uczestniczyć w szkoleniach i warsztatach współfinansowanych ze środków unijnych, rośnie także ich wiedza i doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków publicznych i realizacji złożonych, długoterminowych zadań. Kluczowym problemem są niewystarczające środki na zabezpieczenie potrzeb zgłaszanych przez organizacje pozarządowe w sytuacji dobrego rozeznania potrzeb osób niepełnosprawnych oraz wieloaspektowej współpracy z organizacjami, co ogranicza możliwości realizacji wspólnych projektów i przedsięwzięć.

Ograniczeniem są też obowiązujące przepisy zobowiązujące organy administracji publicznej do realizacji określonych zadań ustawowych oraz zmniejszające możliwości podejmowania wspólnych inicjatyw z organizacjami oraz udzielania im wsparcia finansowego. Z wieloletnich obserwacji działań podejmowanych na podstawie ustawy o rehabilitacji osób niepełnosprawnych wynika ograniczony i zawężony katalog zadań, które pozwalają jednostkom samorządu terytorialnego na wsparcie organizacji w ich kompleksowych i zarazem kosztownych działaniach. Ponadto samo-

---

rządy niechętnie podejmują działania na rzecz tworzenia, prowadzenia i rozwoju specjalistycznych placówek. Sytuacja ta generuje lukę w systemie rehabilitacji osób niepełnosprawnych¹⁸.

2.4 Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych w Powiecie Hrubieszowskim

W „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Hrubieszowskim na lata 2014-2020”¹⁹ oraz „Powiatowym Programie Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2013-2016”²⁰ została przedstawiona sytuacja osób niepełnosprawnych i system wsparcia w środowisku lokalnym. Z informacji zawartych w tych dokumentach wynika, że niwelowanie problemów osób niepełnosprawnych jest istotne w planowaniu kierunków działań administracji samorządowej i rozwoju Powiatu Hrubieszowskiego. Liczba osób niepełnosprawnych wynosi 14 430 osób, tym 76,5% to mieszkańcy wsi, a pozostali to mieszkańcy miasta. W populacji osób niepełnosprawnych przeważają kobiety stanowiąc 54% ogółu osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne stanowią 20% mieszkańców powiatu, a wskaźnik ten jest wyższy niż wskaźnik dla województwa lubelskiego i całego kraju. W Strategii tej również potwierdza się, że osoby z niepełnosprawnością są jedną z najbardziej zmarginalizowanych grup w społeczeństwie, które mają znacznie ograniczony dostęp do różnych dziedzin życia społecznego. Występujące bariery środowiskowe bardziej utrudniają społeczną partycypację niż funkcjonalne ograniczenia tych osób.

Z uwagi na znaczną liczbę niepełnosprawnych mieszkańców powiatu została dostrzeżona potrzeba podjęcia kompleksowych działań dla zapewnienia warunków do pełnego i w miarę możliwości, samodzielnego funkcjonowania we wszystkich sferach życia w wymiarze indywidualnym i społecznym. Wobec tej grupy nieodzowne jest podjęcie dodatkowych działań kompensujących skutki niepełnosprawności oraz udzielanie pomocy i wsparcia ze strony innych, zwłaszcza przez rodziny, grupy wsparcia oraz właściwe służby samorządowe działające w obszarze: zdrowia, edukacji, pomocy społecznej i zatrudnienia.

---

18 Ibidem

19 Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Hrubieszowskim na lata 2014-2020, Hrubieszów 2014, źródło: www.bip.starostwo.hrubieszow.pl, data pobrania 02.11.2014

20 Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2013-2016, Hrubieszów 2013, źródło: www.bip.starostwo.hrubieszow.pl, data pobrania 02.11.2014

Ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu hrubieszowskiego wskazują, że corocznie wzrasta liczba rodzin, którym udzielana jest pomoc z tytułu niepełnosprawności (np. w 2012 roku liczba rodzin wyniosła 612). Wzrasta też liczba osób, którym wydawane są orzeczenia o stopniu przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności.

W 2012 roku najwięcej orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia zostało wydanych z uwagi na choroby neurologiczne, choroby układu oddechowego i krążenia, dysfunkcje narządu ruchu oraz choroby psychiczne. W liczbie wydanych orzeczeń przeważają orzeczenia z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Orzeczenia dotyczące osób niepełnosprawnych przed 16 rokiem najczęściej wydawane są z powodu chorób neurologicznych, układu oddechowego i krążenia, chorób psychicznych oraz upośledzenia umysłowego. Jednak zauważa się, że liczba wydawanych orzeczeń dla dzieci i młodzieży, tj. osób do 16 roku życia maleje w ostatnich latach.

Niepełnosprawni mieszkańcy powiatu hrubieszowskiego mają szczególnie niekorzystną sytuację na rynku pracy z uwagi na występujące u nich problemy zdrowotne, nieadekwatne do potrzeb rynku pracy kwalifikacje i niskie wykształcenie. Obserwuje się u nich bierność, zaniżoną samoocenę, nieznaną sytuację na rynku pracy oraz obawy wywołane niskimi umiejętnościami zawodowymi i społecznymi, które również ograniczają je w poszukiwaniu pracy i poprawie swojej sytuacji. Corocznie przybywa osób niepełnosprawnych rejestrujących się w Powiatowym Urzędzie Pracy w Hrubieszowie jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy. W ewidencji Powiatowego Urzędu Pracy pozostaje 297 osób, w tym więcej mężczyzn (171) niż kobiet (126). Najwięcej osób posiada wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne, co potęguje ich problemy ze znalezieniem pracy. Ponadto 80% osób niepełnosprawnych poszukujących pracy, zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Hrubieszowie, stanowią osoby bez żadnego stażu w zatrudnieniu. W grupie osób niepełnosprawnych bezrobotnych przeważają osoby w przedziale wiekowym 45-54 lata, zaś najmniej jest osób w wieku 60 i więcej lat oraz 18-24 lata. Wśród osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy najwięcej jest osób w wieku 25-34 lata i 35-44 lata.

Ze względu na rodzaj niepełnosprawności, wśród niepełnosprawnych osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Hrubieszowie najwięcej osób klasyfikuje się w grupie „inne schorzenia”, w tym: schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne oraz w grupach: „upośledzenie narządu ruchu”, „choroby neurologiczne” i „choroby psychiczne”. W 2012 roku zmalała liczba osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu. W grupie tej większość stanowią osoby niepełnosprawne,

---

u których stwierdzono – „inne schorzenia”, w tym: schorzenia endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne oraz „osoby z upośledzeniem umysłowym”. Podkreśla się, że dane statystyczne Powiatowego Urzędu Pracy w Hrubieszowie nie odzwierciedlają w pełni faktycznej skali problemu bezrobocia i bierności zawodowej osób niepełnosprawnych.

Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych

Celem rehabilitacji zawodowej jest ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego poprzez możliwości korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy. Zadania w tym zakresie realizuje Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie. W ramach aktywizacji zawodowej osoby niepełnosprawne są objęte działaniami finansowanymi ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego. Działaniami finansowanymi z PFRON są instrumenty i usługi rynku pracy, udzielenie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej i rolniczej i wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej, wyposażenie miejsc pracy oraz szkolenia. Największe wydatki w 2012 roku zostały poniesione na instrumenty i usługi rynku pracy, które podjęto wobec 27 osób za kwotę 178 646 zł oraz wyposażenie miejsc pracy dla 3 osób za kwotę 138 000 zł.

Zadaniami, które sfinansowano z Funduszu Pracy i Europejskiego Funduszu Społecznego były poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa, skierowanie na roboty publiczne, prace interwencyjne, dofinansowanie do zatrudnienia przez pracodawców, zajęcia aktywizacyjne, szkolenia z zakresu aktywnego poszukiwania pracy, szkolenia zawodowe, staże, dotacja na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz prace społecznie użyteczne.

Najwięcej osób niepełnosprawnych (52) skorzystało z dofinansowania do zatrudnienia przez pracodawców, zajęć aktywizacyjnych (28) oraz poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, zaś najmniej z dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej (1) i prac społecznie użytecznych (1).

Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych

Celem rehabilitacji społecznej jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Głównie jest realizowana poprzez:

-
1. wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej;
  2. wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych;
  3. likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępu do informacji;
  4. kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Zadania z zakresu rehabilitacji społecznej realizowane są przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hrubieszowie. Źródło ich finansowania stanowi Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Europejski Fundusz Społeczny oraz budżet Powiatu Hrubieszowskiego.

Zadaniami z zakresu rehabilitacji społecznej finansowanej ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych były:

1. dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
2. dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
3. dofinansowanie likwidacji barier w komunikowaniu się w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
4. dofinansowanie likwidacji barier technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
5. dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
6. oraz dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym.

Największa liczba osób niepełnosprawnych korzysta z dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych oraz dofinansowania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze. Z tej formy pomocy korzystają w większości osoby dorosłe. Wsparcie udzielane jest także dzieciom.

Sprzęt rehabilitacyjny, który zakupiły osoby niepełnosprawne ze wsparciem środków PFRON stanowiły m.in.: rowerki rehabilitacyjne, urządzenia do hydromasażu, materace do ćwiczeń, ławeczki gimnastyczne, piłki, poduszki rehabilitacyjne. Przedmiotami ortopedycznymi i środkami pomocniczymi refundowanymi przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie są m.in.: pielucho-

---

majtki, aparaty słuchowe, wkładki uszne, materace i poduszki przeciwodleżynowe, cewniki, wózki inwalidzkie, balkoniki, protezy, obuwi ortopedyczne, kule łokciowe, szkła korekcyjne

Od 2012 roku Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hrubieszowie realizuje Pilotażowy Program „Aktywny Samorząd”, który jest adresowany do osób niepełnosprawnych. Głównym założeniem tego programu jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Z Programu w 2012 roku skorzystało 18 osób niepełnosprawnych w formie:

1. dofinansowania kosztów zakupu specjalistycznego sprzętu komputerowego wraz z oprogramowaniem,
2. dofinansowania kosztów zakupu urządzeń lektorskich,
3. dofinansowania kosztów zakupu wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
4. dofinansowania kosztów zakupu dodatkowego wyposażenia, części zamiennych i akumulatorów do posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym i/ lub jego niezbędnych napraw, remontów, przeglądów technicznych, konserwacji i renowacji oraz dofinansowania kosztów za pobyt dziecka osoby niepełnosprawnej w żłobku lub przedszkolu.

Warsztaty Terapii Zajęciowej w Powiecie Hrubieszowskim

Warsztat Terapii Zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztat nie jest placówką samodzielną, ale stanowi część większej struktury organizacyjnej wyposażonej w osobowość prawną lub posiadającej zdolność do czynności prawnych. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty. Ich działalność jest uregulowana przepisami Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2008 r., Nr 14, poz. 92,

---

z późn. zm.)²¹ oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz.U. Nr 63, poz. 587)²²

Celem działania warsztatu jest:

1. aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych,
2. stwarzanie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Osiąganiu wskazanych celów służy stosowanie technik terapii zajęciowej zmierzających do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiającym uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Na terenie powiatu hrubieszowskiego funkcjonują trzy warsztaty terapii zajęciowej:

1. Warsztat Terapii Zajęciowej w Hrubieszowie prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Hrubieszowie;
2. Warsztat Terapii Zajęciowej w Oszczowie prowadzony przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dołhobyczowie;
3. Warsztat Terapii Zajęciowej w Turkowicach prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach.

Z oferty wsparcia tych placówek korzystają przede wszystkim osoby niepełnosprawne intelektualnie, chore psychicznie oraz osoby z dysfunkcją narządu ruchu. Obecnie we wszystkich trzech warsztatach rehabilitowanych jest 116 niepełnosprawnych osób.

Czterdziestu pięciu uczestników liczy warsztat w Hrubieszowie, trzydziestu uczestników jest w Oszczowie oraz czterdzieści jeden w Turkowicach. Działalność warsztatów finansowana jest 90% ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i 10% ze środków Powiatu Hrubieszowskiego.

Zwraca się uwagę, że zapotrzebowanie na usługi integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych dostępne w tego typu placówkach jest znacznie wyższe. Funkcjonujące

---

21 Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych opublikowana w Dz.U. z 2008 r., Nr 14, poz. 92, z późn. zm.

22 Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej opublikowane w Dz.U. Nr 63, poz. 587.

---

w powiecie hrubieszowskim warsztaty terapii zajęciowej prowadzą listy osób oczekujących na przyjęcie. Konieczność tworzenia list wynika z ograniczeń lokalowych i finansowych. Na terenie powiatu brakuje placówek, w których osoby niepełnosprawne mogłyby kontynuować proces rehabilitacji zawodowej np. Zakładu Aktywizacji Zawodowej lub Zakładu Pracy Chronionej. Deficyt miejsc pracy na chronionym rynku pracy jest odczuwalny zarówno przez uczestników warsztatów jak i ich pracowników.

Integracja społeczna osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym

Osoby niepełnosprawne uczestniczą w lokalnych wydarzeniach kulturalnych i sportowych organizowanych przez instytucje i stowarzyszenia działające na ich rzecz. Dofinansowania do sportu, kultury i turystyki osób niepełnosprawnych udziela Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie ze środków PFRON. Od 2002 roku organizowane są imprezy sportowo-rekreacyjne inicjowane głównie przez Warsztaty Terapii Zajęciowej, które są wspierane przez samorządowe instytucje kultury i sportu poprzez użyczenie lokali, obiektów sportowych oraz wsparcie merytoryczne.

Kalendarz Imprez sportowo-rekreacyjnych dla osób niepełnosprawnych

Nazwa imprezy	Termin	Organizator
Ogólnopolski Bieg Osób Niepełnosprawnych	kwiecień	PSOUU Koło w Werbkowicach
Obchody Dnia Godności Osób Niepełnosprawnych	maj	PSOUU Koło w Werbkowicach
Wojewódzki Festyn Integracyjny „Powitanie wakacji”	czerwiec	PSOUU Koło w Werbkowicach
Impreza Integracyjna „Nieobojętni wobec siebie - nie-obojętni wobec innych”	wrzesień	Komitet Organizacyjny złożony z różnych stowarzyszeń i instytucji
Turniej Tenisa Stołowego	grudzień	WTZ Oszczów

Źródło: *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Hrubieszowskim na lata 2014-2020*

Aktywność instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych

W powiecie hrubieszowskim oprócz samorządowych instytucji pomocy społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych działają organizacje pozarządowe i inne instytucje, którymi są m.in.:

-
1. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Hrubieszowie
  2. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach
  3. Polski Związek Niewidomych – Koło w Hrubieszowie
  4. Środowiskowy Dom Samopomocy w Hrubieszowie
  5. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Hrubieszowie
  6. Stowarzyszenie Amazonki w Hrubieszowie
  7. Stowarzyszenie Osób na rzecz Dzieci Niepełnosprawnych w Hrubieszowie
  8. Stowarzyszenie „Nieobojętni” w Hrubieszowie
  9. Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym oraz ich Rodzinom „Mamy Siebie” przy Specjalnym Ośrodku Szkolno – Wychowawczym w Hrubieszowie
  10. Towarzystwo Pomocy im. Św. Brata Alberta – Koło Hrubieszowskie i inne.

Celem ich statutowej działalności są różnorodne działania na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin w środowisku lokalnym. Podejmują się one realizacji zadań w obszarze edukacji społecznej, edukacji zawodowej, kultury, sportu, turystyki, profilaktyki, rehabilitacji oraz organizują wolontariat. Przyczyniają się do wspierania i integracji środowisk osób niepełnosprawnych, również poprzez organizację imprez kulturalnych, którymi są np. Dzień Białej Laski, Dzień Dziecka, Oplątek itp. oraz integracyjne imprezy plenerowe. Sekcje Olimpiad Specjalnych funkcjonujące w powiecie organizują imprezy sportowo-rekreacyjne, które odbywają się w Miejskiej Hali Sportowej (jedynym obiekcie użyteczności publicznej przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych).

Osoby niepełnosprawne mają możliwość korzystania z usług opiekuńczych, których organizatorem są Polski Czerwony Krzyż, Stacja „Caritas”, a w gminach Ośrodki Pomocy Społecznej. Ponadto „Caritas” i PCK prowadzą wypożyczalnie podstawowego sprzętu ortopedycznego i rehabilitacyjnego.

W Szpitalu Powiatowym w Hrubieszowie funkcjonuje dobrze wyposażony Oddział Rehabilitacyjny. Prowadzona jest w nim rehabilitacja pacjentów z ciężkimi dysfunkcjami narządu ruchu, głównie po urazach wielonarządowych, ciężkich uszkodzeniach układu nerwowego pochodzenia pourazowego i po udarach mózgowych. Wśród mieszkańców występuje duże zapotrzebowanie na zabiegi. Powstają listy osób oczekujących na przyjęcie do oddziału w odległej perspektywie czasowej, a powodem tej sytuacji jest zbyt mała liczba łóżek.

W powiecie funkcjonuje niepubliczna Przychodnia Rehabilitacyjna, w której porad udziela lekarz specjalista rehabilitacji medycznej. Poradnia jest dobrze wyposażona w specjalistyczny sprzęt służący usprawnianiu osób.

Placówka posiada umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia dzięki czemu porady udzielane są nieodpłatnie, zaś część zabiegów usprawniających i rehabilitacyjnych jest refundowana przez ww. Fundusz.

W powiecie działają dwa Środowiskowe Domy Samopomocy (ŚDS) o zasięgu gminnym, jeden w Modryniu, drugi w Hrubieszowie. Obejmują wsparciem mieszkańców gmin Mirce i Hrubieszów. Przeznaczone są dla 70 osób. Większość uczestników ŚDS stanowią osoby samotne, a placówki te stały się niemal ich domem. Działała w nich sześć pracowni, tj.: kulinarna, krawiecka, stolarsko-techniczna, plastyczna i komputerowa. ŚDS stanowią placówki pobytu dziennego. Ich działalność polega objęciu wsparciem terapeutycznym dorosłych osób legitymujących się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności, w którym jako przyczynę niepełnosprawności wskazano przewlekłą chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych.

Cele szczegółowe funkcjonowania Środowiskowego Domu Samopomocy stanowią:

1. świadczenie na poziomie obowiązującego standardu usług bytowych, opiekuńczych, wspomagających i psychologiczno - edukacyjnych w formach i zakresie wynikającym z indywidualnych potrzeb,
2. integracja uczestników z najbliższym środowiskiem lokalnym oraz zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi możliwie pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, poprzez rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania oraz aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym i społecznym społeczności lokalnej,
3. umożliwienie osobom z zaburzeniami psychicznymi pełnienia jak największej liczby ról społecznych w rodzinie, środowisku, instytucjach.

Na terenie powiatu hrubieszowskiego od 45 lat funkcjonuje Specjalny Ośrodek Szkolno -Wychowawczy im. prof. Zofii Sękowskiej (Zespół Szkół nr 5) stanowiąc Powiatowy Zespół Placówek Szkolno – Wychowawczych. Ośrodek obejmuje opieką dzieci i młodzież posiadającą orzeczenie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego.

Z oferty Ośrodka korzystają także dzieci z upośledzeniem umysłowym i autyzmem. Wobec niepełnosprawnych dzieci i młodzieży podejmowane są oddziaływania profilaktyczne,

---

diagnostyczne, leczniczo – rehabilitacyjne, terapeutyczne oraz edukacyjne. Najmłodsze dzieci uczestniczą w zajęciach „wczesnego wspomagania”.

Dzieci starsze i młodzież, w zależności od wieku i stopnia rozwoju, ma możliwość nauki w szkole podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkole zawodowej, szkole przysposabiającej do pracy. Z nauki w Specjalnej Szkole Podstawowej korzysta średniorocznie ok. 45 uczniów z upośledzeniem umysłowym, dysfunkcją ruchu i schorzeniami sprzężonymi. W Specjalnym Gimnazjum uczy się ok. 44 dzieci z upośledzeniem umysłowym i dysfunkcją ruchu. Specjalna Zasadnicza Szkoła Zawodowa przygotowuje do wykonywania zawodów stolarza, ogrodnika. Uczęszcza do niej 48 uczniów. Natomiast w Szkole Przysposobienia do Pracy uczy się 8 uczniów.

Istotnym problemem jest to, że na terenie powiatu nie działają klasy integracyjne. Niepełnosprawne dzieci i młodzież, które ze względu na stan zdrowia i dysfunkcje nie mogą podjąć nauki w szkołach specjalnych, korzystają z zajęć i nauczania indywidualnego we własnych domach. Sytuacja ta sprzyja ich wykluczeniu społecznemu. Szacuje się, że obecnie około 20 dzieci z terenu powiatu, dotkniętych dysfunkcją narządu ruchu oraz autyzmem, korzysta ze wskazanej formy nauki. Izolacja dzieci we własnych domach rzutuje na deficyt kontaktów rówieśniczych i społecznych, które są niezbędne do prawidłowego rozwoju i budowy relacji międzyludzkich.

W przeszłości na terenie powiatu funkcjonowało Biuro Informacyjno-Doradcze dla Osób Niepełnosprawnych. Było prowadzone przez Koło Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym w Hrubieszowie. Jego siedziba mieściła się w budynku Warsztatu Terapii Zajęciowej. Wolontariusz udzielał w nim porad prawnych oraz informacji na temat ulg i uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym.

2.5. Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych w Gminie Werbkowice

Problemy wynikające z niepełnosprawności mieszkańców Gminy Werbkowice zostały uwzględnione w „Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013 -2020”²³ przyjętej Uchwałą Rady Gminy Werbkowice nr XXXIX/171/2012 z dnia 13 grudnia 2012 roku.

---

23 „Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2013 -2020”, Werbkowice 2012, źródło ugwerbkowice.bip.lubelskie.pl, data pobrania: 02.11.2014

Wynika z niej, że w środowisku lokalnym istotnym ograniczeniem dla osób niepełnosprawnych są bariery architektoniczne występujące w miejscu zamieszkania oraz instytucjach publicznych. Wskazana została także bariera w dostępie do edukacji od urodzenia do ukończenia nauki w ramach posiadanych predyspozycji. Strategia uwzględnia także wnioski z obserwacji przeprowadzonych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, które dotyczą potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie konieczności likwidacji barier architektonicznych i w komunikowaniu się. Wskazuje się także na konieczność udzielenia pomocy socjalnej, ekonomicznej i mieszkaniowej. Jednak potrzeby w tym zakresie nie zostały oszacowane. Ponadto w analizie potrzeb osób niepełnosprawnych została wykazana niezbędność udzielenia wsparcia finansowego, pomocy w formie pracy socjalnej oraz pomocy usługowej. Dla planowania i realizacji dalszych działań celem zaspokojenia wskazanych potrzeb brakuje danych ilościowych i jakościowych odzwierciedlających ich skalę. Na podstawie przedstawionych w Strategii wniosków dotyczących analizy problemów osób niepełnosprawnych zostały określone niezbędne do podjęcia zadania w obszarach:

1. wczesnego wykrywania, diagnozowania i interwencji w ograniczaniu skutków niepełnosprawności,
2. dostępu do rehabilitacji zdrowotnej, edukacyjnej i społecznej,
3. doradztwa socjalnego i psychologicznego,
4. szkolenia w zakresie samoobsługi, poruszania się, korzystania z komunikacji,
5. rozwijania i przywracania zdolności do wykonywania podstawowych czynności i w miarę samodzielnego życia,
6. stworzenie warunków integracji ze środowiskiem lokalnym.

Aktywność instytucji pozarządowych działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, w tym osób niepełnosprawnych

Ze „Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Werbkowice na lata 2009-2015”²⁴, wynika, że na terenie gminy funkcjonują trzy Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, którymi są:

1. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Przychodnia Lekarza Rodzinnego,
2. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Ośrodek Zdrowia,
3. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej.

---

24 Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Werbkowice na lata 2009-2015, Werbkowice 2009, źródło ugwerkowice.bip.lubelskie.pl, data pobrania: 02.11.2014

Wskazane placówki służby zdrowia zlokalizowane są w Werbkowicach.

Na terenie gminy działalność w zakresie rozwiązywania problemów społecznych prowadzą nieliczne placówki i instytucje, do których należą:

1. Świetlica Socjoterapeutyczna,
2. Warsztat Terapii Zajęciowej prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach,
3. Punkt Konsultacyjno – Interwencyjny oraz
4. Gminna Komisja do Spraw Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Oferta Świetlicy Socjoterapeutycznej przy Gimnazjum w Werbkowicach jest adresowana do uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum w szczególności dojeżdżających do placówek oświatowych spoza Werbkowic. Jej działalność polega głównie na zagospodarowaniu czasu wolnego wychowanków. W świetlicy zapewnia się uczestnikom wyżywienie adekwatnie do czasu ich pobytu w świetlicy. Zajęcia z wychowankami polegają na wyrabianiu u nich nawyków samorządności, społecznego zaangażowania oraz rozwijaniu umiejętności współzycia w grupie. Ponadto prowadzone są zajęcia z zakresu poradnictwa zawodowego, zajęcia kulturalne, rozrywkowe, sportowe. Dzieci i młodzież mają możliwość podejmowania zabawy, wypoczynku i pobytu na powietrzu, których celem jest prawidłowy rozwój fizyczny. W świetlicy prowadzone są także zajęcia profilaktyczne, których celem jest przeciwdziałanie niedostosowaniu społecznemu i demoralizacji oraz przygotowanie dzieci do udziału w życiu społecznym oraz pełnienia ról społecznych.

Placówka prowadzi współpracę z rodzinami i opiekunami uczniów, wychowawcami oraz Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Warsztatami Terapii Zajęciowej.

Działalność Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach została wielokrotnie zaprezentowana w niniejszym opracowaniu. Warsztat Terapii Zajęciowej prowadzony przez PSOUU Koło w Werbkowicach funkcjonuje na terenie gminy Werbkowice od 1995 roku. Na początku działalności miał siedzibę w miejscowości Werbkowice, obecnie mieści się w miejscowości Turkowice. Po zakończeniu realizacji projektu pn. „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie” znajdować się będzie w Alojzowie.

Punkt Konsultacyjno – Interwencyjny udziela wsparcia dla osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz problemów wynikających z nadużywania alkoholu. Prowadzi on działalność w Ośrodku Zdrowia w Turkowicach oraz w miejscowościach Kotorów i Sahryń.

Gminna Komisja do Spraw Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, prowadzi działania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu. Realizacja zadań Komisji odzwierciedla się w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych powiązanych ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych. Komisja pełni kluczową rolę w zakresie pomocy rodzinom z problemem alkoholowym oraz realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Wsparcia w formie pomocy i poradnictwa dla dzieci oraz młodzieży szkolnej zagrożonej subkulturami, ofiarom przemocy domowej oraz osobom uzależnionym udzielają pedagodzy zatrudnieni w Szkole Podstawowej i Gimnazjum w Werbkowicach.

Z opisu dostępnego w gminie Werbkowice systemu wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wynika, że obecna w niej infrastruktura uniemożliwia zaspokojenie zapotrzebowania na pomoc i usługi. Konieczne jest utworzenie kompleksowego systemu wsparcia, co wymaga poniesienia znacznych nakładów finansowych oraz szerszego włączenia różnych podmiotów oraz instytucji publicznych i niepublicznych oraz organizacji pozarządowych i wolontariuszy.

Aktywność organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, w tym osób niepełnosprawnych

W gminie Werbkowice działają organizacje pozarządowe, których statut i profil działalności obejmuje działalność w obszarze niwelacji i rozwiązywania problemów społecznych. Organizacje te są również określane jako organizacje społeczne, które w szerokim ujęciu, niezdefiniowanym prawnie, obejmują organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne. Ich podstawową cechą jest to, że stanowią zrzeszenie lub/i korporację osób fizycznych lub prawnych. Działają na podstawie obowiązującego prawa, przede wszystkim na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie²⁵. Ich celem jest realizacja zadań uznawanych za społecznie użyteczne.

---

25 Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie opublikowano w Dz.U. z 2014 poz. 1118

W szerokim spektrum ich działań mieszczą się:

1. udzielanie wsparcia członkom organizacji i ich rodzinom,
2. podejmowanie działań na rzecz integracji osób i rodzin ze społecznością lokalną,
3. organizowanie pomocy w zaspakajaniu podstawowych potrzeb życiowych oraz prowadzenie działalności charytatywnej,
4. wspieranie ruchów samopomocowych,
5. podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania różnych problemów społecznych,
6. podejmowanie działań na rzecz aktywizowania osób niepełnosprawnych oraz wyrównywania ich szans w życiu społecznym i zawodowym.

W gminie Werbkowice działalność w sferze pomocy i integracji społecznej oraz niwelacji problemów społeczności lokalnej prowadzą m.in.:

1. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży,
2. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach,
3. Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Werbkowice,
4. Związek Kombatantów Rzeczypospolitej i Byłych Więźniów Politycznych Koło Gminne Werbkowice,
5. Stowarzyszenie Dzieci Ofiar Wojny Ziemi Zamojskiej Koło Werbkowice
6. Stowarzyszenie „Zdrowie” Werbkowice.

Działalność w obszarze rozwiązywania problemów społecznych prowadzona jest także przez kościoły oraz organizacje przykościelne.

Wskazane organizacje pozarządowe stanowią ważny zasób zakorzeniony w lokalnej społeczności użyteczny przy inicjowaniu i rozwijaniu systemów wsparcia społecznego dla grup marginalizowanych. Przyczyniają się one do realizacji zadań w sferze polityki społecznej, zarówno poprzez świadczenie usług, środowiskową aktywizację społeczną jak i rzecznictwo potrzeb i praw obywatelskich.

---

3. Zidentyfikowane problemy sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu.

Z analizy desk-research, regionalnych i lokalnych dokumentów strategicznych w obszarze rozwiązywania problemów społecznej oraz wniosków z działalności Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego “Źródło” we Lwowie wynikają charakterystyczne dla obszaru przygranicznego problemy dotyczące funkcjonowania osób niepełnosprawnych oraz systemu wsparcia.

Do zidentyfikowanych problemów należą:

- wysoki wskaźnik osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców,
- wysokie zapotrzebowanie na kompleksową pomoc w zakresie rehabilitacji zdrowotnej, społecznej i edukacji osób niepełnosprawnych intelektualnie,
- niewystarczająca liczba placówek świadczących pomoc osobom niepełnosprawnym intelektualnie zwłaszcza placówek dziennego pobytu,
- brak mieszkań chronionych, mieszkań wspieranych i mieszkań treningowych,
- brak kompleksowego systemu rehabilitacji i edukacji osób niepełnosprawnych,
- ograniczony dostęp do placówek rehabilitacyjno-wychowawczych,
- niewystarczający zakres działań rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych w obszarze integracji i edukacji oraz zajęć terapeutycznych,
- ograniczony dostęp osób niepełnosprawnych do profilaktyki terapeutycznej i rehabilitacji medycznej,
- brak trwałej współpracy sąsiedzkiej i partnerstwa transgranicznego w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym,
- ograniczony dostęp pracowników funkcjonujących placówek do szkoleń dotyczących nowoczesnych i specjalistycznych technik rehabilitacji,

-
- brak środków finansowych na budowę nowych i rozszerzenie działalności istniejących ośrodków rehabilitacyjno-wychowawczych,
  - brak środków finansowych na podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników placówek oraz stosownie do potrzeb podopiecznych,
  - brak integracji środowiska osób niepełnosprawnych, ich otoczenia oraz podmiotów działających w obszarze problemów wynikających z niepełnosprawności,
  - niska świadomość społeczeństwa lokalnego na temat praw osób niepełnosprawnych i postrzegania problemów tej grupy społecznej,
  - ograniczone możliwości czynnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i kulturalnym, artystycznym, sportowym, rekreacyjnym i turystycznym,
  - występowanie barier architektonicznych i w komunikowaniu się.

Aby odpowiednio zaplanować działania niwelujące wskazane problemy należałoby przeprowadzić pogłębione badania i analizy zawężone do obszaru realizacji Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym oraz wybranej grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym. Dostępne dane źródłowe stanowiące podstawę opracowania programu zawierają niedobory informacji ilościowych i jakościowych, które obrazowałyby skalę problemów i potrzeb osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym w zakresie dostępu do niezbędnych im usług oraz rzeczowe rozeznanie w zakresie potrzebnych im form i metod pomocy.

---

4. Wyniki badań własnych systemu pomocy osobom niepełnosprawnym w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki oraz współpracy podmiotów w tym obszarze.

Opracowanie Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym poprzedziły badania ankietowe oraz indywidualne wywiady pogłębione z Zarządem, pracownikami PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie. Odrębną grupę badawczą stanowiły osoby niepełnosprawne lub ich rodzice, objęte wsparciem wymienionych organizacji. Badania zostały przeprowadzone we wrześniu 2014 roku na reprezentatywnej grupie osób. Kwestionariusze wywiadów zostały umieszczone w załącznikach niniejszego opracowania.

4.1. Analiza współpracy instytucjonalnej oraz potrzeb osób niepełnosprawnych i ich zaspokojenia na podstawie badania opinii pracowników.

Badani pracownicy i Zarząd organizacji udzielili informacji w zakresie współpracy podmiotów sektora publicznego i niepublicznego w rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych, diagnozy potrzeb osób niepełnosprawnych i stopnia ich zaspokojenia w zakresie edukacji, rehabilitacji oraz turystyki osób niepełnosprawnych. Analizie podlegały także możliwości aktywizacji zawodowej i integracji społecznej uczestników w środowisku lokalnym.

Połowa ankietowanej kadry dostrzega wspólne działania pracowników instytucji i organizacji spoza PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie na rzecz osób objętych ich wsparciem. Odpowiedzi „trudno odpowiedzieć” udzielili pozostali badani. Oznaczać to może, że działania innych podmiotów na rzecz osób niepełnospraw-

---

nych nie są widoczne i rozpoznawalne w środowisku lokalnym albo podopieczni lub uczestnicy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” nie korzystają z innych form pomocy. Większość badanych (80%) wskazała, że pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnym „Źródło” istnieje współpraca, komunikacja oraz przepływ informacji w wystarczającym zakresie, zwłaszcza dotycząca realizacji Wspólnego Transgranicznego Projektu.

Według badanych dobry poziom ma wymiana informacji na temat programów rehabilitacyjnych i edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych przy pomocy, których instytucje udzielają pomocy osobom niepełnosprawnym.

Jako niewystarczające obszary współpracy zostały wskazane przez przedstawicieli partnera z Ukrainy braki wymiany doświadczeń, w tym z innymi oddziałami PSOUU w zakresie dotyczącym utrzymania infrastruktury, obiektów, pozyskiwania dodatkowych środków i dotacji oraz współpracy z władzami lokalnymi i rządowymi. Pracownicy z Polski wskazali, że brakuje spotkań integracyjnych instruktorów, rehabilitantów, uczestników WTZ Turkowice z kadrą i uczestnikami Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło”.

Według badanych pracowników Centrum, Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym powinien identyfikować oraz realizować korzyści dla osób niepełnosprawnych dotyczące możliwości pozyskania usług rehabilitacyjnych i edukacyjnych po drugiej stronie granicy oraz umożliwiać turystykę i rekreację osób niepełnosprawnych za granicą. Pracownicy PSOUU Koło w Werbkowicach jako korzyść dla osób niepełnosprawnych wymieniają powstanie Programu.

Oczekiwanym celem współpracy pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach a Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie oraz innymi instytucjami, jakie powinny zostać określone we Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym jest najszersza możliwa wymiana doświadczeń. Badani oczekują, „aby obecna współpraca obu instytucji została przykładem dla współpracy między innymi podobnymi instytucjami w regionie”. Pracownikom instytucji na Ukrainie zależy na rozszerzeniu usług i podniesieniu jakości ośrodków dla osób niepełnosprawnych z uwzględnieniem standardów europejskich.

Według pracowników Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło”, Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym powinien odzwierciedlać następujące zasady:

-
1. pełną otwartość instytucji,
  2. wspólny cel, wspólne zainteresowanie w rozwoju Programu,
  3. chęć wspólnego działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
  4. chęć skorzystania z dostępnych instrumentów międzynarodowych (np. programów UE).

W opinii polskich pracowników Program powinien uwzględniać wspólne działania w postaci warsztatów, konferencji, szkoleń, sympozjów oraz spotkań integracyjnych.

Podczas badań przedmiotem analizy była niewystarczająca współpraca pomiędzy instytucjami w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki dostępnych w gminie Werbkowice i Powiecie Hrubieszowskim. Jako jej przyczyny został wskazany brak przeprowadzonej prawidłowej diagnozy środowiska osób niepełnosprawnych i ich rodzin oraz brak systemu wsparcia osób niepełnosprawnych w gminie i powiecie. W mieście Lwowie jako główne przyczyny niewystarczającej współpracy pomiędzy instytucjami w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki została wskazana sytuacja, w której „niektóre instytucje działają zgodnie z przestarzałymi standardami i nie do końca rozumieją potrzeby osób niepełnosprawnych, boją się przyznać im prawo bycia pełnowartościowymi członkami społeczeństwa”.

Na podstawie opinii i doświadczeń badanych ustalono, że celami priorytetowymi Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym powinny być:

1. integracja osób niepełnosprawnych,
2. rozszerzenie perspektyw dzieci i młodzieży o szczególnych potrzebach,
3. rozszerzenie możliwości wymiany doświadczeń między specjalistami pracującymi z osobami niepełnosprawnymi,
4. przebudowa i adaptacja budynków do potrzeb osób niepełnosprawnych,
5. wyposażenie w specjalistyczny sprzęt,
6. zapewnienie dobrych warunków do rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
7. zatrudnienie odpowiednich specjalistów.

Następnie ankietowani wskazali potencjalne wskaźniki skuteczności współpracy instytucji i podmiotów w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych, którymi powinny być:

1. uwzględnienie osób niepełnosprawnych jako grupy docelowej,
2. diagnoza środowiska osób niepełnosprawnych,
3. dobór celów realizacji zadania,

-
4. wysokość nakładów finansowych,
  5. zaangażowanie zasobów ludzkich,
  6. efektywność działań,
  7. stopniowe wdrażanie zaplanowanych działań.

Została także zawarta uwaga, że po sześciu miesiącach od początku współpracy można będzie oceniać skuteczność współpracy i potrzebę takiej współpracy z obu stron.

Z przeprowadzonego rozeznania potrzeb szkoleniowych, tematów i zakresu wspólnych szkoleń realizatorów partnerów Wspólnego Transgranicznego Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym wynikają oczekiwania zwiększenia wiedzy i umiejętności pracowników dotyczące:

1. seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną,
2. rozwijania twórczości i kreatywności osób niepełnosprawnych,
3. budowania i promocji wizerunku Stowarzyszenia PSOUU Koło w Werbkowicach,
4. partnerskiej roli rodzica w procesie rehabilitacji uczestnika Warsztatu Terapii Zajęciowej,
5. przewozu osób niepełnosprawnych, w tym na większe odległości i wymiany doświadczeń w podanym zakresie.

Z badania wynika, że działalność Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło we Lwowie” jest częściowo wspierana przez budżet miasta Lwów, co pokrywa ok. 30% potrzeb. Według ankietowanych placówka i jej pracownicy powinni korzystać ze wsparcia na poziomie rządowym, co dotyczy bardziej wsparcia ustawowego niż wsparcia finansowego. Wskazuje się, że „po przejściu na emeryturę pracownicy Centrum nie otrzymują podwyżek oraz nie przysługują im ulgi w przeciwieństwie do emerytowanych pedagogów z ośrodków państwowych”.

Pracownicy PSOUU Koło w Werbkowicach podają, że uczestnicy Warsztatu Terapii Zajęciowej w Turkowicach obecnie korzystają ze wsparcia informacyjno-poznawczego, instrumentalnego, pedagogicznego, emocjonalnego oraz pomocy psychologicznej. Nie są objęci pomocą w formie materialnej i rzeczowej.

Kolejnym badanym obszarem była diagnoza potrzeb osób niepełnosprawnych i ich zaspokojenia w opinii pracowników PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie.

Zgodnie wskazali, że budynki i pomieszczenia, w których wykonują pracę są całkowicie przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, a posiadane w placówkach sprzęt rehabi-

---

litacyjny, przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze zaspokajają całkowicie potrzeby osób niepełnosprawnych.

Jednak pracownicy Centrum we Lwowie nadmieniają, że „w związku z szybkim rozwojem metod rehabilitacji osób niepełnosprawnych, ciągle powstaje nowy sprzęt rehabilitacyjny, który jest dostępny dla pracowników Centrum znacznie później wyłącznie dzięki hojności darczyńców”. Według pracowników Warsztatu Terapii Zajęciowej w Turkowicach posiadane przez placówkę środki transportu zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych. Zdaniem pracowników Centrum „Źródło” posiadane przez placówkę środki transportu częściowo zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych, ponieważ „dwa autobusy spośród sześciu nie są wyposażone w podnośniki, a jeden jest stary i powinien być oddany do kasacji”.

Pracownicy PSOUU Koło w Werbkowicach podali informacje na temat prowadzonych w WTZ w Turkowicach form terapii, rehabilitacji i opieki dla osób niepełnosprawnych, którymi są rehabilitacja społeczna i zawodowa oraz leczniczo-usprawniająca, różnorodne treningi, terapia psychologiczna i terapia pedagogiczna w formie grupowej i indywidualnej. Ich zadaniem zaspokajają one potrzeby niepełnosprawnych uczestników w pełnym zakresie. W placówce nie jest zapewniony dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych, gdyż zajmuje się ona głównie rehabilitacją społeczną i zawodową dorosłych osób oraz terapią zajęciową. Zapewnienie dostępu do turystyki osób niepełnosprawnych polega na organizacji wycieczek, rajdów, wyjazdów do kina, teatru i na koncerty. Według pracowników najważniejszymi potrzebami w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych są zapewnienie wycieczek krajowych i zagranicznych, turnusów rehabilitacyjnych oraz możliwość korzystania z kortu, boiska i basenu.

W Centrum „Źródło” zapewniany jest maksymalnie możliwy zakres usług stosownie do warunków i realiów funkcjonowania placówki. Prowadzona jest terapia pracą, arteterapia, muzykoterapia, hydroterapia, indywidualna opieka nad niemowlętami, różne metody rehabilitacji, w tym psychologiczna oraz stosowane jest podejście „rodzinne” oznaczające wsparcie rodziny niepełnosprawnego dziecka na oddziale wczesnej interwencji. Dostępna oferta nie zaspokaja potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie dostępu do m.in. hipoterapii, konsultacji specjalistycznych z powodu braku środków finansowych. W placówce oraz jej najbliższym otoczeniu zapewniony jest dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych do tzw. „edukacji inkluzywnej”, w której niepełnosprawne dziecko stopniowo włącza się do programu szkolnego i dołącza do klasy w szkole średniej.

Instytucja w oparciu o własne zasoby zapewnia dzieciom i młodzieży wyjazdy oraz zwiedzanie ciekawych miejsc w granicach obwodu Lwowskiego. Organizuje kolonie i wyprawy w góry. Możliwości realizacji tych przedsięwzięć są ograniczone brakiem funduszy na wyjazdy.

Najważniejszą potrzebą w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych jest zapewnienie im kontaktów z osobami spoza środowiska Centrum, poznawania nowych osób, przyjaciół z innych, podobnych instytucji. Centrum nie może jej zaspokoić samodzielnie. Dzięki rozwojowi turystyki byłoby łatwiej organizować spotkania, rozszerzać kręgi komunikacji i otoczenia dzieci i młodzieży ze „Źródła”. Najważniejszą przyczyną niezaspokajania potrzeb w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych w polskiej placówce są niewystarczające środki finansowe oraz brak sponsorów. Dla Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” głównym powodem braków zaspokojenia potrzeb w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych jest brak regulowanego na poziomie rządowym finansowania. Instytucja nie otrzymuje środków z budżetu państwa, co wynika z braku rozwiązań systemowych. Finansowane są tzw. „internaty” – domy dziecka radzieckiego typu, albo szkoły, w tym, specjalne. Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” stanowi formę pośrednią pomiędzy ww. typami placówek wspieranych z dotacji rządowych.

Ośrodek prowadzony przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” nie pomagają zaspokajać potrzeb socjalnych osobom niepełnosprawnym np. w formie pomocy rzeczowej, finansowej, pomocy w załatwianiu spraw urzędowych, ponieważ wsparcie takie udzielane jest przez inne instytucje.

W polskiej placówce działania w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników prowadzone są w pracowni preorientacji zawodowej, w ukraińskiej prowadzona jest adaptacja społeczno-bytowa, produkcja upominków, warsztaty artystyczne oraz warsztat poligrafii.

Warsztat Terapii Zajęciowej udziela pomocy osobom niepełnosprawnym w znalezieniu pracy w przypadku każdego uczestnika w formie organizacji szkoleń, w tym umiejętności obsługi komputera, kursów zawodowych, praktyk, staży oraz pomocy w sporządzaniu dokumentów aplikacyjnych.

Zdaniem ankietowanych udzielane formy pomocy osobom niepełnosprawnym w poszukiwaniu i podjęciu zatrudnienia w pełni zaspokajają ich potrzeby. Niewielka część niepełnosprawnych uczestników może podjąć samodzielną pracę po odpowiednim przeszkoleniu na otwartym rynku

---

pracy w liczbie 2 osób i na chronionym rynku pracy 5 osób. Pod nadzorem innego pracownika lub asystenta mogłaby pracować 1 osoba, a na chronionym rynku pracy 5 osób. Dla zatrudnienia wskazanej liczby osób niepełnosprawnych uwzględniono potrzebę powołania zakładu pracy chronionej np. Zakładu Aktywności Zawodowej lub podmiotu ekonomii społecznej np. Spółdzielni Socjalnej. Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” jako instytucja nie ma możliwości podejmowania działań sprzyjających osobom niepełnosprawnym w poszukiwaniu pracy.

Według badanych pracowników, dwóch niepełnosprawnych uczestników może podjąć samodzielną pracę po odpowiednim przeszkoleniu na chronionym rynku pracy, a ok. 40 - 45% uczestników mogłoby podjąć zatrudnienie w specjalistycznych warsztatach na chronionym rynku pracy pod nadzorem asystenta. Celem umożliwienia aktywności zawodowej wskazanej liczby osób niepełnosprawnych wskazano potrzebę powołania zakładu pracy chronionej np. Zakładu Aktywności Zawodowej lub podmiotu ekonomii społecznej, np. Spółdzielni Socjalnej.

Warsztat Terapii Zajęciowej w Turkowicach, (który jest prowadzony przez PSOUU Koło w Werbkowicach) oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” podejmują działania mające na celu integrację osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną. Placówka ukraińska prowadzi edukację inkluzywną oraz zewnętrzne przedsięwzięcia takie jak np. aukcje, maratony, wspólne warsztaty. Polski ośrodek uczestniczy w imprezach organizowanych w miejscowości oraz gminie np. dożynki, święta miejscowości, rekolekcjach parafialnych. Według ankietowanych pracowników Centrum „Źródło” w ośrodku powinny być podejmowane dodatkowe działania mające na celu integrację osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną określone jako „etap przejściowy” dla osób niepełnosprawnych poprzez powołanie instytucji, mającej na celu wesprzeć tego typu integrację. Pracownicy Warsztatu Terapii Zajęciowej w Turkowicach wskazują, że powinny być organizowane szkolenia, warsztaty dla mieszkańców wsi, spotkania folklorystyczne oraz związane z tradycją wsi.

We Lwowie dostrzegana jest potrzeba powołania dodatkowej instytucji zajmującej się pomocą osobom niepełnosprawnym poprzez rozszerzenie zakresu działalności i usług Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” lub utworzenie nowej podobnego typu. Centrum codziennie świadczy usługi dla ponad 150 dzieci i młodzieży, zaś w mieście ponad 2200 niepełnosprawnych osób nie jest objętych pomocą w zakresie edukacji i rehabilitacji. Na terenie gminy Werbkowice nie artykułuje się potrzeby powołania kolejnej placówki obejmującej wsparciem osoby niepełnosprawne.

Pracownicy Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” przedłożyli propozycje zmian, których wprowadzenie nie jest możliwe bez uzyskania dofinansowania ze strony administracji rządowej. Centrum „Źródło” może zostać wzorem dla stworzenia sieci podobnych placówek na terenie całej Ukrainy. Wcześniej przedkładane były propozycje stworzenia i wsparcia takich instytucji przez właściwe ministerstwa. Jednak z uwagi na brak funduszy w budżecie państwa nie zostały uwzględnione.

4.2. Diagnoza potrzeb osób niepełnosprawnych w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki

Osoby niepełnosprawne lub ich rodzice, objęte wsparciem PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie uczestniczyły w badaniach ankietowych dla określenia propozycji celów i działań w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych określonych we Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym. W badaniach przeprowadzonych we wrześniu 2014 r. wzięła udział reprezentatywna liczba 20% pełnoletnich uczestników placówek (6 osób, w tym 4 mężczyzn i 2 kobiety).

Badania legitymują się orzeczeniami o niepełnosprawności w stopniu znacznym (50%) oraz w stopniu umiarkowanym (50%). Powodem uzyskania orzeczenia o niepełnosprawności było upośledzenie umysłowe. U większości tych osób współwystępują choroby neurologiczne. Ponadto część z nich dotknięta jest upośledzeniem narządu ruchu, epilepsją oraz zaburzeniami głosu, mowy i chorobami słuchu. Niepełnosprawność u 90% ankietowanych osób występuje od urodzenia, u pozostałych powstała wskutek wypadku. Osoby niepełnosprawne korzystające ze wsparcia Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” w większości wskazują na różnorodność dostępnych programów i brak utrudnień w zakresie edukacji. Jednak ich zdaniem w placówce występuje potrzeba urozmaicenia zajęć, większego nacisku na wychowanie fizyczne i wprowadzenia kursów komputerowych. Podopieczni PSOUU Koło w Werbkowicach nie dostrzegają utrudnień i braków w zakresie edukacji osób niepełnosprawnych w placówce. Ich zdaniem występują niedobory sprzętu rehabilitacyjnego oraz wyposażenia siłowni. Nie wskazują braków placówki w zakresie zapewnienia turystyki dla osób niepełnosprawnych z wyjątkiem wycieczek zagranicznych. W dostępnej ofercie pomocy i usług w miejscu zamieszkania brakuje

---

im m.in. boiska, dostępu do Internetu. U jednej z osób występuje potrzeba remontu mieszkania i zapewnienia bieżącej wody z wodociągu. Jedna trzecia badanych spotkała się z przejawami niewłaściwego traktowania osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym w formie wyśmiewania się i dyskryminowania.

Utrudnienia lub braki w zakresie rehabilitacji w Centrum „Źródło” dotyczą dostępu do stałej rehabilitacji ruchowej podczas każdej wizyty, co wynika z „napiętego” harmonogramu pracy rehabilitantów oraz wykonywania przez nich pracy w innych instytucjach. Znaczącym niedoborem jest także ograniczona dostępność usprawniania poprzez pływanie z powodu konieczności pokrywania kosztów korzystania z prywatnych basenów.

Placówka zapewnia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z turystyki w niewystarczającym stopniu. Uczestnicy wskazują na braki miejsc dostępnych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, braki funduszy na ten cel i specjalistycznego transportu do ich przewozu. W ofercie pomocy i usług w miejscu zamieszkania brakuje większej liczby miejsc, w których można uzyskać wsparcie w razie potrzeby. Występują bariery architektoniczne ograniczające możliwość samodzielnego poruszania. Osoby badane spotkały się z przejawami niewłaściwego traktowania osób niepełnosprawnych w miejscu zamieszkania w formie nielojalnego zachowania, zbytniej ostrożności, braku wiedzy jak reagować na zachowanie osoby niepełnosprawnej. Wskazywane były postawy obywateli Ukrainy potwierdzające niską wiedzę o osobach niepełnosprawnych oraz to, że „osoba na wózku wywołuje żal i współczucie, nie jest takim samym członkiem społeczeństwa jak inni”. Uwzględniono również niewłaściwe traktowanie przez rówieśników, co dotyczy dzieci niepełnosprawnych.

Z badania obszaru turystyki osób niepełnosprawnych wynika, że czas wolny najczęściej poświęcają na oglądanie telewizji, spacer, spotkania towarzyskie, zajęcia hobbystyczne (np. wędkowanie, zbieranie znaczków), udział w wydarzeniach sportowych i kulturalnych oraz udział w wydarzeniach religijnych. Rzadko korzystają z aktywnych form wypoczynku i podejmują aktywność ruchową. Turystyka ma zróżnicowane znaczenie w ich życiu od wczesnego wieku dziecięcego, w której podejmowane są wyjazdy poza miejsce stałego zamieszkania raz na jakiś czas (np. święta, dni wolne od pracy itd.), poprzez ważne, gdzie osoby badane lubią podróżować, lecz nie zawsze mają ku temu okazję lub ograniczają je różne bariery. Dla niewielkiej części osób turystyka jest ich pasją.

Głównymi barierami w uprawianiu turystyki przez ankietowane osoby niepełnosprawne są niskie dochody oraz sposób myślenia społeczeństwa i ich podejście do osób niepełnosprawnych, niedostosowana do potrzeb niepełnosprawnych infrastruktura turystyczna.

Istotne znaczenie ma brak odpowiedniej oferty turystycznej dla osób niepełnosprawnych, brak sprzętu turystycznego dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz niedostateczna informacja o potrzebach turystycznych ludzi niepełnosprawnych.

Badani uczestnicy jako główne korzyści z uprawiania turystyki wskazywali głównie na poznanie ciekawych miejsc, zawieranie nowych znajomości, integrację ze społeczeństwem, pokonywanie własnych obaw, lęków, kompleksów oraz wpływ na stan zdrowia. Wyjazdy turystyczne, w których uczestniczą są organizowane przede wszystkim z pomocą bliskich oraz w placówce, w której przebywają. Nieliczni organizują wyjazdy samodzielnie. Badane osoby niepełnosprawne nie biorą udziału w wyjazdach organizowanych przez inne stowarzyszenia, kościoł i biura turystyczne. Podczas podróży większości osób niepełnosprawnych najczęściej towarzyszą im rodzice lub inne osoby z rodziny albo pracownicy placówki. Nieliczni podróżują samodzielnie. Podejmowane podróże najchętniej odbywałyby się w celach wypoczynkowych, rekreacyjnych i zdrowotnych oraz rehabilitacyjnych. Mniej niż 20% badanych osób zamierza przeznaczyć na odwiedziny u krewnych i znajomych.

Odrębne zagadnienie badawcze stanowiła praca osób niepełnosprawnych. Wszyscy badani utrzymują się z niezarobkowych źródeł, które stanowią renty socjalne (85%) renty z tytułu niezdolności do pracy (15%). Mniej niż połowa osób korzysta ze wsparcia rodziny i krewnych w ponoszeniu kosztów utrzymania. Według ankietowanych największą przeszkodę w funkcjonowaniu na otwartym rynku pracy stanowi dla nich brak ofert pracy, zbyt duże oczekiwania pracodawców wobec pracownika niepełnosprawnego brak doświadczenia pracodawców w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz nieprzychylnie podejście pracodawców. Nieliczni wskazują na stan zdrowia i zbyt niskie wynagrodzenia. Badani nie uwzględnili w swych opiniach przeszkód w zatrudnieniu na otwartym rynku pracy wynikających z niedostosowanych stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych, trudności w zachowaniu przepisów BHP, niskich kwalifikacji, braku możliwości zdobycia kwalifikacji potrzebnych na rynku pracy oraz braku dostępu do komputera lub Internetu czy też braku osoby pomagającej w pokonywaniu barier wynikających z niepełnosprawności. Ponad połowa badanych (ok. 60%) deklaruje chęć podjęcia pracy, jedna trzecia nie wyraża takiej chęci, a pozostałe osoby nie mają zdania.

Osoby deklarujące wolę podjęcia pracy czynią starania w jej poszukiwaniu. Nieliczni mają sprecyzowane oczekiwania w postaci pracy przy obsłudze komputera lub opiece nad dziećmi. Osoby gotowe do podjęcia zatrudnienia oraz niezdecydowane w zdecydowanej większości podjęłyby zatrudnienie w zakładzie pracy chronionej. Tylko jedna osoba wyraża gotowość podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy.

Przeprowadzone badania uwzględniały propozycje celów i działań w obszarze edukacji osób niepełnosprawnych odnoszące się do placówki, w której przebywają miejsca zamieszkania. Wśród oczekiwanych rozwiązań znalazły się indywidualne podejście do potrzeb i możliwości uczestnika i powstanie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.

W obszarze rehabilitacji osób niepełnosprawnych rekomendacje uczestników odnoszą się do budowy basenu oraz zwiększenia liczby zajęć sportowych. Zgłoszone oczekiwania w zakresie turystyki osób niepełnosprawnych obejmują „możliwość podróżowania z kolegami lub koleżankami z Centrum „Źródło”, w tym i za granicę, ponieważ jest to jedyna okazja wyjazdu bez konieczności angażowania rodziców”. Ponadto propozycje obejmują stworzenie oferty turystycznej dedykowanej osobom niepełnosprawnym oraz zwiększenia liczby turnusów i wycieczki integracyjnych.

---

5. Analiza SWOT sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu

Użytecznym instrumentem stosowanym w analizie sytuacji oraz planowaniu przedsięwzięć jest analiza SWOT. Jest ona uniwersalnym narzędziem pierwszego etapu analizy strategicznej. Pozwala rozpoznać wewnętrzne silne i słabe strony (Strengths i Weaknesses), oraz istniejące i potencjalne szanse i zagrożenia (Opportunities i Threats) płynące z otoczenia zewnętrznego. Nazwa wskazanej analizy wywodzi się od pierwszych liter słów określających w języku angielskim istotę przedmiotu analizy.

S jak Strengths – mocne strony, które odpowiednio wykorzystane będą sprzyjać jej rozwojowi, zaś aktualnie pozytywnie wyróżniające organizację w otoczeniu; są ich przewagą.

W jak Weaknesses – słabe strony, których nie wyeliminowanie bądź nie zniwelowanie siły ich oddziaływania będzie hamować rozwój organizacji;

O jak Opportunities – szanse – uwarunkowania, które przy umiejętnym wykorzystaniu mogą wpływać pozytywnie na rozwój,

T jak Threats – zagrożenia – czynniki, które obecnie nie przeszkadzają funkcjonować, ale mogące być zagrożeniem w przyszłości dla osiągnięcia celów i realizacji zadań.

Po zakończeniu, analiza SWOT określa, co może pomóc w realizacji zaplanowanych celów (silna strona lub możliwość) lub co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować w celu osiągnięcia pożądanego rezultatu (słaba strona lub zagrożenie). Na podstawie wniosków można zidentyfikować, tzw. silne powiązania, obszary problemowe w obrębie, których można rozpocząć tworzenie rozwiązań, strategii częściowych – co czyni ze SWOT nie tylko narzędzie analityczne ale również planistyczne.

Ogólne wytyczne wynikające z analizy SWOT:

1. wykorzystywać szanse,
2. unikać zagrożeń,

-
3. opierać się na mocnych stronach,
  4. wzmacniać słabe strony.

Mocne strony

Do mocnych stron systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu zalicza się:

- uwzględnienie problemów wynikających z niepełnosprawności w dokumentach strategicznych z zakresu polityki społecznej o zasięgu lokalnym i regionalnym,
- funkcjonowanie organizacji pozarządowych, działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
- oferta instytucjonalna jednostek pomocy społecznej,
- funkcjonowanie Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- powstanie Ośrodka Wczesnej Interwencji,
- funkcjonowanie Specjalnego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego,
- funkcjonowanie Środowiskowych Domów Samopomocy,
- powstanie Ośrodka Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczego,
- funkcjonowanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie,
- funkcjonowanie Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności,
- malejąca liczba wydanych orzeczeń o zaliczeniu do osób niepełnosprawnych dla dzieci i młodzieży,
- udzielanie dofinansowań do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla osób niepełnosprawnych na podstawie odrębnych przepisów,
- udzielenie dofinansowań do sportu, kultury, turystyki i rekreacji osób niepełnosprawnych,
- udzielenie dofinansowań do likwidacji barier funkcjonalnych,
- prowadzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego,
- działania w celu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych prowadzone w WTZ,
- otwartość na nowe pomysły i przedsięwzięcia,
- rosnący poziom świadomości społecznej na temat niepełnosprawności,
- wysoki poziom kwalifikacji i kompetencji kadry pracującej z osobami niepełnosprawnymi,

-
- umiejętności pozyskiwania i wykorzystywania środków zewnętrznych, w tym z funduszy UE przez partnerów programu oraz organizacje i instytucje z ich otoczenia,
  - modernizacja infrastruktury służącej osobom niepełnosprawnym m.in.: rozbudowa – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie,
  - dostęp do usług rehabilitacyjnych dla osób niepełnosprawnych,
  - położenie geograficzne powiatu hrubieszowskiego i obwodu lwowskiego.

Na podstawie obserwacji sposobu realizacji zadań w środowisku lokalnym na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie przez PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło”, ustalono, że silnymi stronami tych organizacji są:

- preżność działania i wieloletnie doświadczeniem w zakresie działalności na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
- autonomia organizacji w sferze finansowej i programowej,
- znajomość środowiska lokalnego, a wraz z tym znajomość jego potrzeb,
- zatrudnianie kadry o wysokich kompetencjach i kwalifikacjach, mocno zaangażowanej w pracę na rzecz dzieci, młodzieży i dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- dobre warunki lokalowe w placówkach,
- nowe, estetyczne wyposażenie sal edukacyjnych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych,
- wysokiej klasy sprzęt rehabilitacyjny, komputerowy i edukacyjny,
- wysoki poziom działalności placówek,
- wykorzystywanie różnorodnych form zatrudnienia które efektywnie wpływają na zmniejszenie kosztów działalności: staże, wolontariat,
- organizacja imprez cyklicznych promujących wizerunek osoby niepełnosprawnej intelektualnie oraz organizacji w społeczeństwie,
- bogate doświadczenie związane z realizacją projektów i ich rozliczaniem,
- umiejętność przygotowywania aplikacji dla pozyskiwania wsparcia z funduszy zewnętrznych.

Wskazane mocne strony stanowią potencjał systemu pomocy osobom niepełnosprawnym na obszarze realizacji Programu. Ich odpowiednie wykorzystanie przyczyni się do rozwoju i usprawnienia usług dostępnych w środowisku lokalnym oraz wyrównania szans osób niepełnosprawnych intelektualnie do udziału w życiu społecznym i zawodowym.

Wypracowanie najlepszych rozwiązań wykorzystujących analizę mocnych stron jest możliwe po uzyskaniu odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Która mocna strona pozwoli na najlepsze wykorzystanie danej szansy?
2. Jak ją najlepiej zastosować w konkretnym działaniu?
3. Która mocna strona pozwoli na zniwelowanie danego zagrożenia?
4. Jakie działania w związku z tym podejmiemy?

Słabe strony

Słabymi stronami sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu są:

- wysoki odsetek osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców,
- słabo rozwinięty system edukacji osób niepełnosprawnych,
- niskie wykształcenie i kwalifikacje osób niepełnosprawnych,
- bariery architektoniczne w miejscu zamieszkania i instytucjach użyteczności publicznej,
- brak udogodnień infrastrukturalnych dla osób niepełnosprawnych w większości budynków użyteczności publicznej,
- niewystarczająca aktywność samorządu w zakresie działalności inwestycyjnej likwidującej bariery architektoniczne,
- wysoka zależność osób niepełnosprawnych od świadczeń socjalnych,
- brak forum współpracy i lobbingu organizacji i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
- duża liczba niepełnosprawnych w wieku przedprodukcyjnym, co dotyczy w szczególności mieszkańców obwodu lwowskiego,
- niska aktywność szkół w działaniach na rzecz osób niepełnosprawnych,
- niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych,
- brak miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,
- ograniczony dostęp instytucji do informacji o sytuacji osób niepełnosprawnych, zamieszkałych na terenie ich działania, zwłaszcza na obszarach wiejskich,
- ograniczony zakres wsparcia instytucjonalnego i społecznego świadczonego osobom niepełnosprawnym w miejscu ich zamieszkania,
- ograniczona dostępność do specjalistycznej opieki medycznej i rehabilitacji,

-
- brak dostępu do wielu dóbr i usług, w tym rehabilitacji, poza miejscem zamieszkania, z uwagi na słabo rozwinięty transport publiczny,
  - bariery w dostępie do edukacji,
  - niewielkie zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób niepełnosprawnych,
  - niskie dochody gospodarstw domowych osób niepełnosprawnych,
  - duża liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej,
  - duża liczba osób niepełnosprawnych nie korzystających z żadnych form wsparcia,
  - niskie lub niewystarczające finansowanie przez instytucje samorządowe i rządowe dla organizacji pozarządowych, w tym na działania innowacyjne,
  - brak działań aktywizujących rodziny osób niepełnosprawnych,
  - brak zakładów pracy chronionej dla osób niepełnosprawnych,
  - brak spółdzielni socjalnych zrzeszających osoby niepełnosprawne,
  - brak mieszkań chronionych, treningowych oraz mieszkalnictwa wspieranego dla osób niepełnosprawnych intelektualnie,
  - brak rozwiniętego wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
  - zbyt mała aktywność organizacji pozarządowych w niektórych obszarach polityki społecznej realizowanej na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
  - ograniczony dostęp do medycznych usług specjalistycznych,
  - nadal występujące stereotypy postrzegania niepełnosprawności wśród społeczeństwa,
  - brak stabilności finansowej w instytucjach działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
  - niedoskonałość oraz częste zmiany regulacji i przepisów prawnych,
  - brak oddziałów integracyjnych w placówkach edukacyjnych,
  - niedokładne zdiagnozowanie problemów i potrzeb osób niepełnosprawnych w ich środowiskach lokalnych,
  - niewystarczająca liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego osób niepełnosprawnych skutkująca koniecznością tworzenia list osób oczekujących na przyjęcie do warsztatów terapii zajęciowej, środowiskowych domów samopomocy i ośrodków wsparcia.

Słabymi stronami Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie są:

-
- brak spójnego systemu placówek zapewniających pełen zakres działań wobec osoby niepełnosprawnej intelektualnie oraz jej rodziny od narodzin do starości,
  - brak ośrodka zapewniającego całodobową opiekę, terapię i rehabilitacji,
  - brak mieszkań chronionych dla podopiecznych Koła,
  - nieprecyzyjny podział zadań i odpowiedzialności wśród członków zarządu,
  - niewystarczające zaangażowanie członków stowarzyszenia w pracę w organizacji,
  - niewystarczający poziom rozpoznawania organizacji wśród społeczeństwa lokalnego.

Wskazane słabe strony stanowią luki systemu pomocy osobom niepełnosprawnym na obszarze realizacji Programu. Są to przeszkody i bariery aktywizacji społecznej i zawodowej oraz integracji społecznej osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym. Ich zdefiniowanie umożliwia wskazanie kierunków działań niwelujących i naprawczych w odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Która słaba strona ogranicza możliwość wykorzystania danej szansy?
2. Jak ją zniwelować? Czym wzmocnić? Jak unieszkodliwić?
3. Która słaba strona potęguje ryzyko związane z danym zagrożeniem?
4. Jakie działania w związku z tym zostaną podjęte?

Szanse

Szanse dla rozwoju systemu wsparcia osób niepełnosprawnych oraz zmiany ich niekorzystnej sytuacji na obszarze realizacji Programu stanowią możliwości inicjowania i rozwoju usług i świadczeń w obszarze edukacji, rehabilitacji zarówno społecznej i zawodowej, turystyki oraz integracji społecznej wskazanej grupy zagrożonej wykluczeniem społecznym. Do szans tych należą:

- rozwój infrastruktury do wykonywania szerszego zakresu wysokiej jakości usług przez PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego Źródło we Lwowie,
- standaryzacja i rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej,
- rozwój wolontariatu działającego na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
- stworzenie warunków do pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym poprzez działania aktywizujące,
- edukacja osób niepełnosprawnych i ich rodzin,

-
- rozwój i wzmacnianie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie,
  - pozyskiwanie środków zewnętrznych na realizację programów,
  - przejęcie przez samorząd działań na rzecz osób niepełnosprawnych w ramach programu „Aktywny Samorząd”,
  - współpraca instytucji, organizacji i stowarzyszeń przy realizacji programów na rzecz osób niepełnosprawnych,
  - realizacja programów na rzecz osób niepełnosprawnych związanych z aktywizacją zawodową, edukacyjną, społeczną i zdrowotną,
  - wykorzystanie szans poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych wynikających z funduszy strukturalnych,
  - skuteczna integracja osób niepełnosprawnych ze środowiskiem,
  - likwidacja barier architektonicznych na terenie gminy Werbkowice, Powiatu Hrubieszowskiego, w mieście Lwów i Obwodzie Lwowskim,
  - efektywna promocja źródeł finansowania, działań i pomocy osobom niepełnosprawnym w szczególności dobrych praktyk,
  - rozwój społeczeństwa informacyjnego – zapewnienie dostępu do Internetu oznaczającego dostęp do informacji, wiedzy i zatrudnienia,
  - nowe rozwiązania systemowe we wspieraniu różnych grup osób z niepełnosprawnością,
  - rozwój placówek wsparcia dziennego, mieszkalnictwa chronionego i mieszkalnictwa wspieranego oraz placówek całodobowego pobytu dla osób niepełnosprawnych intelektualnie,
  - rozwój ekonomii społecznej i rozwiązań ekonomii społecznej przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu,
  - akceptacja i zrozumienie potrzeb osób niepełnosprawnych,
  - upowszechnianie aktywnych postaw społecznych wśród osób dotkniętych niepełnosprawnością,
  - kształtowanie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych,
  - wzrost poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych wśród osób niepełnosprawnych,

-
- współpraca samorządów z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych,
  - uproszczenie przepisów prawa,
  - pozyskiwanie inwestorów poprzez nawiązywanie partnerstw,
  - współpraca międzynarodowa,
  - włączenie osób niepełnosprawnych w życie społeczności lokalnej,
  - przystosowanie istniejącej infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych,
  - pełniejsze wykorzystanie infrastruktury służącej osobom niepełnosprawnym,
  - pełniejsze wykorzystanie potencjału kadry instytucji i organizacji pozarządowych w udzielaniu wsparcia osobom niepełnosprawnym i współpracy z nimi.

Szczególnymi szansami dla PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło”, są:

- możliwości współpracy z organizacjami z Unii Europejskiej celem czerpania i transferu dobrych praktyk i rozwiązań systemowych,
- możliwość pozyskiwania środków na działalność z odpisów podatkowych 1%,
- możliwość pozyskiwania wsparcia materialnego,
- możliwość zawiązywania partnerstw krajowych i międzynarodowych celem podejmowania działań inwestycyjnych związanych z uruchomieniem nowych form działalności.

Przedstawione szanse stanowią możliwości podejmowania działań na rzecz osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym celem poprawy ich funkcjonowania, polepszenia jakości życia oraz włączenia społecznego. Sformułowane szanse wskazują na kierunki działań dla rozwoju infrastruktury i usług w odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Co sprzyja realizacji danego pomysłu?
2. Kogo zaprosić do współpracy?
3. Z jakich informacji skorzystać?
4. Dlaczego warto dane działanie realizować?

Zagrożenia

Zagrożenia stanowią zewnętrzne obiektywne czynniki, które mogą mieć w przyszłości negatywny wpływ na funkcjonowanie rozwiązań dla osób niepełnosprawnych i ich otoczenia.

Ich ewentualne wystąpienie może niekorzystnie wpłynąć na sytuację i system wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu. Zidentyfikowanymi zagrożeniami są:

- utrudniony dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych zamieszkałych na terenach wiejskich,
- niestabilność środków finansowych otrzymywanych z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz samorządu lokalnego,
- funkcjonowanie stereotypów wśród pracodawców dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych,
- brak funduszy na likwidację barier architektonicznych,
- wzrost bezrobocia wśród niepełnosprawnych,
- brak poprawy wykształcenia i kwalifikacji osób niepełnosprawnych,
- dalszy wzrost uzależnienia od świadczeń socjalnych wśród osób niepełnosprawnych,
- brak działań antycypacyjnych samorządu w kontekście osób niepełnosprawnych,
- bierność osób niepełnosprawnych i ich rodzin w zmianie swojej sytuacji życiowej,
- brak elastyczności przepisów prawa do zmieniających się warunków i indywidualnych potrzeb osób niepełnosprawnych i systemu wsparcia na ich rzecz,
- niedostosowanie programów edukacyjnych osób niepełnosprawnych w zakresie kwalifikacji zawodowych do wymagań rynku pracy,
- słabe wsparcie, brak rozwiązań systemowych dla rodziny z osobą z niepełnosprawnością, co dotyczy zwłaszcza strony ukraińskiej,
- dysproporcje pomiędzy terenami miejskimi, a wiejskimi w zakresie dostępu do edukacji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych,
- wzrost liczby osób niepełnosprawnych w związku ze starzeniem się społeczeństwa,
- brak skuteczności działań zmierzających do włączenia osób niepełnosprawnych w życie społeczne i zawodowe,
- niestabilność przepisów prawa,
- istniejące w dalszym ciągu stereotypy na temat osób niepełnosprawnych,
- brak wiedzy wśród pracodawców w zakresie korzyści wynikających z zatrudniania osób niepełnosprawnych,
- mała aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych,
- skomplikowane procedury pozyskiwania środków Unii Europejskiej,

-
- słabo rozwinięty system ochrony zdrowia,
  - rozwój postaw roszczeniowych wobec instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
  - zjawisko wypalenia zawodowego wśród kadry pracującej z osobami niepełnosprawnymi.

Zagrożeniami dla funkcjonowania PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” są:

- kryzys gospodarczy,
- zmniejszająca się wielkość finansowych na zadania realizowane przez organizacje,
- kończące się środki z UE w perspektywie finansowej 2007-2014,
- ograniczenie źródeł finansowania z zewnątrz w związku z kryzysem,
- wydłużone i skomplikowane procedury przy aplikowaniu o środki zewnętrzne,
- luki w systemie prawa oraz niespójność przepisów prawa i trudności w jego interpretacji.

Uwzględnienie możliwości wystąpienia czynników i sytuacji zagrożenia umożliwia realne opracowanie planu działań na rzecz usprawnienia i zwiększenia zakresu usług dostępnych w środowisku lokalnym dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Wypracowanie najlepszych rozwiązań wykorzystujących analizę SWOT jest możliwe w odpowiedzi na poniższe pytania:

1. Czy dane zagrożenie niweluje daną silną stronę?
2. Czy dane zagrożenie uwypukla daną słabość?
3. Jakie działania pozwolą przezwyciężyć zagrożenia zidentyfikowane w otoczeniu?
4. Jak za pomocą zidentyfikowanych mocnych stron zniwelować rozpoznane zagrożenia?
5. Jak ograniczyć zjawisko potęgowania zagrożeń przez słabości?

---

6. Mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia współpracy transgranicznej

Analizą SWOT objęto aktualny stan współpracy międzynarodowej PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie zdefiniowany na podstawie informacji zawartych m.in.: w Strategii Rozwoju Warsztatu Terapii Zajęciowej w Turkowicach, Studium Wykonalności opracowanego na potrzeby niniejszego projektu oraz uzyskanych podczas wywiadu pogłębionego z przedstawicielami organizacji.

Mocne strony współpracy zagranicznej:

- sformalizowane partnerstwo projektowe,
- doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych, w tym w ramach Programu Polska- Białoruś – Ukraina 2007-2013,
- funkcjonowanie na obszarze realizacji Programu instytucji: kulturalnych, edukacyjnych, naukowych, prowadzących współpracę ponadnarodową,
- znaczące tradycje wielokulturowości terenów przygranicznych,
- wizyty studyjne i konferencje organizowane przez partnerów,
- intensywna i wielopłaszczyznowa współpraca Centrum „Źródło” z Kanadyjskim Funduszem Pomocy Dzieciom Czarnobyła,
- kontakty między społecznościami lokalnymi,
- obecność innych organizacji, stowarzyszeń i osób prywatnych, inicjujących i wspierających współpracę za granicą,
- międzynarodowa wymiana doświadczeń w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych,

-
- udział Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnego „Źródło” w projektach badawczych, dotyczących sytuacji osób niepełnosprawnych i systemu wsparcia,
  - wsparcie finansowe i organizacyjne udzielane przez podmioty zagraniczne.

Słabe strony współpracy zagranicznej

- nieregularna współpraca z niektórymi partnerami;
- ograniczone kontakty z partnerami najbliższych sąsiadów regionów z powodu konieczności posiadania wiz i paszportów,
- niska aktywność we współpracy europejskiej i pozaeuropejskiej, co dotyczy PSOUU Koło w Werbkowicach,
- brak partycypacji organizacji pozarządowych i lokalnych społeczności w kontaktach międzynarodowych prowadzonych przez PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie,
- brak intensywnej wymiany międzynarodowej wiedzy i doświadczeń w zakresie rehabilitacji, edukacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- brak platformy wymiany informacji dotyczącej współpracy międzynarodowej prowadzonej przez jednostki samorządowe, instytucje rehabilitacyjne, kulturalne, edukacyjne i naukowe,
- niewielki nacisk na współpracę w zakresie transferu nowatorskich rozwiązań i metod wsparcia osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Potencjalne szanse współpracy transgranicznej

- włączanie standardów ochrony praw człowieka ze strony Komisji Europejskiej,
- ratyfikowanie przez Polskę Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych,
- kontynuacja polityki UE w zakresie integracji europejskiej,
- wzrost znaczenia współpracy między regionami w Europie,
- możliwość korzystania z funduszy europejskich dla sfinansowania współpracy,
- możliwość współpracy w ramach programów europejskich i projektów organizacji międzynarodowych,

-
- zwiększenie dostępności terenów przygranicznych poprzez rozwój połączeń komunikacyjnych,
  - możliwość wykreowania PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie jako ośrodka transferu innowacji i dobrych praktyk z zakresu edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych z „zachodu” na „wschód”,
  - budowanie partnerstw z organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych na rzecz rozwoju infrastruktury i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych podobnych do bazy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło”.

Potencjalne zagrożenia współpracy zagranicznej

- brak finansowania lub niewystarczające środki zagwarantowane na współpracę międzynarodową,
- wycofywanie się partnerów zagranicznych ze współpracy,
- stagnacja lub regres komunikacji na terenach przygranicznych,
- konkurencja innych organizacji i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych i spadek znaczenia PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło”,
- zmniejszenie zainteresowania turystyką osób niepełnosprawnych,
- spadek zainteresowania pracowników organizacji wymianą i współpracą zagraniczną, w tym podnoszeniem kwalifikacji w zakresie edukacji i rehabilitacji osób niepełnosprawnych,
- spadek lub brak atrakcyjności turystycznej polskich terenów przygranicznych dla podmiotów zagranicznych,
- zaniechanie rozwoju infrastruktury na rzecz rehabilitacji i edukacji osób niepełnosprawnych oraz niwelacji występujących barier.

---

7. Priorytety współpracy transgranicznej pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Rehabilitacyjno - Szkoleniowym „Źródło” we Lwowie

Priorytetami we współpracy międzynarodowej pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo - Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie są:

1. Wymiana doświadczeń z partnerami zagranicznymi w zakresie:
  - a) budowania potencjału organizacyjnego partnerów,
  - b) udziału wolontariatu w pracy organizacji,
  - c) egzekwowania praw osób niepełnosprawnych i włączenia ich w życie społeczne,
  - d) zarządzania projektami,
  - e) pozyskiwania środków na działania organizacji,
  - f) rozszerzania zakresu i dostępności usług rehabilitacyjnych i edukacyjnych,
  - g) organizowania turystyki osób niepełnosprawnych,
  - h) podnoszenia jakości świadczonych usług,
  - i) współpracy z władzami,
  - j) rzecznictwa interesów osób niepełnosprawnych.
2. Realizacja wspólnych przedsięwzięć na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną w formie programów wymiany dzieci, młodzieży i dorosłych niepełnosprawnych, wspólnych przedsięwzięć kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych
3. Odnoszenia kompetencji Zarządu i pracowników Stowarzyszenia

---

8. Propozycje zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych oraz rozwiązania dotyczące przeciwdziałania marginalizacji osób niepełnosprawnych.

Zakres Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym obejmuje:

1. Podmiot planujący: Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach
2. Okres realizacji: lata 2014 – 2020
3. Zasięg terytorialny: gmina Werbkowice, gminy Powiatu Hrubieszowskiego w Polsce, miasto Lwów na Ukrainie
4. Grupa docelowa: cała społeczność lokalna, ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych intelektualnie, ich rodzin i otoczenia

Misją Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym jest tworzenie warunków zapewniających osobom niepełnosprawnym intelektualnie oraz ich rodzinom pełne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnej, dostęp do informacji, edukacji, rehabilitacji, turystyki oraz rynku pracy i infrastruktury publicznej.

Celem strategicznym Programu jest stworzenie sprawnego i skutecznego systemu pomocy osobom niepełnosprawnym oraz przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu poprzez zwiększenie możliwości udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i gospodarczym na obszarze realizacji Programu.

Priorytet I. Praktyczne wykorzystywanie wiedzy na rzecz poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych. Stworzenie systemu informacji dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

Cel 1. Diagnozowanie sytuacji osób niepełnosprawnych na potrzeby planowania oferty usług.

System zbierania i analizowania informacji dotyczących podstawowych potrzeb, problemów i możliwości osób niepełnosprawnych zawiera istotne luki. Niedobór danych utrudnia opracowanie i systematyczne aktualizowanie diagnozy dotyczącej sytuacji tych osób. Dokładne rozpoznanie sytuacji problemowej oraz potrzeb w zakresie oferty wsparcia w środowisku lokalnym umożliwi podejmowanie racjonalnych, skutecznych i efektywnych działań. Informacje na temat funkcjonowania osób niepełnosprawnych pochodzą przede wszystkim z zewnętrznych źródeł. Są to głównie dane statystyczne ze sprawozdań i dokumentów strategicznych pochodzących od instytucji działających w sferze pomocy i integracji społecznej oraz organów nadzorujących ich pracę. Dostępne sprawozdania odzwierciedlają informacje o liczbie osób otrzymujących określony rodzaj świadczeń i usług oraz wysokość poniesionych nakładów. Wskazują na potrzeby, które zostały zaspokojone. Są wskaźnikami działania instytucji, ponieważ przedstawiają zrealizowanie zadań publicznych przez instytucje do tego zobowiązane. Brakuje informacji o skali i rodzaju potrzeb, które nie zostały zaspokojone. Badania ilościowe i jakościowe obejmujące różne aspekty funkcjonowania osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu są prowadzone w niewystarczającym stopniu. Ich systematyczne prowadzenie umożliwi usprawnienie i rozszerzenie zakresu usług stosownie do zdiagnozowanych potrzeb osób niepełnosprawnych i ich rodzin na obszarze realizacji Programu.

Działania:

- 1.1 Metodyczne diagnozowanie potrzeb, problemów i możliwości osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w obszarze rehabilitacji, edukacji i turystyki.

-
- 1.2 Projektowanie systemu usług na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich otoczenia po uwzględnieniu wniosków z przeprowadzonej diagnozy.

Cel 2. Wdrożenie systemu informacyjnego o usługach przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin i otoczenia.

W „Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020” w obszarze wsparcia osób niepełnosprawnych został określony celem główny planowanych działań obejmujący „Włączenie niepełnosprawnych mieszkańców województwa lubelskiego w życie społeczne i zawodowe”. Jego osiągnięcie jest możliwe dzięki realizacji celu operacyjnego w brzmieniu „Zapewnienie kompleksowego wsparcia dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin, w tym w ramach działań instytucji i organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego”. Przyjętym kierunkiem działań jest zwiększanie dostępu do wiedzy, informacji, danych, w tym poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi. Zapewnienie dostępu osób niepełnosprawnych do aktualnych informacji przybliży im możliwość udziału w różnych sferach życia społecznego oraz korzystania z usług dostępnych w środowisku. Informacje o usługach dla osób niepełnosprawnych są rozpowszechniane przez realizatorów poszczególnych usług i świadczeń i obejmują wybrane zagadnienia związane z obszarem ich działalności. Na obszarze realizacji Programu brakuje spójnego systemu zbierania, aktualizowania i dystrybucji informacji o dostępnej w środowisku ofercie usług świadczonych przez poszczególne instytucje, organizacje publiczne i niepubliczne oraz podmioty prywatne. Potrzeba utworzenia platformy wymiany informacji została potwierdzona bezpośrednio przez pracowników Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie oraz Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach.

Działania:

- 2.1 Utworzenie i prowadzenie platformy informacyjnej o usługach i świadczeniach oferowanych osobom niepełnosprawnych w środowisku lokalnym z przeznaczeniem dla tej grupy osób, ich rodzin otoczenia oraz pracowników instytucji.
- 2.2 Udostępnianie informacji dotyczących świadczeń, uprawnień i usług w formach przystosowanych do potrzeb i możliwości funkcjonalnych osób niepełnosprawnych.

-
- 2.3 Wspieranie osób z niepełnosprawnościami w zakresie dostępu do nowych technologii zwłaszcza poprzez kursy komputerowe.

Priorytet II. Wsparcie w zakresie dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych

Cel 1. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka – kompleksowe wsparcie terapeutyczne dziecka i rodziny

Specjalistyczne wsparcie i stymulację rozwoju dzieci w wieku od 0 do 8 roku życia z opóźnionym lub nieprawidłowym rozwojem psychoruchowym zapewnia wczesne wspomaganie rozwoju. Jego celem jest pobudzanie i stymulowanie ruchowego, poznawczego, emocjonalnego i społecznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia u niego niepełnosprawności do czasu podjęcia nauki w szkole. Skala problemów związanych z występującymi deficytami rozwojowymi małych dzieci na obszarze realizacji Programu jest znaczna. Niekorzystna sytuacja w tym zakresie spowodowała konieczność rozszerzenia zakresu działalności PSOUU Koło w Werbkowicach o Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w ramach realizowanego projektu współpracy transgranicznej. Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” z powodzeniem od lat oferuje usługi w ramach wczesnej interwencji i wspomaganie rozwoju dzieci, lecz zapotrzebowanie na nie jest wyższe. Dla sprawnego i skutecznego podejmowania działań wspomaganie wczesnego rozwoju ważny jest rozwój partnerskiej i interdyscyplinarnej współpracy, w tym wymiana doświadczeń pomiędzy partnerami, placówkami edukacji i służby zdrowia.

Działania:

- 1.1 Rozszerzenie oferty placówek dla dzieci z deficytami rozwojowymi, zagrożonych niepełnosprawnością w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka i pomocy jego rodzinie.
- 1.2 Zaangażowanie do współpracy placówek służby zdrowia i rehabilitacji celem zapewnienia specjalistycznych konsultacji w zależności od potrzeb dziecka objętego wczesnym wspomaganie.

-
- 1.3 Promocja oferty placówek wczesnego wspomagania na obszarze Programu poprzez ośrodki zdrowia, ośrodki pomocy społecznej, placówki edukacyjne oraz za pomocą Internetu.
  - 1.4 Wypracowanie standardów usług świadczonych w ramach wczesnego wspomagania rozwoju dzieci.
  - 1.5 Systemowa realizacja wczesnego wspomagania rozwoju dzieci przy współpracy publicznych i niepublicznych przedszkoli, poradni psychologiczno – pedagogicznych i służby zdrowia.

Cel 2. Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Niepełnosprawne dzieci i młodzież nie mają dostępu do przedszkola i klas integracyjnych na terenie Powiatu Hrubieszowskiego. Problemem stanowi zapewnienie adekwatnej oferty edukacyjnej dla młodzieży niepełnosprawnej na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej w kontekście nabycia kwalifikacji zgodnych z potrzebami rynku pracy. Występują ograniczenia w dowozie niepełnosprawnych uczniów do placówek edukacyjnych. Dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży szczególne znaczenie ma możliwość kontaktów w grupie szkolnej ze zdrowymi rówieśnikami. W kontekście tej sytuacji ważne jest propagowanie i tworzenie oddziałów integracyjnych w ogólnodostępnych placówkach oświatowych. Z uwagi na to, że przedszkola i szkoły nie dysponują sprzętem rehabilitacyjnym i pracownikami do prowadzenia terapii – zajęcia rewalidacyjne oraz specjalistyczne dla uczniów z niepełnosprawnościami z ogólnodostępnych placówek oświatowych można by prowadzić w specjalnych ośrodkach edukacyjnych prowadzonych przez PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło”

Działania:

- 2.1 Utworzenie klas i oddziałów integracyjnych w ogólnodostępnych placówkach oświatowych.
- 2.2 Zapewnienie dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym niepełnosprawnym, odpowiedniej liczby miejsc, zwłaszcza w ośrodkach przygotowanych do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi.

-
- 2.3 Wsparcie rodziców w podejmowaniu decyzji o ścieżce kształcenia niepełnosprawnych dzieci i młodzieży, w doborze zawodu, w akceptacji samodzielnego funkcjonowania ich niepełnosprawnego dziecka oraz włączenie rodziców w monitorowanie procesu edukacji i rozwoju ich dziecka.
  - 2.4 Dostosowywanie oferty szkół kształcących osoby niepełnosprawne do potrzeb rynku pracy.
  - 2.5 Wypracowanie standardu wyposażenia i warunków pracy szkoły specjalnej dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie, przydatnego do wdrożenia na Ukrainie.
  - 2.6 Wypracowanie systemu edukacji włączającej i specjalnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi.
  - 2.7 Powstanie sieci ośrodków kształcenia specjalnego, (ewentualnie ich filii) kształcenia specjalnego, zapewniających rehabilitację i edukację dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym i niepełnosprawnościami sprzężonymi.
  - 2.8 Zagwarantowanie ciągłości kształcenia integracyjnego poprzez przygotowanie szkół ponadgimnazjalnych do edukacji młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
  - 2.9 Zapewnienie i egzekwowanie bezpłatnego dowozu do publicznych i niepublicznych placówek edukacyjnych dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
  - 2.10 Przygotowanie nauczycieli szkół w zakresie udzielania pierwszej pomocy dzieciom niepełnosprawnym, w zakresie rozpoznawania problemów, wynikających z niepełnosprawności oraz dostosowania form i metod pracy do indywidualnych potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Cel 3. Wspomaganie edukacji ustawicznej osób niepełnosprawnych.

Kształcenie przez całe życie określane jest edukacją ustawiczną. Stanowi proces ciągłego doksztalcania się, podnoszenia kwalifikacji i doskonalenia kompetencji. Znaczenie kształcenia ustawicznego polega na zachowaniu ciągłości i systematyczności procesu uczenia się umożliwiając rozwój oraz zapobiegając dezaktualizowaniu zdobytej wiedzy. Kształcenie ustawiczne może przebiegać w formie szkolnej, jak i pozaszkolnej, tj. w ramach kursów i szkoleń. Badane osoby niepełnosprawne zgłaszały potrzebę urozmaicenia oferty zajęć i wprowadzenia kursów.

W Polsce nie funkcjonują systemowe rozwiązania kształcenia ustawicznego dla osób z niepełnosprawnościami. Doksztalcanie osób niepełnosprawnych podtrzymuje i rozwija umiejętności zdobyte podczas nauki szkolnej, zapobiegając ich wykluczeniu z rynku pracy. Może obejmować nabywanie lub zmianę kwalifikacji zawodowych, umiejętności społeczne oraz umiejętności związane z wykonywaniem pracy.

Działania:

- 3.1 Organizowanie szkoleń z zakresu kompetencji społecznych oraz umiejętności zawodowych, stosownie do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.

Priorytet III. Zapewnienie wsparcia osobom niepełnosprawnym w społeczności lokalnej.

Cel 1. Zwiększenie dostępu do instytucji oraz usług, w szczególności rehabilitacji osób niepełnosprawnych i integracji w środowisku lokalnym.

Jakość życia oraz możliwości funkcjonowania osób z niepełnosprawnością w środowisku są uzależnione od braku występowania barier w otoczeniu zewnętrznym. Na obszarze realizacji programu zostały zidentyfikowane liczne ograniczenia i trudności w dostępie do przestrzeni publicznej, do usług, w tym rehabilitacji oraz do udziału w życiu społecznym.

Bariery, te obejmują:

- bariery architektoniczne i transportowe,
- bariery ekonomiczne,
- bariery psycho - społeczne: mentalne i w komunikowaniu.

Wpływ wskazanych barier na życie osób niepełnosprawnych zależy od różnych czynników, z których najbardziej znaczącym jest rodzaj niepełnosprawności. Planowane działania na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie powinny uwzględniać specyfikę rodzaju niepełnosprawności, skalę niezaspokojenia potrzeb oraz wyniki badań dotyczących ich dyskryminacji w otoczeniu społecznym. Cel ten obejmuje działania zmierzające do likwidacji barier fizycznych i psychospołecznych wynikających z postrzegania osób niepełnosprawnych. Zniwelowanie barier

---

ekonomicznych jest możliwe w sposób pośredni poprzez działania na rzecz poprawy dostępu do edukacji, rynku pracy oraz usług.

Działania:

- 1.1 Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej zwłaszcza w placówkach służby zdrowia, rehabilitacji, systemu oświaty oraz w obiektach kultury, sportu i rekreacji.
- 1.2 Promowanie przestrzeni publicznej i obiektów bez barier.
- 1.3 Organizowanie spotkań i konsultacji w fazie projektowania obiektów budowlanych i przebudowy istniejących w celu dostosowania inwestycji do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.4 Likwidacja barier komunikacyjnych poprzez oznakowanie urzędzeń i obiektów przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.5 Publikacja informatorów dotyczących dostępności obszaru Programu dla osób niepełnosprawnych.
- 1.6 Dopasowanie stron internetowych do możliwości osób niepełnosprawnych.
- 1.7 Organizacja wydarzeń integracyjnych, konkursów artystycznych i zawodów sportowych zapewniających udział dzieci, młodzieży i dorosłych osób niepełnosprawnych.
- 1.8 Likwidacja indywidualnych barier w komunikowaniu ze wsparciem środków PFRON.
- 1.9 Wzrost dostępności do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, rehabilitacji osób niepełnosprawnych poprzez badania dotyczące niezaspokojenia potrzeb w tych obszarach.
- 1.10 Działania profilaktyczne adresowane do społeczności lokalnej np. dla kobiet planujących ciążę i kobiet ciężarnych.
- 1.11 Poprawa zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny poprzez m.in. dofinansowanie zakupu sprzętu ze środków PFRON.
- 1.12 Zintegrowanie systemem pomocy i usług dostępnych w środowisku.
- 1.13 Poprawa wizerunku osoby niepełnosprawnej poprzez kampanie, organizację integracyjnych imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych, innych.
- 1.14 Współpraca z mediami skoncentrowana na tworzeniu pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych poprzez ukazywanie ich w zwykłych sytuacjach i różnorodnych rolach społecznych.

-
- 1.15 Podnoszenie poziomu świadomości członków społeczności lokalnej poprzez działania edukacyjne oraz kształtowanie właściwego stosunku do osób niepełnosprawnych.
  - 1.16 Promowanie i rozwój wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Priorytet IV. Turystyka osób niepełnosprawnych

Cel 1. Zwiększenie aktywności i udziału osób niepełnosprawnych w korzystaniu z turystyki

Według prof. Mariana Weissa „Turystyka osób niepełnosprawnych jest częścią rehabilitacji społecznej. Stanowi realizowanie pełnego programu rehabilitacji”. Turystyka osób niepełnosprawnych stanowi zamierzoną, celową, dobraną do potrzeb aktywność fizyczną realizowaną w różnych formach podróżowania, ściśle związaną z aktywnością krajoznawczą. Traktowana jest jako element rehabilitacji osób niepełnosprawnych, której cel stanowi przywrócenie maksymalnej sprawności fizycznej, psychicznej, społecznej i zawodowej oraz przystosowanie do normalnego życia. Chęć uprawiania turystyki wynika z rozeznania potrzeb osób niepełnosprawnych, a została potwierdzona przez pracowników placówek uczestniczących w realizacji projektu współpracy transgranicznej. Traktowana jest jako środek terapeutyczno-wychowawczy umożliwiający wypróbowanie swoich sił w różnych, często trudnych warunkach. Pozwala ona na przezwyciężenie lęków i słabości, poznawanie i integrację ze społecznością.

Działania:

- 1.1 Tworzenie warunków do integracji społecznej osób niepełnosprawnych poprzez szeroki dostęp do turystyki.
- 1.2 Tworzenie bezpłatnych ofert spędzania wolnego czasu z uwzględnieniem uczestnictwa w nich osób niepełnosprawnych.
- 1.3 Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych, kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie.
- 1.4 Organizacja wydarzeń sportowych i turystycznych z udziałem osób niepełnosprawnych.
- 1.5 Stworzenie bazy danych o istniejących ofertach aktywnego spędzania czasu wolnego.

-
- 1.6 Dostosowanie obiektów sportowych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
  - 1.7 Promocja sportu osób niepełnosprawnych, wspieranie przygotowań do uczestnictwa w paraolimpiadach i olimpiadach specjalnych.
  - 1.8 Organizowanie lokalnych, regionalnych, ogólnokrajowych i międzynarodowych imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych dla osób niepełnosprawnych wspierających ich aktywność w tych dziedzinach.
  - 1.9 Promowanie aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia społecznego i zawodowego.

Priorytet V. Rynek pracy otwarty dla osób niepełnosprawnych.

Cel 1. Wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy

Od wielu lat poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu na otwartym rynku pracy jest niezmiennie niski mimo iż podejmowane są inicjatywy umożliwiające aktywizację i integrację zawodową tej grupy osób. Praca stanowi jedną z podstawowych form aktywności życiowych człowieka. Stanowi źródło dochodów, strukturalizuje czas, umożliwia realizację indywidualnych celów, wykorzystanie i rozwój własnych zdolności i umiejętności, zapewnia bezpieczeństwo, daje poczucie sensu życia oraz poczucie spełniania się. Praca umożliwia nawiązywanie kontaktów społecznych. Dla wielu niepełnosprawnych osób praca stanowi element rehabilitacji społecznej. Jednakże osoby niepełnosprawne są jedną z wielu grup będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, co wynika z m.in.: niskiego wykształcenia, stereotypowego podejścia pracodawców i ich trudności z uzyskiwaniem dofinansowania i refundacji do zatrudnienia osoby z niepełnosprawnościami. Ponadto wśród osób niepełnosprawnych występują obawy przed podjęciem pracy z powodu możliwości utraty prawa do świadczeń rentowych.

Skuteczne włączenie osób niepełnosprawnych na rynek pracy wymaga zastosowania kilku instrumentów rynku pracy np.: szkoleń, poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, pomocy w aktywnym poszukiwaniu pracy, pośrednictwa pracy, różnych sposobów wspierania integracji społecznej oraz treningów w zakresie kompetencji społecznych. Grupa ta wymaga

---

zindywidualizowanej pomocy adekwatnie do ograniczeń i możliwości wynikających ze stanu zdrowia oraz posiadanych kompetencji i kwalifikacji zawodowych i osobistych. W świetle powyższych informacji konieczne jest podejmowanie działań wspierających aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych, pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, usprawnianie kanałów informacyjnych oraz rozwijanie współpracy instytucji rynku pracy z instytucjami dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego.

Działania:

- 1.1 Doradztwo oraz szkolenia dla pracodawców w zakresie obsługi dofinansowania i refundacji kosztów wyposażenia stanowiska pracy, zatrudnienia oraz procedur dotyczących zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- 1.2 Prowadzenie poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, pośrednictwa pracy oraz szkoleń dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.3 Organizowanie spotkań informacyjno- szkoleniowych dla pracodawców, współpracowników i zatrudnionych osób niepełnosprawnych.
- 1.4 Współpraca z instytucjami i organizacjami zajmującymi się osobami niepełnosprawnymi.
- 1.5 Rozbudowa specjalistycznego pośrednictwa pracy.
- 1.6 Utworzenie elektronicznej bazy CV osób niepełnosprawnych dostępnej dla pracodawców.
- 1.7 Giełdy Pracy.
- 1.8 Organizowanie szkoleń prowadzących do podniesienia, uzupełnienia bądź zmiany kwalifikacji zawodowych.
- 1.9 Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej.
- 1.10 Przygotowanie zawodowe dorosłych.
- 1.11 Tworzenie i rozwój podmiotów zatrudnienia socjalnego w środowisku lokalnym.

Cel 2. Wspieranie rozwoju przedsięwzięć z obszaru ekonomii społecznej, w tym zatrudnienia przejściowego, chronionego oraz spółdzielczości socjalnej

Osoby niepełnosprawne bez względu na rodzaj i stopień niepełnosprawności mają prawo do pracy w warunkach chronionych (tj. zakładzie pracy chronionej, zakładzie aktywności zawodowej), na otwartym rynku pracy (w tym poprzez zatrudnienie przejściowe, zatrudnienie subsydiowane, własną działalność gospodarczą lub w ramach spółdzielni socjalnej). Osoby niepełnosprawne uczestniczące w warsztatach w terapii zajęciowej według obowiązujących przepisów powinny podejmować zatrudnienie na chronionym lub otwartym rynku pracy (na dostosowanym stanowisku pracy).

Warsztaty Terapii Zajęciowej zapewniają osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia, co oznacza, że uczestnicy mogą zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi podejmować aktywność zawodową na otwartym lub chronionym rynku pracy po zakończeniu ścieżki wsparcia w warsztatach.

Część osób niepełnosprawnych może pracować w ramach zatrudnienia chronionego, co oznacza warunki pracy określone dla zakładów aktywności zawodowej (ZAZ) oraz zakładów pracy chronionej (ZPCH).

Jednak na terenie powiatu hrubieszowskiego nie funkcjonuje żaden podmiot pracy chronionej. Obecne regulacje prawne umożliwiają osobom wchodzącym lub powracającym korzystanie ze wsparcia w ramach przygotowania zawodowego, trenera pracy lub zatrudnienia przejściowego. Instrumenty te nie są zostały jeszcze wdrożone na obszarze Programu.

Osoby niepełnosprawne mogą również podejmować aktywność zawodową spółdzielni socjalnej, która polega na prowadzeniu wspólnego przedsiębiorstwa, zatrudniającego członków w liczbie nie mniejszej niż 5 osób. Celem działalności spółdzielni jest społeczna i zawodowa reintegracja jej członków. Może być założona przez osoby fizyczne zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym osoby niepełnosprawne oraz osoby prawne np. organizacje pozarządowe. Spółdzielnie socjalne stanowią jedno z wielu instytucji sektora ekonomii społecznej.

Ekonomię społeczną (ES) rozumie się jako podejmowanie działalności ekonomicznej podporządkowanej celom społecznym. Jest ona ważnym ogniwem polityki społecznej realizowanej na rzecz grup wykluczonych służąc ich aktywizacji zawodowej i społecznej. Inicjatywy podej-

---

mowane w obszarze ekonomii społecznej przyczyniają się do rozwoju lokalnego rynku dóbr i usług. Do podmiotów ekonomii społecznej zalicza się w szerokim ujęciu m.in.: przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, organizacje pozarządowe prowadzące działalność statutową odpłatną lub działalność nieodpłatną.

Działania:

- 2.1 Promowanie i wspieranie rozwiązań dotyczących podejmowania zatrudnienia na chronionym i otwartym rynku pracy przez uczestników warsztatów terapii zajęciowej.
- 2.2 Inicjowanie i rozwój zatrudnienia chronionego, w szczególności Zakładu Aktywizacji Zawodowej, spółdzielczości socjalnej oraz innych podmiotów ekonomii społecznej.
- 2.3 Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw społecznych.
- 2.4 Wspieranie i rozwój usług przedsiębiorstw społecznych.

Cel 3. Współpraca instytucji zajmujących się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych

Działania w obszarze wspierania aktywności zawodowej (szkolenia, doradztwo zawodowe, informacje, pośrednictwo pracy) osób niepełnosprawnych podejmowane są przez podmioty publiczne (m.in.: Powiatowy Urząd Pracy, ośrodki pomocy społecznej), jak i niepubliczne (m.in.: organizacje pozarządowe, partnerzy Programu). Aby zwiększyć skuteczność ich działań na rzecz tej grupy osób wskazane jest stworzenie systemu wymiany informacji pomiędzy instytucjami publicznymi, organizacjami pozarządowymi oraz pracodawcami. System ten powinien również uwzględniać szkoły, które przygotowują osoby niepełnosprawne do podjęcia zatrudnienia. Działanie systemu w zakresie aktywizacji zawodowej powinno polegać na wymianie informacji pomiędzy zaangażowanymi podmiotami oraz zapewniać komplementarność usług oferowanych na rzecz klientów i podnoszenie kompetencji pracowników, a także promocję możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych. Współpraca i wymiana informacji między instytucjami, organizacjami i firmami oraz obywatelami zainteresowanymi wspólnym działaniem możliwa jest w oparciu o lokalne partnerstwo. Podejmowanie współdziałania w społeczności lokalnej w obszarze aktywizacji zawodowej może wyeliminować ryzyko dublowania działań wobec nieaktywnych zawodowo osób niepełnosprawnych. Ponadto może przyczynić do uzyskania poparcia dla konkretnych zadań oraz umożliwić szerszą promocję działalności.

Działania:

- 3.1 Rozwój partnerstwa instytucji publicznych i niepublicznych dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym udziału w rynku pracy.
- 3.2 Wypracowanie i rozwój systemu wymiany informacji pomiędzy instytucjami rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, szkołami i placówkami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi oraz pracodawcami.

Priorytet VI. Rozszerzenie zakresu i form wsparcia osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej

Cel 1. Upowszechnianie usług wspierających osoby niepełnosprawne

Część osób niepełnosprawnych jest w stanie prowadzić samodzielne życie pod warunkiem otrzymywania stałego lub okresowego wsparcia dostosowanego do rodzaju niepełnosprawności oraz posiadanych możliwości. Na obszarze realizacji Programu obecnie są dostępne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze, w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Zarówno podmioty publiczne i niepubliczne nie prowadzą usługi „Asystenta Osoby Niepełnosprawnej”. Usługi opiekuńcze przyznawane są osobom niepełnosprawnym, które wymagają częściowego wsparcia, a rodzina nie może go zapewnić. Ich zakres, rodzaj oraz sposób realizacji jest zróżnicowany, co wynika głównie z praktyk przyjętych w danej instytucji realizującej usługę. Sytuacja wymaga ujednoczenia standardu oferowanych usług dla niepełnosprawnych mieszkańców obszaru realizacji Programu zwłaszcza w kontekście planowanych zmian systemowych w polskiej pomocy społecznej.

Działania

- 1.1 Wdrażanie standardu usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych na rzecz osób niepełnosprawnych.
- 1.2 Wdrażanie asystentury osoby niepełnosprawnej, w tym asystenta ucznia niepełnosprawnego.

Cel 2. Rozwój form dziennej i całodobowej opieki nad osobą niepełnosprawną

Osoby niepełnosprawne w zależności od stopnia i rodzaju niepełnosprawności wymagają różnego rodzaju pomocy. Jedną z form pomocy zapewniają ośrodki środowiskowego wsparcia, w których dostępna jest terapia, rehabilitacja oraz opieka, skierowana do osób z zaburzeniami psychicznymi (z niepełnosprawnością intelektualną i chorych psychicznie), osób z niepełnosprawnością sprzężoną oraz do osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju. Usługi środowiskowych domach samopomocy ukierunkowane są na podtrzymanie umiejętności życiowych uczestników zajęć oraz ich rozwój, poprawę funkcjonowania, integrowanie ze środowiskiem lokalnym zgodnie z indywidualnymi planami postępowania terapeutyczno-rehabilitacyjnego.

Placówki są finansowane z budżetu państwa i prowadzone w dwóch typach – A (dla osób chorych psychicznie) i B (dla niepełnosprawnych intelektualnie). Zgodnie z przepisami istnieje możliwość realizacji zadań przez organizacje pozarządowe.

Na terenie Powiatu Hrubieszowskiego funkcjonuje dwa środowiskowe domy samopomocy. Jednak nie pokrywają one występującego w środowisku zapotrzebowania na usługi. Część osób niepełnosprawnych, dotkniętych chorobami psychicznymi, niepełnosprawnością intelektualną, z wadami wzroku, słuchu i mowy głębokimi, zaburzeniami rozwojowymi wymaga całkowitej pomocy osób innych i potrzebuje większego wsparcia w codziennych czynnościach życiowych, często w systemie 1:1 bądź w małych grupach. Obecne środowiskowe domy samopomocy nie mają możliwości zapewnienia tym osobom odpowiedniej pomocy z uwagi na niewystarczającą ilość kadry terapeutycznej i pielęgnacyjnej oraz ograniczone warunki lokalowe. Sytuacja ta wymaga tworzenia nowych oraz rozwijania bazy istniejących ŚDS, aby w większym zakresie odpowiadały na potrzeby dotyczące świadczonych przez nie usług.

Obowiązujące regulacje prawne dopuszczają tworzenie miejsc całodobowego okresowego pobytu w ośrodkach wsparcia. Na obszarze realizacji Programu nie występują tego rodzaju rozwiązania mimo, iż są potrzebne, zwłaszcza w sytuacjach, gdy osoba stale opiekująca się osobą niepełnosprawną, nie może okresowo sprawować tej funkcji.

W sieci placówek wsparcia dla osób niepełnosprawnych występują warsztaty terapii zajęciowej, których działalność powinna być ukierunkowana na rehabilitację zawodową i społeczną. Jednak w praktyce stały się ośrodkami wsparcia. Ich uczestnicy mają niewielkie szanse podjęcia zatrudnienia z różnych względów (m.in. braku ofert pracy dopasowanych do tej grupy osób), zaś

---

efektywność działań prozatrudnieniowych Warsztatów Terapii Zajęciowej jest nikła. W zasięgu lokalnym na obszarze realizacji Programu wskazane jest podjęcie działań prowadzących do zwiększenia roli WTZ jako ośrodków aktywizujących zawodowo.

Działania:

- 2.1 Stwarzanie osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z różnych formienne i całodobowej opieki, w tym uczestnictwa w terapii zajęciowej i środowiskowych domów samopomocy.
- 2.2 Wspieranie merytoryczne i dotowanie działalności istniejących warsztatów terapii zajęciowej.
- 2.3 Rozwój warsztatów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych ze wskazaniem do korzystania z tego typu placówek.
- 2.4 Doradztwo organizacyjne i prawne w fazie powstawania nowych jednostek, zwłaszcza ośrodków dziennego i całodobowego pobytu.
- 2.5 Zapewnienie osobom niepełnosprawnym usług w lokalnie działających dziennych ośrodkach wsparcia w stopniu pokrywającym zapotrzebowanie.
- 2.6 Organizowanie i prowadzenie miejsc okresowego całodobowego pobytu przy dziennych ośrodkach wsparcia, tj. warsztatach terapii zajęciowej.

Cel 3. Stworzenie sieci mieszkalnictwa dopasowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Na obszarze realizacji Programu nie występują mieszkania chronione i wspomagane przeznaczone dla osób niepełnosprawnych. Mieszkalnictwo to może być organizowane w komunalnych zasobach mieszkaniowych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej lub zlecane organizacjom pożytku publicznego. Mieszkania wspomagane i treningowe prowadzone przez organizacje pożytku publicznego mogą być organizowane we własnych zasobach lub w lokalach wynajmowanych od innych podmiotów albo w mieszkaniach należących do prywatnych osób, tym niepełnosprawnych na podstawie umów, zabezpieczających interesy stron.

Mieszkania chronione powinny uwzględniać zróżnicowane ograniczenia i możliwości osób niepełnosprawnych, zarówno osoby niesamodzielne z ograniczonymi możliwościami samoobsługi i decydowania o sobie i osoby rokujące na samodzielne zamieszkanie i funkcjonowanie.

Założeniem utworzenia i rozwoju mieszkalnictwa chronionego jest zapewnienie systemu efektywnego wsparcia osoby z niepełnosprawnością w społeczności lokalnej.

Z uwagi na pojawiające się zapotrzebowanie na małe formy mieszkalnictwa grupowego dla osób niepełnosprawnych, wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na ograniczoną samodzielność w zakresie samoobsługi lub/i decydowania o swoich sprawach warto rozważyć koncepcję utworzenia rodzinnych domów pomocy.

Jednak brakuje odpowiednich regulacji prawnych w tym zakresie. Obecnie ustawa o pomocy społecznej²⁶ dopuszcza ich tworzenie dla osób starszych w formie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne. W kontekście rozwoju mieszkalnictwa dla osób niepełnosprawnych, głównie z dysfunkcjami narządu ruchu, spełniających warunki uprawniające do ubiegania się o lokal komunalny należałoby ująć obowiązkowe planowanie i projektowanie w nowobudowanych budynkach komunalnych puli mieszkań przystosowanych do ich potrzeb oraz zarezerwowanie odpowiedniej nowopowstałych lokali.

Działania:

- 3.1 Wypracowanie koncepcji i standardów usług w zakresie mieszkalnictwa chronionego.
- 3.2 Tworzenie oraz prowadzenie mieszkań chronionych i małych domów pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych.
- 3.3 Funkcjonowanie mieszkań treningowych i chronionych.
- 3.4 Funkcjonowanie mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi.
- 3.5 Funkcjonowanie w zasobach komunalnych mieszkań bez barier oraz mieszkań socjalnych dla absolwentów mieszkalnictwa chronionego.

Cel 4. Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających integracji osób niepełnosprawnych

Niepełnosprawność prowadzi do pogorszenia kondycji każdej rodziny bez względu na jej przynależność społeczno - zawodową i miejsce zamieszkania. Jej występowanie przysparza dotkniętym nią osobom i ich rodzinom problemów natury psychologicznej, społecznej oraz ekonomiczno-bytowej. Osoby niepełnosprawne są postrzegane głównie jako „inne” oraz jako

---

26 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późniejszymi zmianami

---

odbiorcy pomocy i wsparcia ze strony społeczeństwa. Zdarza się, że doświadczają nietolerancji oraz dyskryminacji w różnych kręgach społecznych, w tym negatywnych postaw pracodawców, co rzutuje na możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy oraz funkcjonowanie w społeczności lokalnej.

Dla poprawy funkcjonowania osób niepełnosprawnych i ich rodzin konieczne jest udzielanie im wsparcia formalnego, instytucjonalnego, specjalistycznego przez powołane ku temu podmioty oraz wsparcia nieformalnego ze strony rodziny, przyjaciół, znajomych. Jednocześnie powinny być podejmowane działania na rzecz zmiany postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

Osoby z niepełnosprawnością i ich rodziny wymagają wsparcia w następujących obszarach:

1. psychologicznym obejmującym udzielanie pomocy w radzeniu sobie w sytuacjach trudnych dotyczących niepełnosprawności, relacji rodzinnych, małżeńskich, kontaktów społecznych (sąsiedzkich, zawodowych, koleżeńskich),
2. informacyjnym oznaczającym odpowiednio sformułowane i przekazane informacje o stanie zdrowia, charakterze zaburzeń i ograniczeń, formach leczenia i rehabilitacji, zadaniach rodziny w tym zakresie, informacje prawne i obywatelskie o przysługujących ulgach, uprawnieniach, świadczeniach, oraz sposobach ubiegania się o nie, a także informacje o usługach i ich dostępności, w tym o podmiotach i wspólnotach udzielających pomocy i wsparcia,
3. funkcjonalnym poprzez odciążenie rodziny w opiece nad osobą z niepełnosprawnością w formie praktycznej pomocy w realizacji funkcji pielęgnacyjnych, opiekuńczych, rewalidacyjnych, rehabilitacyjnych.

Podejmowanie działań we wskazanych obszarach ułatwia osobom z niepełnosprawnością i ich rodzinom dostęp do możliwej pomocy, do określonych dóbr i usług, a zarazem pozwala stopniowo zmieniać negatywne postawy społeczne w kierunku adaptacji do funkcjonowania i wspólnego życia w określonym środowisku.

Osobne zagadnienie stanowią relacje w rodzinach osób niepełnosprawnych. Często zdarza się występowanie nadopiekuńczości ze strony rodziny i najbliższych wobec osób niepełnosprawnych, która prowadzi do uzależnienia i braku samodzielności osób z deficytami. Dorośli niepełnosprawni traktowani są przez rodziców i opiekunów jak dzieci, pomimo posiadanego własnego potencjału oraz zewnętrznych możliwości.

Działania:

- 4.1 Wsparcie osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez opracowanie i wdrożenie programów przygotowujących osoby niepełnosprawne i ich rodziny do życia w rodzinie.
- 4.2 Edukacja osób niepełnosprawnych i ich rodzin w zakresie seksualności osób niepełnosprawnych.
- 4.3 Opracowanie systemu kwalifikowania osób z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi do mieszkań treningowych i chronionych oraz zasad treningu w tych mieszkaniach.
- 4.4 Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do osób niepełnosprawnych i ich otoczenia.
- 4.5 Prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych w celu przełamania stereotypów dotyczących niepełnosprawności.

**Cel 5. Wspomaganie oddolnych inicjatyw społecznych,
w tym samoorganizacji i samopomocy na rzecz osób niepełnosprawnych**

Realizacja oddolnych inicjatyw społecznych oraz przedsięwzięć o charakterze samopomocowym ma duży wpływ na rozwój społeczeństwa obywatelskiego, w tym respektującego prawa osób niepełnosprawnych.

Grupy samopomocowe łączą osoby znajdujące się w podobnej sytuacji życiowej. Głównym celem działalności członków tych grup jest pomoc wzajemna i samopomoc w kręgu osób dotkniętych takim samym problemem. Łączą ich bezpośrednie relacje oparte na wzajemnym zrozumieniu i zaufaniu, udzielają sobie wsparcia emocjonalnego, dzielą się informacjami, razem podejmują inicjatywy zmierzające do zmiany ich sytuacji. Ze względu na charakter więzi łączących członków grup samopomocowych, grupy te są cenną metodą przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, ponieważ podejmują nowatorskie i skuteczne działania dla poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Taki rodzaj aktywności prowadzi PSOOU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie.

Zazwyczaj grupy samopomocowe powstają w sytuacji, gdy instytucje publiczne nie zapewniają wszystkich potrzebnych usług. Działania grup samopomocowych mogą być wspierane poprzez, m.in. dofinansowanie przez nie podejmowanych przedsięwzięć, udostępnianie pomieszczeń,

---

użyczanie środka transportu, doradztwo merytoryczne. Niewielka liczebność grupy samopomocowej i działania ukierunkowane przede wszystkim na jej członków i najbliższe otoczenie, sprawia, że nie wymagają one znaczących nakładów finansowych.

Pobudzanie rozwoju różnego rodzaju przedsięwzięć na rzecz aktywizacji oraz integracji społecznej osób niepełnosprawnych stanowi ważne wyzwanie dla lokalnych władz i sygnatariuszy Programu.

W Polsce stosownie do treści art. 19 b ustawy z dn. 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁷, w ramach inicjatywy lokalnej mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego bezpośrednio bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 mogą złożyć wniosek o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę. Zadanie to może dotyczyć działalności w obszarze: wspomagania rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych; kultury i sztuki; promocji i organizacji wolontariatu; wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i sportu; turystyki i krajoznawstwa.

Działania:

- 5.1 Udzielanie różnych form wsparcia niefinansowego grupom zawiązanym z inicjatywy społecznej i działającym na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin różnych form.
- 5.2 Realizacja wspólnych przedsięwzięć i projektów władz samorządowych, grup samopomocowych, organizacji pozarządowych i innych działań z zakresu inicjatyw społecznych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną.

Priorytet VII. Wzmocnienie potencjału sygnatariuszy Programu.

Cel 1. Wzmocnienie roli pracowników i potencjału Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie jako struktur wsparcia w transgranicznym rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych

---

²⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1118

Na obszarze realizacji Wspólnego Transgranicznego Programu Osobom Niepełnosprawnym działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych realizują różne podmioty publiczne, społeczne i prywatne. Funkcjonujący system wsparcia obejmuje między innymi jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, państwowe fundusze celowe, przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, podmioty edukacyjne i szkoleniowe. Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie stanowią ważne ogniwa tego systemu, zwłaszcza jako sygnatariusze Programu w kontekście posiadanego doświadczenia w usprawnianiu i rozwoju świadczeń rehabilitacyjno-edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych. Celami priorytetowymi we współpracy międzynarodowej Partnerów są wymiana doświadczeń z partnerami zagranicznymi, realizacja wspólnych przedsięwzięć na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz podnoszenie kompetencji Zarządu i pracowników Stowarzyszenia. Nie mniej ważne jest podjęcie działań oddziaływujących na instytucje publiczne i organizacje pozarządowe wspierające osoby niepełnosprawne w ich miejscu zamieszkania, władze lokalne, regionalne i krajowe oraz szerokie otoczenie społeczne, aby wypełnić misję i osiągnąć cele Programu.

Działania:

- 1.1 Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji.
- 1.2 Prowadzenie kampanii informacyjnych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich dyskryminacji.
- 1.3 Opracowywanie lub wydawanie publikacji, wydawnictw ciągłych oraz wydawnictw zwartych dotyczących problematyki niepełnosprawności.
- 1.4 Wymiana doświadczeń z partnerami krajowymi i zagranicznymi w zakresie budowania potencjału organizacyjnego, wolontariatu, egzekwowania praw osób niepełno-

---

sprawnych i włączenia ich w życie społeczne, zarządzania projektami, pozyskiwania środków na działania organizacji, rozszerzania zakresu i dostępności usług rehabilitacyjnych i edukacyjnych, organizowania turystyki osób niepełnosprawnych, podnoszenia jakości świadczonych usług, współpracy z władzami, rzecznictwa interesów osób niepełnosprawnych.

- 1.5 Wspólne przedsięwzięcia kulturalne, edukacyjne, turystyczne na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną, w tym w formie programów wymiany uczestników.
- 1.6 Rozszerzenie form i zasad pomocy, w tym poprzez rozszerzenie katalogu zadań, które mogą być wykonywane przez organizacje przy współudziale i finansowaniu przez instytucje publiczne.
- 1.7 Poprawa wiedzy i kompetencji kadry instytucji i organizacji zajmujących się wsparciem osób niepełnosprawnych i pracą z nimi.
- 1.8 Wypracowywanie rozwiązań legislacyjnych w zakresie działalności instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych na rzecz osób niepełnosprawnych, działań zmierzających do ułatwienia osobom niepełnosprawnym dostępu do rehabilitacji, edukacji i podnoszenia poziomu tej edukacji, działań na rzecz wzrostu aktywności zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- 1.9 Udział w działaniach mających na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych poprzez zmniejszenie liczby osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy społecznej w obszarze ich aktywizacji z udzieleniem wszechstronnego wsparcia oraz wypracowanie rozwiązań legislacyjnych.
- 1.10 Stworzenie spójnego i kompleksowego systemu wsparcia instytucjonalnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin.
- 1.11 Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu pracowników placówek prowadzonych przez PSOUU Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło”.

---

9. Wykaz priorytetów, celów i działań Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym.

Priorytet I. Praktyczne wykorzystywanie wiedzy na rzecz poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych. Stworzenie systemu informacji dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

Cel 1. Diagnozowanie sytuacji osób niepełnosprawnych na potrzeby planowania oferty usług.

Działania:

- 1.1 Metodyczne diagnozowanie potrzeb, problemów i możliwości osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w obszarze rehabilitacji, edukacji i turystyki.
- 1.2 Projektowanie systemu usług na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich otoczenia po uwzględnieniu wniosków z przeprowadzonej diagnozy.

Cel 2. Wdrożenie systemu informacyjnego o usługach przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin i otoczenia.

Działania:

- 2.1 Utworzenie i prowadzenie platformy informacyjnej o usługach i świadczeniach oferowanych osobom niepełnosprawnym w środowisku lokalnym z przeznaczeniem dla tej grupy osób, ich rodzin otoczenia oraz pracowników instytucji.

-
- 2.2 Udostępnianie informacji dotyczących świadczeń, uprawnień i usług w formach przystosowanych do potrzeb i możliwości funkcjonalnych osób niepełnosprawnych
  - 2.3 Wspieranie osób z niepełnosprawnościami w zakresie dostępu do nowych technologii zwłaszcza poprzez kursy komputerowe.

Priorytet II. Wsparcie w zakresie dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych

Cel 1. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka – kompleksowe wsparcie terapeutyczne dziecka i rodziny

Działania:

- 1.1 Rozszerzenie oferty placówek dla dzieci z deficytami rozwojowymi, zagrożonych niepełnosprawnością w zakresie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka i pomocy jego rodzinie.
- 1.2 Zaangażowanie do współpracy placówek służby zdrowia i rehabilitacji celem zapewnienia specjalistycznych konsultacji w zależności od potrzeb dziecka objętego wczesnym wspomaganie.
- 1.3 Promocja oferty placówek wczesnego wspomaganie na obszarze Programu poprzez ośrodki zdrowia, ośrodki pomocy społecznej, placówki edukacyjne oraz za pomocą Internetu.
- 1.4 Wypracowanie standardów usług świadczonych w ramach wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci.
- 1.5 Systemowa realizacja wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci przy współpracy publicznych i niepublicznych przedszkoli, poradni psychologiczno – pedagogicznych i służby zdrowia.

Cel 2. Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Działania:

- 2.1 Utworzenie klas i oddziałów integracyjnych w ogólnodostępnych placówkach oświatowych.
- 2.2 Zapewnienie dzieciom o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym niepełnosprawnym, odpowiedniej liczby miejsc, zwłaszcza w ośrodkach przygotowanych do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi.
- 2.3 Wsparcie rodziców w podejmowaniu decyzji o ścieżce kształcenia niepełnosprawnych dzieci i młodzieży, w doborze zawodu, w akceptacji samodzielnego funkcjonowania ich niepełnosprawnego dziecka oraz włączenie rodziców w monitorowanie procesu edukacji i rozwoju ich dziecka.
- 2.4 Dostosowywanie oferty szkół kształcących osoby niepełnosprawne do potrzeb rynku pracy.
- 2.5 Wypracowanie standardu wyposażenia i warunków pracy szkoły specjalnej dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie, przydatnego do wdrożenia na Ukrainie.
- 2.6 Wypracowanie systemu edukacji włączającej i specjalnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz ze specyficznymi potrzebami edukacyjnymi.
- 2.7 Powstanie sieci ośrodków kształcenia specjalnego, (ewentualnie ich filii) kształcenia specjalnego, zapewniających rehabilitację i edukację dzieciom i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym i niepełnosprawnościami sprzężonymi
- 2.8 Zagwarantowanie ciągłości kształcenia integracyjnego poprzez przygotowanie szkół ponadgimnazjalnych do edukacji młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- 2.9 Zapewnienie i egzekwowanie bezpłatnego dowozu do publicznych i niepublicznych placówek edukacyjnych dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- 2.10 Przygotowanie nauczycieli szkół w zakresie udzielania pierwszej pomocy dzieciom niepełnosprawnym, w zakresie rozpoznawania problemów, wynikających z niepełnosprawności oraz dostosowania form i metod pracy do indywidualnych potrzeb dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Cel 3. Wspomaganie edukacji ustawicznej osób niepełnosprawnych

Działania:

- 3.1 Organizowanie szkoleń z zakresu kompetencji społecznych oraz umiejętności zawodowych, stosownie do potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych.

Priorytet III. Zapewnianie wsparcia osobom niepełnosprawnym w społeczności lokalnej.

Cel 1. Zwiększenie dostępu do instytucji oraz usług, w szczególności rehabilitacji osób niepełnosprawnych i integracji w środowisku lokalnym.

Działania:

- 1.1 Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej zwłaszcza w placówkach służby zdrowia, rehabilitacji, systemu oświaty oraz w obiektach kultury, sportu i rekreacji.
- 1.2 Promowanie przestrzeni publicznej i obiektów bez barier.
- 1.3. Organizowanie spotkań i konsultacji w fazie projektowania obiektów budowlanych i przebudowy istniejących w celu dostosowania inwestycji do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.4 Likwidacja barier komunikacyjnych poprzez oznakowanie urzędzeń i obiektów przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.5 Publikacja informatorów dotyczących dostępności obszaru Programu dla osób niepełnosprawnych.
- 1.6 Dopasowanie stron internetowych do możliwości osób niepełnosprawnych.
- 1.7 Organizacja wydarzeń integracyjnych, konkursów artystycznych i zawodów sportowych zapewniających udział dzieci, młodzieży i dorosłych osób niepełnosprawnych.
- 1.8 Likwidacja indywidualnych barier w komunikowaniu ze wsparciem środków PFRON.

-
- 1.9 Wzrost dostępności do specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, rehabilitacji osób niepełnosprawnych poprzez badania dotyczące niezaspokożenia potrzeb w tych obszarach.
  - 1.10 Działania profilaktyczne adresowane do społeczności lokalnej np. dla kobiet planujących ciążę i kobiet ciężarnych.
  - 1.11 Poprawa zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny poprzez m.in.: dofinansowanie zakupu sprzętu ze środków PFRON.
  - 1.12 Zintegrowanie systemu pomocy i usług dostępnych w środowisku.
  - 1.13 Poprawa wizerunku osoby niepełnosprawnej poprzez kampanie, organizację integracyjnych imprez kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych i innych.
  - 1.14 Współpraca z mediami skoncentrowana na tworzeniu pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych poprzez ukazywanie ich w zwykłych sytuacjach i różnorodnych rolach społecznych.
  - 1.15 Podnoszenie poziomu świadomości członków społeczności lokalnej poprzez działania edukacyjne oraz kształtowanie właściwego stosunku do osób niepełnosprawnych.
  - 1.16 Promowanie i rozwój wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych intelektualnie.

Priorytet IV. Turystyka osób niepełnosprawnych.

Cel 1. Zwiększenie aktywności i udziału osób niepełnosprawnych w korzystaniu z turystyki.

Działania:

- 1.1 Tworzenie warunków do integracji społecznej osób niepełnosprawnych poprzez szeroki dostęp do turystyki.
- 1.2 Tworzenie bezpłatnych ofert spędzania wolnego czasu z uwzględnieniem uczestnictwa w nich osób niepełnosprawnych.
- 1.3 Organizacja cyklicznych imprez integracyjnych, kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie.
- 1.4 Organizacja wydarzeń sportowych i turystycznych z udziałem osób niepełnosprawnych.

-
- 1.5 Stworzenie bazy danych o istniejących ofertach aktywnego spędzania czasu wolnego.
  - 1.6 Dostosowanie obiektów sportowych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
  - 1.7 Promocja sportu osób niepełnosprawnych, wspieranie przygotowań do uczestnictwa w paraolimpiadach i olimpiadach specjalnych.
  - 1.8 Organizowanie lokalnych, regionalnych, ogólnokrajowych i międzynarodowych imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych dla osób niepełnosprawnych wspierających ich aktywność w tych dziedzinach.
  - 1.9 Promowanie aktywności osób niepełnosprawnych w różnych dziedzinach życia społecznego i zawodowego.

Priorytet V. Rynek pracy otwarty dla osób niepełnosprawnych

Cel 1. Wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.

Działania:

- 1.1 Doradztwo oraz szkolenia dla pracodawców w zakresie obsługi dofinansowania i refundacji kosztów wyposażenia stanowiska pracy, zatrudnienia oraz procedur dotyczących zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- 1.2 Prowadzenie poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, pośrednictwa pracy oraz szkoleń dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 1.3 Organizowanie spotkań informacyjno-szkoleniowych dla pracodawców, współpracowników i zatrudnionych osób niepełnosprawnych.
- 1.4 Współpraca z instytucjami i organizacjami zajmującymi się osobami niepełnosprawnymi.
- 1.5 Rozbudowa specjalistycznego pośrednictwa pracy.
- 1.6 Utworzenie elektronicznej bazy CV osób niepełnosprawnych dostępnej dla pracodawców.
- 1.7 Giełdy Pracy.
- 1.8 Organizowanie szkoleń prowadzących do podniesienia, uzupełnienia bądź zmiany kwalifikacji zawodowych.

-
- 1.9 Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej.
  - 1.10 Przygotowanie zawodowe dorosłych.
  - 1.11 Tworzenie i rozwój podmiotów zatrudnienia socjalnego w środowisku lokalnym.

Cel 2. Wspieranie rozwoju przedsięwzięć z obszaru ekonomii społecznej, w tym zatrudnienia przejściowego, chronionego oraz spółdzielczości socjalnej.

Działania:

- 2.1 Promowanie i wspieranie rozwiązań dotyczących podejmowania zatrudnienia na chronionym i otwartym rynku pracy przez uczestników warsztatów terapii zajęciowej.
- 2.2 Inicjowanie i rozwój zatrudnienia chronionego, w szczególności Zakładu Aktywizacji Zawodowej, spółdzielczości socjalnej oraz innych podmiotów ekonomii społecznej.
- 2.3 Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw społecznych.
- 2.4 Wspieranie i rozwój usług przedsiębiorstw społecznych

Cel 3. Współpraca instytucji zajmujących się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych

Działania:

- 3.1 Rozwój partnerstwa instytucji publicznych i niepublicznych dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym udziału w rynku pracy.
- 3.2 Rozwój partnerstwa instytucji publicznych i niepublicznych dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym udziału w rynku pracy.

Priorytet VI. Rozszerzenie zakresu i form wsparcia osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej.

Cel 1. Upowszechnianie usług wspierających osoby niepełnosprawne.

Działania:

- 1.1 Wdrażanie standardu usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych na rzecz osób niepełnosprawnych.
- 1.2. Wdrażanie asystentury osoby niepełnosprawnej, w tym asystenta ucznia niepełnosprawnego.

Cel 2. Rozwój form dziennej i całodobowej opieki nad osobą niepełnosprawną.**Działania:**

- 2.1 Stwarzanie osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z różnych form dziennej i całodobowej opieki, w tym uczestnictwa w terapii zajęciowej i środowiskowych domów samopomocy.
- 2.2 Wspieranie merytoryczne i dotowanie działalności istniejących warsztatów terapii zajęciowej.
- 2.3 Rozwój warsztatów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych ze wskazaniem do korzystania z tego typu placówek.
- 2.4 Doradztwo organizacyjne i prawne w fazie powstawania nowych jednostek, zwłaszcza ośrodków dziennej i całodobowej opieki.
- 2.5 Zapewnienie osobom niepełnosprawnym usług w lokalnie działających dziennych ośrodkach wsparcia w stopniu pokrywającym zapotrzebowanie.
- 2.6 Organizowanie i prowadzenie miejsc okresowego całodobowego pobytu przy dziennych ośrodkach wsparcia tj. warsztatach terapii zajęciowej.

Cel 3. Stworzenie sieci mieszkalnictwa dopasowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.**Działania:**

- 3.1 Wypracowanie koncepcji i standardów usług w zakresie mieszkalnictwa chronionego.
- 3.2 Tworzenie oraz prowadzenie mieszkań chronionych i małych domów pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych.
- 3.3 Funkcjonowanie mieszkań treningowych i chronionych.

-
- 3.4. Funkcjonowanie mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi.
  - 3.5 Funkcjonowanie w zasobach komunalnych mieszkań bez barier oraz mieszkań socjalnych dla absolwentów mieszkalnictwa chronionego

Cel 4. Kształtowanie postaw społecznych sprzyjających integracji osób niepełnosprawnych.

Działania:

- 4.1 Wspieranie osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz osób z zaburzeniami psychicznymi poprzez opracowanie i wdrożenie programów przygotowujących osoby niepełnosprawne i ich rodziny do życia w rodzinie.
- 4.2 Edukacja osób niepełnosprawnych i ich rodzin w zakresie seksualności osób niepełnosprawnych.
- 4.3 Opracowanie systemu kwalifikowania osób z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi do mieszkań treningowych i chronionych oraz zasad treningu w tych mieszkaniach.
- 4.4 Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych skierowanych do osób niepełnosprawnych i ich otoczenia.
- 4.5 Prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych w celu przełamywania stereotypów dotyczących niepełnosprawności.

Cel 5. Wspomaganie oddolnych inicjatyw społecznych, w tym samoorganizacji i samopomocy na rzecz osób niepełnosprawnych.

Działania:

- 5.1 Udzielanie różnych form wsparcia niefinansowego grupom zawiązanym z inicjatywy społecznej i działającym na rzecz osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin różnych form.
- 5.2 Realizacja wspólnych przedsięwzięć i projektów władz samorządowych, grup samopomocowych, organizacji pozarządowych i innych działań z zakresu inicjatyw społecznych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną.

Priorytet VII. Wzmocnienie potencjału sygnatariuszy Programu

Cel. 1 Wzmocnienie roli pracowników i potencjału Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo – Rehabilitacyjnego „Źródło” jako struktur wsparcia w transgranicznym rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych.

Działania:

- 1.1 Organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących procesu integracji osób niepełnosprawnych w najbliższym środowisku i społeczności lokalnej, zwiększania ich aktywności życiowej i zaradności osobistej oraz niezależności ekonomicznej, podnoszenia umiejętności pracy z osobami niepełnosprawnymi, w tym sprawowania nad nimi opieki i udzielania pomocy w procesie ich rehabilitacji.
- 1.2 Prowadzenie kampanii informacyjnych na rzecz integracji osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich dyskryminacji.
- 1.3 Opracowywanie lub wydawanie publikacji, wydawnictw ciągłych oraz wydawnictw zwartych dotyczących problematyki niepełnosprawności.
- 1.4 Wymiana doświadczeń z partnerami krajowymi i zagranicznymi w zakresie budowania potencjału organizacyjnego, wolontariatu, egzekwowania praw osób niepełnosprawnych i włączenia ich w życie społeczne, zarządzania projektami, pozyskiwania środków na działania organizacji, rozszerzania zakresu i dostępności usług rehabilitacyjnych i edukacyjnych, organizowania turystyki osób niepełnosprawnych, podnoszenia jakości świadczonych usług, współpracy z władzami, rzecznictwa interesów osób niepełnosprawnych.

-
- 1.5 Wspólne przedsięwzięcia kulturalne, edukacyjne, turystyczne na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną, w tym w formie programów wymiany uczestników.
  - 1.6 Rozszerzenie form i zasad pomocy, w tym poprzez rozszerzenie katalogu zadań, które mogą być wykonywane przez organizacje przy współudziale i finansowaniu przez instytucje publiczne.
  - 1.7 Poprawa wiedzy i kompetencji kadry instytucji i organizacji zajmujących się wsparciem osób niepełnosprawnych i pracą z nimi.
  - 1.8 Wypracowywanie rozwiązań legislacyjnych w zakresie działalności instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych na rzecz osób niepełnosprawnych, działań zmierzających do ułatwienia osobom niepełnosprawnym dostępu do rehabilitacji, edukacji i podnoszenia poziomu tej edukacji, działań na rzecz wzrostu aktywności zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
  - 1.9 Udział w działaniach mających na celu poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych poprzez zmniejszenie liczby osób niepełnosprawnych korzystających z pomocy społecznej w obszarze ich aktywizacji z udzieleniem wszechstronnego wsparcia oraz wypracowanie rozwiązań legislacyjnych.
  - 1.10 Stworzenie spójnego i kompleksowego systemu wsparcia instytucjonalnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin.
  - 1.11 Przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu pracowników placówek prowadzonych przez Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach i Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie.

---

10. Zasady wdrażania i realizacji Programu. Rozwiązania techniczne, analizy ekonomiczne i rozwiązania formalnoprawne dla propozycji działań.

„Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym” opracowany w perspektywie do 2020 roku jest dokumentem określającym wizję oraz perspektywę horyzontalną w obszarze integracji społecznej osób niepełnosprawnych na terenach przygranicznych Polski i Ukrainy, dokładniej w zasięgu geograficznym Gminy Werbkowice, Powiatu Hrubieszowskiego w Województwie Lubelskim oraz miasta w Lwów w Obwodzie Lwowskim. Zasięg i skala finansowa proponowanych działań zależeć będą od możliwości budżetowych podmiotów publicznych, społecznych i prywatnych zaangażowanych we wdrożenie i realizację proponowanych działań, w szczególności jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, państwowych funduszy celowych, przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy oraz placówek edukacyjnych i szkoleniowych. Szczególne znaczenie dla osiągnięcia celów Programu będzie mieć potencjał finansowy oraz zasoby ludzkie i rzeczowe Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie.

Dokument ten wyznacza kierunki działań i zadania, których wdrażanie poprzedzi zawarcie Porozumienia na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych, stanowiącego załącznik niniejszego opracowania. Sformalizowanie współpracy umożliwi podejmowanie ciągłych i stabilnych działań na rzecz poprawy funkcjonowania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w środowisku lokalnym zwłaszcza w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki oraz ich aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Wdrażanie Programu będzie polegać na pracy projektowej zgodnej z wypracowanymi zasadami działania zespołów zadaniowych, organizowaniu zespołów matrycowych, z zastosowaniem formuły budżetów zadaniowych i delegowania pracowników. Realizacja działań Programu opierać się będzie na zasadzie pomocniczości oraz na modelu partnerstwa i współpracy.

W zakresie wdrażania Programu zostaną wykorzystane w szczególności doświadczenia z realizacji projektu pn. „Transgraniczna współpraca na rzecz edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych – przebudowa, rozbudowa i adaptacja budynków rehabilitacyjnych w Alojzowie i Lwowie”, w którym wypracowano m.in. plan komunikacji.

Kluczowym elementem wdrażania i zarządzania Programem powinno być powołanie Zespołu Sterującego odpowiedzialnego za operacyjne zarządzanie i wdrażanie Programu, oraz za jego monitorowanie, informowanie sygnatariuszy i interesariuszy o postępach w realizacji Programu, wynikach ewaluacji i monitoringu, a przede wszystkim zapewnienie wymiany informacji w zakresie koniecznym do realizacji Programu.

W skład Zespołu powinni wejść przedstawiciele sygnatariuszy Programu, tj.: Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie jako osoby koordynujące prace wdrożeniowe oraz interesariuszy, tj. instytucji, organizacji i podmiotów świadczących usługi na rzecz osób niepełnosprawnych. Ważne jest zbudowanie szerokiego wielosektorowego partnerstwa na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych obejmującego przedstawicieli sektora publicznego, zwłaszcza lokalnych władz, sektora prywatnego oraz przedstawicieli sektora społecznego w szczególności Powiatowej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych. Zespół sterujący może zapraszać na swoje spotkania przedstawicieli m.in. środowisk lokalnych, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz ekspertów. Spotkania Zespołu Sterującego powinny odbywać się nie rzadziej niż raz na pół roku.

Rekomendowana struktura organizacyjna dla PSOUU Koło w Werbkowicach wynikająca z realizacji zaproponowanych w Programie działań na rzecz integracji społecznej osób niepełnosprawnych.

Struktura organizacyjna PSOUU Koło w Werbkowicach powinna zostać podporządkowana podziałowi na obszary działalności dotyczące poszczególnych obszarów wsparcia osób niepełnosprawnych. Powinien zostać wyodrębniony pion lub dział zajmujący się edukacją, rehabilitacją i opieką osób niepełnosprawnych obejmujący Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno – Wy-

---

chowaczy, Poradnię Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dzieci i Punkt Wczesnej Interwencji, Środowiskowy Dom Samopomocy oraz wielostopniową Szkołę Specjalną (szkołę podstawową, gimnazjum i szkołę zawodową lub / i szkołę przysposabiającą do pracy). Rekomendacja włączenia placówek oświatowych w strukturę PSOUU Koło w Werbkowicach jest istotna w kontekście planowanych zmian w systemie oświaty dotyczących funkcjonowania Specjalnych Ośrodków Szkolno – Wychowawczych, w tym sposobów ich finansowania i możliwości zlecenia tego zadania organizacjom pozarządowym. Osobny pion/dział powinien się koncentrować się obszarze pracy osób niepełnosprawnych. Do niego można by włączyć Warsztat Terapii Zajęciowej, Zakład Aktywności Zawodowej, Spółdzielnię Socjalną lub inny podmiot zatrudnienia socjalnego. Działania polegające na tworzeniu i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej mają być szczególnie wspierane ze środków Unii Europejskiej w ramach Krajowego Programu na Rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 -2020.

Niezależnie od wcześniej wymienionych działów lub pionów należałoby uwzględnić konieczność utworzenia działu mieszkalnictwa wspieranego, treningowego i chronionego. Działania na rzecz wspierania niezależności osób niepełnosprawnych w miejscu zamieszkania będą finansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 -2020 w ramach obszaru włączenie społeczne, co dotyczy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Takie formy działalności jak, np. wypracowywanie nowatorskich rozwiązań na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym w obszarze turystyki, opracowanie rekomendowanych standardów, zmian legislacyjnych, badań oraz realizacja projektów, monitoring przebiegu realizacji niniejszego Programu powinny być prowadzone w dziale/ sekcji „Pozostałe formy działalności.”

Ramy prawne i strategiczne Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym

„Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym” jest zgodny z aktualnymi międzynarodowymi oraz krajowymi regulacjami prawnymi, a także strategiami i programy krajowe oraz regionalne obejmującymi horyzont do 2020 roku.

---

1. Międzynarodowe regulacje prawne

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 13 grudnia 2006 roku. (rezolucja nr 61/106)

Konwencja ma umożliwić osobom niepełnosprawnym skuteczne korzystanie z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności, na równi z innymi osobami, a przez to przyczynić się do zwiększenia szans i poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych. Konwencja została podpisana przez Polskę w dniu 30 marca 2007 roku. Związanie się przez Polskę Konwencją nastąpi w drodze ratyfikacji, za zgodą Sejmu RP wyrażoną w ustawie.

Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 grudnia 1993 roku. (rezolucja nr 48/96)

Zgodnie z tym aktem państwa powinny uznać zasadę, że należy wzmocnić pozycję osób niepełnosprawnych tak, aby zaczęły one egzekwować swoje prawa, zwłaszcza w dziedzinie zatrudnienia i dostępu do usług publicznych.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej ogłoszona w grudniu 2000 roku. w trakcie posiedzenia Rady Europejskiej w Nicei (2007/C303/01)

Na podstawie karty Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im samodzielność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności (art. 26 Karty).

2. Krajowe regulacje prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku.

Art. 69 Konstytucji nakłada na władze publiczne obowiązek udzielania osobom niepełnosprawnym pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej.

Karta Praw Osób Niepełnosprawnych przyjęta uchwałą Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 roku.

Karta zawiera katalog dziesięciu praw osób niepełnosprawnych, wskazując tym samym kluczowe obszary dla polityki państwa m.in. w zakresie szczególnego wsparcia osób niepełnosprawnych i zapobiegania dyskryminacji tych osób w życiu społecznym i zawodowym oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tej grupy obywateli.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Celem ustawy jest realizacja obowiązku wynikającego z art. 69 Konstytucji. Ustawa w sposób kompleksowy reguluje zagadnienia związane z aktywizacją społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych.

3. Strategie i programy krajowe oraz regionalne

Przedłożone w Programie propozycje wpisują się w następujące dokumenty o charakterze strategicznym:

1. Krajowy Program Reform do 2020 roku,
2. Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy Wymiar Aktywnej Integracji (sierpień 2014),
3. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej,
4. Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2020 roku,
5. Założenia do zmian w Ustawie o Pomocy Społecznej (listopad 2014 r.).

Krajowy Program Reform do 2020

Program ten ma służyć realizacji aktualnej Umowy Partnerstwa w ramach przynależności Polski do Unii Europejskiej. Obejmuje m.in. 9 cel tematyczny: Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem. Polega na aktywnym włączeniu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym niepełnosprawnych z myślą o poprawie możliwości zatrudnienia. Obecnie gotowe są krajowe strategiczne ramy polityki na rzecz ograniczania ubóstwa, które mają na celu aktywne włączenie i które:

-
1. zapewniają wystarczające podstawy do opracowywania polityk ograniczania ubóstwa i umożliwiają monitorowanie rozwoju sytuacji;
  2. są zgodne z krajowymi celami dotyczącymi walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym (zgodnie z definicją w krajowym programie reform), co obejmuje rozszerzenie możliwości zatrudnienia na grupy w niekorzystnej sytuacji;
  3. zawierają działania na rzecz przejścia od opieki instytucjonalnej do środowiskowej w zwalczaniu ubóstwa angażując odpowiednie zainteresowane strony (interesariusze/partnerzy).

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020 stanowi program rozwoju. Jest dokumentem o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowionym dla realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – „Strategii Rozwoju Kraju 2020” oraz Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz innych strategii rozwoju.

Program Rozwoju koresponduje z Priorytetem III KPPUiWS „Aktywna Integracja w społeczności lokalnej”, zwłaszcza Działaniem III.1 Zwiększenie uczestnictwa w życiu publicznym i zawodowym jednostek i rodzin zagrożonych marginalizowaniem społecznym poprzez rozwój zróżnicowanych i zintegrowanych usług społecznych oraz form pracy socjalnej, w tym narzędzi i instrumentów aktywnej integracji, systemu usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz form aktywizacji zawodowej.

Z programu tego wynika m.in.:

1. Zmiana w przepisach dotyczących zatrudnienia socjalnego, zapewniających stabilne finansowanie dla klubów i centrów integracji społecznej. Zmiany w przepisach dotyczących zatrudnienia socjalnego, umożliwiające stabilne finansowanie usług reintegracji społecznej i zawodowej w centrach i klubach integracji społecznej, realizujących wymagany standard usług oraz posiadających certyfikat (akredytację) ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego (lub marszałka województwa) poprzez finansowanie:
  - a) ze środków Funduszu Pracy, w części dotyczącej reintegracji zawodowej oraz świadczeń integracyjnych, oraz motywacyjnej premii integracyjnej, w wysokości uzgodnionej w porozumieniu z właściwym powiatowym urzędem pracy na

-
- podstawie kosztów reintegracji w ostatnich dwóch latach, jednak w kwocie nieprzekraczającej wysokości przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim kwartale za miesiąc na jednego uczestnika.
- b) ze środków budżetów gmin, w części dotyczącej reintegracji społecznej, w wysokości uzgodnionej w porozumieniu z właściwym wójtem, burmistrzem lub prezydentem właściwego dla uczestnika zgodnie z przepisami pomocy społecznej na podstawie kosztów reintegracji społecznej w ostatnich dwóch latach.
2. Wsparcie usług reintegracji społecznej i zawodowej, w ramach zatrudnienia socjalnego w szczególności mogą być finansowane działania, dzięki którym możliwe będzie objęcie wsparciem większej liczby osób (uczestników) lub rozszerzenie zakresu wsparcia.
  3. Wsparcie rozwoju podmiotów otoczenia ekonomii społecznej i spółdzielni socjalnych oraz innych przedsiębiorstw społecznych jako formy zatrudnienia przejściowego dla osób wychodzących z warsztatów terapii zajęciowej, centrów i klubów integracji społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i innych tego typu placówek. Rodzaje wsparcia zostaną określone przez samorzady województw.

W Działaniu III.2 Budowa aktywnych, zdolnych do rozwoju społeczności, należy zwrócić uwagę na działania wspierające rozwiązania systemowe: animowanie lokalnych sieci współpracy/partnerstw nakierowanych na rozwiązywanie lokalnych problemów; ze szczególnym uwzględnieniem współpracy międzysektorowej.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

W Priorytecie I Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium w ramach Działania I.4. Wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych zostały uwzględnione poniższe Działania.

Istotnym elementem rekomendowanych kierunków rozwoju ekonomii społecznej jest włączenie się w działania związane z programami o charakterze rozwojowym, wpisujących się w modernizację służb społecznych, politykę zrównoważonego rozwoju oraz rozwoju regionalnego i lokalnego. Zaplanowane kierunki działań obejmują wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez rozwój projektów w zakresie rolnictwa społecznego obejmujące działania w zakresie reintegracji społecznej oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej umożliwiających osobom w trudnej sytuacji ponowne wejście w kontakt z działalnością produkcyjną i naturą,

---

przyczyniają się do lepszego samopoczucia tych osób, poprawiają ich stan zdrowia i włączenie społeczne, które wpisują się w Działanie 1c.

W ramach Działania 4 zaplanowano Wspieranie rozwoju usług aktywnej integracji m. in. poprzez:

1. Zmiany w przepisach dotyczących zatrudnienia socjalnego, umożliwiające systemowe finansowanie usług reintegracji społecznej i zawodowej oraz usług wspieranego zatrudnienia w centrach i klubach integracji społecznej, realizujących wymagany standard usług oraz posiadających certyfikat (akredytację) ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego na zasadach określonych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar integracji;
2. Włączenie problematyki ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej do minimum programowego systemu kształcenia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym przeprowadzenie próby uzyskiwania specjalizacji pracowników socjalnych z zakresu ekonomii społecznej;
3. Przygotowanie, wdrożenie i wspieranie systemu zatrudnienia monitorowanego (połączonego z programem społecznym) w przedsiębiorstwach społecznych dla osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, jako elementu ścieżki integracji i reintegracji społecznej;
4. Wdrożenie i rozwój systemowych działań przedsiębiorstw społecznych jako formy zatrudnienia dla osób wychodzących z zakładów aktywności zawodowej, warsztatów terapii zajęciowej, centrów integracji społecznej, a także placówek opiekuńczo-wychowawczych i ewentualnie innych instytucji i form pieczy zastępczej.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 -2020

W dokumencie tym został sformułowany Strategiczny Cel 4 „Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu”. Zaplanowano, że będzie osiągany dzięki realizacji następujących celów operacyjnych: 4.2. Wspieranie włączenia społecznego. Natomiast w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2014 -2020 w ramach 11 osi tematycznej Włączenie społeczne zapisano, że „Ważną rolę będą odgrywały działania na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym realizowane przez podmioty o charakterze reintegracyjnym (Zakłady

---

Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej).

W zakresie usług reintegracji społecznej i zawodowej szczególnie ważny będzie, m.in. rozwój i upowszechnianie zatrudnienia wspieranego oraz prac społecznie użytecznych. Preferowane będą przedsięwzięcia partnerskie instytucji pomocy i integracji społecznej z instytucjami rynku pracy, jak również inne inicjatywy współpracy międzysektorowej oraz partnerstwa publiczno-społeczne. Nacisk położony zostanie również na realizację działań integrujących usługi różnych służb publicznych, w szczególności publicznych służb zatrudnienia, instytucji pomocy społecznej, kuratorskiej służby sądowej. Powyższe ma na celu zapewnienie kompleksowego wsparcia, co przyczyni się do zwiększenia efektywności zatrudnieniowej realizowanego wsparcia. Podejmowane działania, w tym w szczególności działania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, będą realizowane zgodnie ze standardami opracowanymi na poziomie krajowym. Wszystkie działania realizowane w ramach priorytetu zostaną dostosowane do zdiagnozowanych specyficznych potrzeb grup docelowych, w tym m.in. poprzez zastosowanie indywidualnych planów (ścieżek) działania (wsparcia), co zapewni zindywidualizowane i holistyczne podejście do osób objętych wsparciem.

Proponowane działania przyczynią się do rozwoju nowych narzędzi i instrumentów aktywnej integracji w regionie, rozwoju i upowszechniania poradnictwa specjalistycznego, upowszechnienia działań o charakterze środowiskowym, jak również do zwiększenia efektywności i jakości pracy socjalnej w regionie”.

Ponadto w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 -2020 zakłada się wspieranie inicjatyw organizacji pozarządowych działających na rzecz zmniejszenia wykluczenia społecznego, promowanie innowacji społecznych oraz prowadzenie działań zgodnie ze strategią polityki społecznej.

---

11. Zasady monitorowania i ewaluacji Programu.

„Wspólny Transgraniczny Program Pomocy Osobom Niepełnosprawnym” będzie podlegał systematycznemu monitoringowi oraz ewaluacji: okresowej (interim) i końcowej (ex-post).

Zakłada się, że monitoring Programu ma być przeglądem realizowanych i planowanych do realizacji działań, ma służyć ocenie procesu wdrażania, zidentyfikowaniu trudności, ustaleniu spornych obszarów, zarekomendowania działań naprawczych (korekt). Ewaluacja okresowa ma opierać się na szacowaniu efektów i wpływu realizacji Programu na zmianę sytuacji osób niepełnosprawnych i będzie się koncentrować na analizie postępów w osiąganiu celów Programu. Z kolei ewaluacja końcowa głównie służyć będzie do oceny rezultatów działań podejmowanych w ramach Programu. Z uwagi na to, że program został zaplanowany do 2020 roku, to cały proces ewaluacji Programu obejmuje przeprowadzenie minimum dwóch ewaluacji okresowych (w trakcie realizacji projektu) oraz ewaluacji całego Programu na zakończenie jego realizacji.

Monitoring i ewaluacja projektu są ze sobą ściśle powiązane – dane uzyskane w trakcie monitoringu będą wykorzystane do analiz prowadzonych w ramach ewaluacji. Poza tym ewaluacja będzie opierała się na dodatkowych źródłach informacji i różnorodnych metodach pozyskiwania informacji, np. ankiety lub wywiady z osobami odpowiedzialnymi za realizację Programu i osobami z niepełnosprawnościami, do których są kierowane działania Programu, analiza dokumentów, wywiady grupowe z ekspertami, etc.

Ponadto prowadzony monitoring oraz ewaluacja Programu będą podstawą do dokonywania aktualizacji. Ze względu na długą perspektywę czasową wdrażania Programu konieczne będą jego aktualizacje uwzględniające nie tylko wytyczne wynikające z oceny stanu realizacji Programu, lecz również uwzględniające zmiany społeczne, zapotrzebowanie na konkretne rozwiązania i działania, zmiany w prawie itp.

Monitoring realizacji Programu

Monitoring realizacji Programu będzie prowadzony w oparciu o system i narzędzia monitorowania, które są rekomendowane poniżej. Proponowane są trzy rodzaje monitoringu:

1. monitoring postępu rzeczowego: sprawdzanie w określonych odstępach czasowych, czy Program/działania są realizowane zgodnie z przyjętymi priorytetami i hierarchią działań;
2. monitoring postępu finansowego: sprawdzanie w określonych odstępach czasowych poniesionych nakładów na realizację poszczególnych działań;
3. monitoring stopnia osiągnięcia zakładanych rezultatów: sprawdzanie w określonych odstępach czasowych, czy Program/działanie są realizowane w ten sposób, aby zaplanowane efekty zostały osiągnięte.

Przedmiotem monitoringu będą zarówno działania podmiotów wykonujących poszczególne działania, jak też zachowania odbiorców Programu np. osób niepełnosprawnych korzystających z określonych usług, ich rodzin oraz otoczenia. Monitoring Programu będzie dotyczył nie tylko danych i informacji dostarczanych przez podmioty świadczące usługi lub zarządzające usługami, lecz także ich odbiorców w zakresie wpływu usług na zmianę ich funkcjonowania.

Monitorowanie działań będzie zadaniem osób odpowiedzialnych za realizację konkretnego działania, np. rozwoju mieszkalnictwa chronionego. Częstotliwość monitoringu nie powinna być rzadsza niż raz na pół roku. Wskazane jest także opracowanie rocznego sprawozdania lub raportu z realizacji Programu. Przyjęte narzędzie sprawozdawczości powinno zawierać opis tego, co zostało zrobione w ramach danego działania w określonym czasie; informacje o rezultatach (wyrażone opisowo i liczbowo); wskazanie problemów napotkanych w trakcie realizacji działań oraz plan działań naprawczych lub profilaktycznych w zakresie pojawiających się problemów; plan działań na następny okres sprawozdawczy.

Zadaniem wyznaczonego Koordynatora Programu jest przeprowadzanie bieżącej oceny przebiegu realizacji Programu, odpowiedzialność za gromadzenie i analizowanie raportów z monitoringu oraz podejmowanie decyzji w zakresie zarządzania Programem, w szczególności za wprowadzanie zmian w oparciu o wnioski płynące z analizy materiału zebranego w ramach monitoringu.

Sprawozdania lub raporty powinny zawierać część rzeczową (merytoryczną) oraz część finansową, z której będą wynikać zobowiązania, umowy i wydatki dotyczące podejmowanych działań oraz całego Programu.

Ewaluacja Programu

Program powinien podlegać ewaluacji. Optymalnym rozwiązaniem byłaby ewaluacja zewnętrzna prowadzona przez ekspertów. Podmiotami zaangażowanymi w ewaluację powinny być:

1. Osoby i grupy, których bezpośrednio lub pośrednio dotyczy ewaluacja:
  - osoby podejmujące decyzje – dla tych osób ewaluacja jest źródłem informacji na temat Programu, m.in. jego wdrażania i efektów,
  - osoby zarządzające Programem, w tym jego Koordynator, do których zadań należy zarządzanie różnymi aspektami programu, działaniami. Wyniki ewaluacji dostarczą informacji na temat efektów ich pracy, występujących trudnościach, ale także o tym, co pozytywnie wpływa na realizację Programu,
  - osoby wdrażające Program – to pracownicy organizacji pozarządowych i instytucji pozarządowych realizujących świadczenia i usługi na rzecz osób niepełnosprawnych,
  - odbiorcy Programu – osoby niepełnosprawne, ich rodziny i otoczenie, ponieważ mogą zapoznać się z tym, co zostało zrobione w ramach realizacji Programu.

Wyniki ewaluacji, ich syntetyczne streszczenie powinny być dostępne dla opinii publicznej i odbiorców działań Programu.

Ewaluacja powinna obejmować następujące kryteria oceny skuteczność, efektywność i trafność.

1. Skuteczność

Ocena skuteczności Programu polega przede wszystkim na stwierdzeniu, czy założone cele zostały osiągnięte. Podczas ewaluacji okresowej, można będzie ocenić m.in.:

- Czy cele są stopniowo osiągnane (przy czym oceniamy osiągnięcie celów częściowych, ponieważ osiągnięcie priorytetów możemy ocenić dopiero po zakończeniu wszystkich planowanych działań),

-
- Czy ujawniają się jakieś nieplanowane rezultaty naszych działań i jak one rzutują na osiągnięcie określonych celów.

Ewaluacja skuteczności będzie polegała na ocenie, w jakim stopniu (jeżeli to możliwe, wyrażonym liczbowo) zostały osiągnięte wskaźniki osiągnięć zamieszczone w Programie, np. liczba osób niepełnosprawnych, które podjęły zatrudnienie na otwartym rynku pracy, liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego.

W sytuacji, gdy celów nie można określić liczbowo, można formułować oceny jakościowe rezultatów. Dane do tego rodzaju oceny będą pochodziły z monitoringu i będą uzupełniane analizami danych pochodzących z innych źródeł np. instytucji rynku pracy, urzędów statystycznych.

2. Efektywność

Ocena efektywności Programu w trakcie ewaluacji wewnętrznej powinna dotyczyć oceny jakości zarządzania. Wskazanymi wymiarami oceny są:

- zarządzanie finansami mierzone głównie relacją rzeczywistych wydatków w projekcie do wydatków planowanych,
- terminowość działań obejmująca zgodność działań rzeczywistych z ramami czasowymi Programu,
- zarządzanie ryzykiem czyli podjęte przez Koordynatora Programu i zespołu realizującego Program działania naprawcze i niwelujące sytuacje ryzyka nieosiągnięcia celów projektu, itp.

3. Trafność

Ocena trafności (adekwatności) Programu powinna polegać na ocenie, czy problemy zidentyfikowane na wstępie realizacji Programu są faktycznie przedmiotem podejmowanych działań, czy działania przyczyniają się do zmniejszenia problemów, czy różne działania podejmowane w ramach Programu dają efekt synergii tj.: wzajemnego wzmocnienia swojego oddziaływania. Ten aspekt ewaluacji opiera się głównie na interpretacji informacji pochodzących z monitoringu, uzupełnionej przez analizę danych z badań dodatkowych, np. skupionych na ocenie, czy działania wpłynęły pozytywnie na ich odbiorców. Ocena trafności Programu będzie wymagała również badań adresowanych do bezpośrednich uczestników, np. użyteczne będą wywiady jakościowe i ankiety wśród osób niepełnosprawnych lub ich rodzin.

Całkowita ocena Programu według wskazanych kryteriów skuteczności, efektywności, trafności możliwa jest po zakończeniu jego realizacji. Celem ewaluacji okresowej jest przede wszystkim ocena, czy Program „zmierza w dobrym kierunku”. W tej sytuacji jednym z celów ewaluacji jest pozyskanie informacji, które posłużą zmodyfikowaniu i ulepszeniu działań programu.

Na zakończenie realizacji Programu planuje się jego ewaluację końcową. Celem ewaluacji całego Programu będzie całościowa ocena jego wdrażania oraz jego rezultatów. Ewaluacja końcowa powinna głównie opierać się na materiałach zgromadzonych podczas monitoringu i wynikach przeprowadzonych ewaluacji okresowych. Jest jednak uzupełniana o dodatkowe informacje zebrane przez ewaluatora, m.in. ewaluacja końcowa zostanie rozszerzona – w porównaniu z ewaluacjami okresowymi – o dodatkowe kryterium trwałości głównie rezultatów Programu. Ocenie powinno podlegać, czy pozytywne wyniki Programu nie zanikną po jego zakończeniu (trwałość Programu, jego oddziaływanie), czy i w jakim kształcie Program powinien być kontynuowany, itp.

Wskaźniki realizacji Programu

Do oceny realizacji programu proponuje się użycie następujących wskaźników:

1. Liczba placówek opieki zdrowotnej z dostosowaną infrastrukturą dla osób niepełnosprawnych.
2. Liczba placówek edukacyjnych z dostosowaną infrastrukturą dla osób niepełnosprawnych.
3. Liczba obiektów kultury, sportu i rekreacji dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.
4. Liczba inicjatyw promujących obiekty przyjazne niepełnosprawnym.
5. Stan oznakowania dostosowanego do możliwości osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.
6. Stan dostępności przestrzeni publicznej dla osób niepełnosprawnych.
7. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z Internetu.
8. Liczba inicjatyw podjętych w szkołach na rzecz tolerancji i równości szans.
9. Liczba konkursów artystycznych, zawodów sportowych z udziałem dzieci i młodzieży, osób dorosłych z różnymi niepełnosprawnościami.

-
10. Liczba badań zaspakajania potrzeb zdrowotnych i rehabilitacyjnych niepełnosprawnych mieszkańców obszaru Programu.
  11. Liczba inicjatyw promujących pozytywny wizerunek osoby niepełnosprawnej.
  12. Liczba inicjatyw promujących wizerunek osoby niepełnosprawnej w mediach.
  13. Liczba inicjatyw podejmowanych na rzecz osób niepełnosprawnych z udziałem wolontariuszy.
  14. Liczba konsultacji, spotkań informacyjnych z podmiotami zaangażowanymi na rzecz osób niepełnosprawnych.
  15. Odsetek osób niepełnosprawnych dokształcających się i doskonalących kwalifikacje zawodowe.
  16. Rozkład poziomu wykształcenia dorosłych osób niepełnosprawnych.
  17. Liczba placówek edukacyjnych ujętych w sieci edukacji włączającej, kształcących dzieci i młodzież niepełnosprawną.
  18. Liczba dzieci i młodzieży korzystających z oferty sieci placówek włączających dzieci i młodzież niepełnosprawną.
  19. Liczba placówek oświatowych oferujących naukę uczniom o specjalnych potrzebach edukacyjnych.
  20. Liczba szkół przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, znacznym oraz niepełnosprawnościami sprzężonymi.
  21. Liczba placówek wspomagających wczesny rozwój dzieci.
  22. Odsetek dzieci i młodzieży, korzystających z bezpłatnego dowozu do publicznych i niepublicznych placówek edukacyjnych.
  23. Liczba pojazdów dostosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych.
  24. Liczba nowowprowadzanych kierunków nauki zawodu dla młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
  25. Liczba zorganizowanych spotkań informacyjno - szkoleniowych dla pracodawców, współpracowników i zatrudnionych osób niepełnosprawnych.
  26. Utworzenie „Platformy informacyjnej”.
  27. Zorganizowanie Targów Pracy.
  28. Liczba przystosowanych lub wyposażonych stanowisk pracy.
  29. Liczba osób skierowanych na staże i przygotowanie zawodowe dorosłych.

-
30. Liczba osób zatrudnionych w ramach prac interwencyjnych.
  31. Utworzenie elektronicznej bazy CV osób niepełnosprawnych.
  32. Liczba zorganizowanych warsztatów aktywizacyjno- motywacyjnych, spotkań informacyjnych dla osób niepełnosprawnych.
  33. Liczba zorganizowanych Giełd Pracy.
  34. Liczba zorganizowanych spotkań informacyjno - szkoleniowych dla osób niepełnosprawnych.
  35. Liczba osób, które podjęły zatrudnienie na otwartym rynku pracy.
  36. Popularyzacja prowadzenia działalności gospodarczej w sektorze ekonomii społecznej.
  37. Liczba powstałych podmiotów zatrudnienia socjalnego, spółdzielni socjalnych, Zakładów Aktywności Zawodowej.
  38. Liczba miejsc pracy w ww. podmiotach.
  39. Liczba osób zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej.
  40. Liczba osób skierowanych na szkolenia.
  41. Liczba spotkań dla organizacji pozarządowych.
  42. Liczba publikacji dla osób niepełnosprawnych.
  43. Liczba kampanii informacyjnych na rzecz osób niepełnosprawnych.
  44. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z miejsc krótkoterminowego pobytu.
  45. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z miejsc długoterminowego pobytu.
  46. Liczba inicjatyw podjętych na rzecz przygotowania osób niepełnosprawnych do samodzielnego życia.
  47. Liczba inicjatyw na rzecz edukacji osób niepełnosprawnych dotyczących ich seksualności.
  48. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z treningu w mieszkaniach chronionych i treningowych.
  49. Liczba punktów wsparcia środowiskowego dla osób niepełnosprawnych.
  50. Liczba miejsc w ośrodkach wsparcia dla osób niepełnosprawnych.
  51. Liczba grup wsparcia dla rodzin z osobami niepełnosprawnymi.
  52. Liczba osób korzystających z dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego.
  53. Liczba osób korzystających z wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego.
  54. Liczba miejsc w mieszkaniach treningowych i chronionych.

-
55. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z mieszkalnictwa wspomaganego.
  56. Liczba inicjatyw podjętych w kierunku funkcjonowania mieszkań bez barier.
  57. Liczba inicjatyw podjętych na rzecz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych.
  58. Liczba porozumień między instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych.
  59. Liczba spotkań instytucji i organizacji.
  60. Liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy, warsztatach terapii.
  61. Liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy, warsztatach terapii zajęciowej klubach samopomocy.
  62. Liczba osób korzystających z dofinansowania do turnusów rehabilitacyjnych i do zakupu przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.
  63. Liczba osób korzystających z usług asystenta osoby niepełnosprawnej.
  64. Liczba imprez dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, organizowanych przez instytucje kultury, sportu i turystyki oraz organizowanych, współorganizowanych lub dofinansowanych przez władze lokalne w stosunku do ogólnej liczby imprez organizowanych, współorganizowanych lub dofinansowanych przez władze lokalne i ww. instytucje.
  65. Liczba osób niepełnosprawnych biorących udział w dedykowanych im projektach, wydarzeniach.
  66. Liczba inicjatyw z zakresu sportu, rekreacji i turystyki dofinansowanych za środków PFRON i innych.
  67. Liczba wspólnie odbytych przez pracowników szkoleń, superwizji, wizyt studyjnych.
  68. Liczba zrealizowanych projektów partnerskich.
  69. Liczba wypracowanych rekomendacji zmian legislacyjnych.

Katalog narzędzi wskaźników ma charakter otwarty, może być uzupełniony i modyfikowany w zależności od rodzaju i specyfiki podejmowanych działań.

Efektywność realizacji celów

Osiągnięcie celów określonych w Programie poprzez podejmowane działania powinna przynieść zmianę sytuacji osób niepełnosprawnych, we wszystkich obszarach ich funkcjonowania.

Oczekiwane zmiany wymagają odpowiednich ram czasowych, które określono do 2020 roku. Jednak okres realizacji programu powinien te zmiany istotnie przybliżyć.

W związku z tym proponuje się przyjęcie pomiaru zakładanych rezultatów / efektów:

1. Zniesienie barier w instytucjach publicznych.
2. Znaczący wzrost dostępności przestrzeni publicznej, w tym urzędów, obiektów kultury, sportu dla osób niepełnosprawnych.
3. Skrócenie czasu oczekiwania na usługi rehabilitacyjne i objęcie wszystkich potrzebujących osób.
4. Zauważalne zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych w wydarzeniach kulturalnych, sportowych, w mediach / audycjach programach, artykułach.
5. Oferty kształcenia ustawicznego dla osób niepełnosprawnych w programach podmiotów działających w obszarze edukacji, integracji społecznej i zawodowej.
6. Poszerzenie oferty kształcenia ponadgimnazjalnego dla osób niepełnosprawnych.
7. Powstanie oddziałów integracyjnych na każdym etapie kształcenia i w każdym rodzaju szkół.
8. Powszechny dostęp do wczesnego wspomaganie.
9. Poprawa w zakresie wyposażenia w pomoce dydaktyczne, potrzebne oprzyrządowanie.
10. Dostępność wsparcia informacyjno – wychowawczego dla rodziców dzieci niepełnosprawnych.
11. Wzrost ilości osób niepełnosprawnych posiadających wykształcenie zawodowe wyrażony w %.
12. Systematyczne spotkania konsultacyjne instytucji, organizacji i podmiotów służących osobom niepełnosprawnym.
13. Wyrażony w % wzrost aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w stosunku do roku 2014.
14. Funkcjonowanie podmiotów tj. ZAZ, spółdzielnia socjalna.
15. Funkcjonowanie nie mniej niż 1 placówki wsparcia umożliwiającej pobyt całodobowy dla osób niepełnosprawnych.
16. Istnienie sieci mieszkań treningowych i chronionych dla osób niepełnosprawnych.
17. Liczba mieszkań bez barier w nowo wybudowanym domu wielorodzinnym.
18. Bezpłatny dostęp do pomocy i konsultacji specjalistycznych dla osób niepełnosprawnych.

-
19. Coroczny wzrost liczby przedsięwzięć o charakterze kulturalnym, sportowym i rekreacyjnym, w których możliwy jest udział osób niepełnosprawnych.
  20. Coroczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych biorących udział w dedykowanych im projektach kulturalnych, sportowych, turystycznych.
  21. Możliwość korzystania przez osoby niepełnosprawne z pomocy asystenta.
  22. Oferta i informator o imprezach sportowych, turystycznych, rekreacyjnych z udziałem osób niepełnosprawnych.
  23. Funkcjonowanie grup wsparcia i grup samopomocy.
  24. Zrealizowane oddolnych inicjatywy lokalne.

Katalog zaproponowanych rezultatów Programu ma charakter otwarty, może być uzupełniony i modyfikowany w zależności od rodzaju i specyfiki podejmowanych działań.

Partnerzy i płaszczyzny współpracy

Dla realizacji wskazanych we „Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym” celów strategicznych konieczna jest współpraca sygnatariuszy Programu z podmiotami publicznymi i prywatnymi, w tym z:

1. Władzami Samorządowymi, regionalnymi i lokalnymi,
2. Urzędem Marszałkowskim,
3. Zakładami Opieki Zdrowotnej,
4. Narodowym Funduszem Zdrowia,
5. Podmiotami publicznymi i niepublicznymi realizującymi zadania z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji, edukacji, sportu, turystyki, pomocy i integracji społecznej oraz ekonomii społecznej z kraju i zagranicy,
6. Funduszami celowymi budżetu państwa tj. Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Formy współpracy zostały określone w priorytetach współpracy transgranicznej oraz Prioryecie VII Programu, a należą do nich m.in.:

1. Konferencje, seminaria, warsztaty, debaty,
2. Programy badawcze,
3. Wymiana informacji, doświadczeń, umiejętności,

-
4. Wymiana ekspertów,
  5. Koordynacja, sieciowanie działań,
  6. Partnerskie projekty,
  7. Powierzanie i wspieranie zadań, zlecenie zadań.

---

12. Spis załączników

Załącznik 1. Ankieta dla pracowników

Załącznik 2. Ankieta dla osób niepełnosprawnych

Załącznik 3. Projekt Porozumienia na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych

Załącznik 4. Opinia ekspercka

Załączniki

Załącznik 1. Ankieta dla pracowników

Uprzejmie proszę o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania celem poszerzenia wiedzy o systemie pomocy na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki oraz o współpracy z podmiotami sektora publicznego i niepublicznego w tym obszarze. Wyniki badań zostaną wykorzystane do przygotowania Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym celem tworzenia warunków dla kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym

Jednocześnie informuję, że ankieta jest anonimowa i zostanie wykorzystana wyłącznie do celów badawczych dlatego, zwracam się do Państwa z prośbą o rzetelne i szczerze odpowiedzi, a także przekazanie własnych propozycji ewentualnych zmian. Mając nadzieję na uzyskanie informacji, z góry dziękuję za trud włożony w wypełnienie ankiety.

DIAGNOZA WSPÓŁPRACY

- 1. Czy jako pracownik PSOUU/ WTZ Turkowice, Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego „Źródło” we Lwowie lub innej Instytucji dostrzegł Pan/ dostrzegła Pani jakieś wspólne działanie pracowników instytucji spoza wyżej wymienionych dla ich uczestników/ podopiecznych?**
  - a) tak,
  - b) nie
  - c) trudno powiedzieć

---

2. Czy między nimi (tj. ww. instytucjami) istnieje współpraca, komunikacja, przepływ informacji?

- a) Tak
- b) Nie
- c) Nie wiem

3. Czy współpraca, komunikacja, przepływ informacji jest wystarczająca ?

- a) Zdecydowanie tak
- b) Raczej tak
- c) Raczej nie
- c) Zdecydowanie nie

4. W jakich zakresach i obszarach występuje aktualnie niewystarczająca współpraca?

.....

5. Jakie korzyści dla osób niepełnosprawnych powinny być zidentyfikowane, określone, uświadomione, wyrażone i realizowane we Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym?

.....

6. Jakie zasady współpracy pomiędzy PSO UU/ WTZ Turkowice, Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie lub/ oraz innymi Instytucjami powinny zostać określone we Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym?

.....

7. Jakie są główne przyczyny niewystarczającej współpracy pomiędzy instytucjami w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki dostępnych w gminie Werbkowice i Powiecie Hrubieszowskim ?

.....

---

8. Jakie są główne przyczyny niewystarczającej współpracy pomiędzy instytucjami w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki dostępnych w mieście Lwowie ?

.....

9. Jakie powinny być określone we Wspólnym Transgranicznym Programie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym cele priorytetowe na podstawie Pana/i opinii i doświadczeń?

.....

10. Jakie powinny być potencjalne wskaźniki skuteczności współpracy instytucji / podmiotów w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych ?

.....

11. Czy są i jakie są potrzeby szkoleniowe, tematy i zakres wspólnych szkoleń realizatorów (PSOUU/ WTZ Turkowice, Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie lub innych Instytucji) Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym?

.....

12. Z jakich form i narzędzi wsparcia korzystają obecnie uczestnicy PSOUU / WTZ Turkowice, Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie? Z jakich korzyść powinni ?

.....

13. Z jakich form i narzędzi wsparcia nie korzystają uczestnicy PSOUU/ WTZ Turkowice, Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne Źródło we Lwowie? Z jakich korzyść powinni?

.....

DIAGNOZA POTRZEB OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I ICH ZASPOKOJENIA

14. Czy budynek i pomieszczenia, w których wykonuje Pan/i pracę jest przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych?

- a) jest przystosowany całkowicie
- b) jest przystosowany częściowo
- c) nie jest przystosowany, gdyż brakuje.....

15. Czy posiadany sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych ?

- a) posiadany sprzęt w pełni zaspokaja potrzeby osób niepełnosprawnych
- b) posiadany sprzęt w częściowo zaspokaja potrzeby osób niepełnosprawnych, a związku z brakuje następującego sprzętu np. rower treningowy
- c) nie dotyczy

16. Czy posiadany przez instytucję, w której Pan/ i pracuje środek transportu zaspokaja potrzeb osób niepełnosprawnych?

- a) w pełni zaspokaja potrzeby osób niepełnosprawnych
- b) częściowo zaspokaja potrzeby osób niepełnosprawnych, gdyż.....
- c) nie zaspokaja potrzeb osób niepełnosprawnych

17. Jakie są prowadzone przez instytucję, w której Pan/ i pracuje formy terapii, rehabilitacji i opieki dla osób niepełnosprawnych ?

.....

18. Czy prowadzone przez instytucję, w której Pan/ i pracuje formy terapii, rehabilitacji i opieki dla osób niepełnosprawnych zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych?

- a) w pełni zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych
- b) częściowo zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych, gdyż brakuje.....
- c) nie zaspokajają potrzeb osób niepełnosprawnych

---

19. Czy w instytucji, w której Pan/i pracuje oraz najbliższym otoczeniu zapewniony jest dostęp do edukacji dla osób niepełnosprawnych?

a) tak, proszę podać sposób /rodzaj lub /i nazwę.....

b) nie, gdyż brakuje .....

c) nie wiem

20. Czy w instytucji, w której Pan/i pracuje oraz najbliższym otoczeniu zapewniony jest dostęp do turystyki dla osób niepełnosprawnych?

a) tak, proszę podać sposób /rodzaj lub /i nazwę.....

b) nie, gdyż brakuje .....

c) nie wiem

21. Na podstawie wniosków i obserwacji z własnej pracy zawodowej w Pana/ i ośrodku proszę wymienić najważniejsze potrzeby w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych

.....

22. Proszę wymienić najważniejsze przyczyny braków zaspokojenia potrzeb w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych

.....

23. Czy Pana/i ośrodek pomaga zaspokoić potrzeby socjalne osób niepełnosprawnych?

a) tak, proszę wskazać formę (np. pomoc rzeczowa, pomoc finansowa, pomoc w sprawach urzędowych).....

b) nie, proszę wskazać przyczynę (robią to inne instytucje)

c) nie wiem

24. Proszę wpisać rodzaje pracowni istniejących w Pana/i instytucji działających na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych

.....

---

25. Czy Pana/i ośrodek pomaga osobom niepełnosprawnym w znalezieniu pracy?

- a) tak, w przypadku każdej osoby
- b) tak, w przypadku części osób
- c) nie pomaga

26. Jakie oferowane są formy pomocy osobom niepełnosprawnym przy poszukiwaniu i podjęciu pracy?

.....

27. Czy formy pomocy w poszukiwaniu i podjęciu zatrudnienia zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych?

- a) w pełni zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych
- b) częściowo zaspokajają potrzeby osób niepełnosprawnych, gdyż brakuje (np. doradztwa zawodowego).....
- c) nie zaspokajają

28. Proszę wskazać ile osób niepełnosprawnych z Pana/i ośrodka/ instytucji może podjąć pracę

- a) samodzielnie, bez ograniczeń
na otwartym rynku pracy ..... na chronionym rynku pracy .....
- b) samodzielnie, po specjalistycznym przeszkoleniu
na otwartym rynku pracy ..... na chronionym rynku pracy ..... osoby
- c) samodzielną, po jej uprzednim specjalistycznym oprzyrządowaniu
na otwartym rynku pracy ..... na chronionym rynku pracy .....
- d) pod nadzorem innego pracownika lub asystenta
na otwartym rynku pracy ..... na chronionym rynku pracy.....
- e) inną niż ww. wymienione..... mogą pracować na chronionym rynku pracy pod nadzorem asystenta
na otwartym rynku pracy .....na chronionym rynku pracy.....

---

29. Czy istnieje potrzeba powołania podmiotu zatrudnienia socjalnego np. ZAZ lub podmiotu ekonomii społecznej na obszarze działania pana/ i ośrodka na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych ?

- a) tak
- b) nie
- c) nie mam zdania

30. Czy Pana/i ośrodek podejmuje działania mające na celu integrację osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną?

- a) tak, jakie ? .....
- b)nie,dlaczego?.....
- c) nie wiem

31. Jakie Pana/i ośrodek powinien podejmować dodatkowe działania mające na celu integrację osób niepełnosprawnych ze społecznością lokalną?

.....

32. Czy istnieje potrzeba powołania w Państwa gminie/ mieście dodatkowej placówki / ośrodka / instytucji zajmującej się pomocą osobom niepełnosprawnym?

- a) tak, jakiej? .....
- b) nie, nie ma takiej potrzeby
- c) nie wiem

33. Własne propozycje ewentualnych zmian:

.....

METRYCZKA RESPONDENTA

RODZAJ INSTYTUCJI .....

Płeć: Kobieta / Mężczyzna

Wiek: 18- 25 lat,   26-35 lat,   36 - 45 lat,   Powyżej 45 lat

Wykształcenie: Podstawowe,   Zasadnicze,   Średnie,   Wyższe

Stanowisko

Załącznik 2. Ankieta dla osób niepełnosprawnych lub ich rodziców / opiekunów

W związku z opracowywaniem Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym celem tworzenia warunków dla kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym uprzejmie proszę o udzielenie odpowiedzi na pytania w kwestionariuszu ankiety. Jej wyniki zostaną wykorzystane do określenia propozycji celów i działań w obszarze edukacji, rehabilitacji i turystyki osób niepełnosprawnych określonych w ww. Programie

Ankieta jest anonimowa i zostanie wykorzystana wyłącznie do celów badawczych dlatego, proszę o rzetelne i szczerze odpowiedzi poprzez zaznaczenie właściwej odpowiedzi w przypadku pytań zamkniętych lub uzupełnienie brakujących odpowiedzi w przypadku pytań otwartych. W sytuacji osób niepełnosprawnych, które mogą mieć problem z wypełnieniem ankiety, proszę o wypełnienie kwestionariusza rodzica lub opiekuna w imieniu osoby niepełnosprawnej. Dziękuję za poświęcony czas.

1. Jaki posiada Pan/i aktualny stopień niepełnosprawności:

Lekki

Umiarkowany

Znaczny

2. Jaki jest rodzaj Pana/i niepełnosprawności (można zaznaczyć więcej niż 1):

01-U - upośledzenie umysłowe

02-P - choroby psychiczne

03-L - zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu

04-O - choroby narządu wzroku

05-R - upośledzenie narządu ruchu

-
- 06-E - epilepsja
  - 07-S - choroby układu oddechowego i krążenia
  - 08-T - choroby układu pokarmowego
  - 09-M - choroby układu moczowo-płciowego
  - 10-N - choroby neurologiczne

3. W wyniku czego powstała Pana/i niepełnosprawność?

- Od urodzenia
- W wyniku wypadku
- W wyniku choroby
- W wyniku powikłań okołoporodowych
- W wyniku zaburzeń prenatalnych

4. Jakie dostrzega Pan/i utrudnienia lub czego brakuje dla osób niepełnosprawnych w placówce w której przebywa w zakresie edukacji? (Proszę podać przykłady)

.....

5. Jakie dostrzega Pan/i utrudnienia lub czego brakuje dla osób niepełnosprawnych w placówce w której przebywa w zakresie rehabilitacji ? (Proszę podać przykłady)

.....

6. Jakie dostrzega Pan/i utrudnienia lub czego brakuje dla osób niepełnosprawnych w placówce w której przebywa w zakresie turystyki? (Proszę podać przykłady)

.....

7. Czego najbardziej brakuje / jakiej oferty pomocy i usług dla osób niepełnosprawnych w Pana/i środowisku zamieszkania?)

.....

---

8. Czy spotkał się Pan/i z przejawami niewłaściwego traktowania osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania?

Nie

Tak, podaj przykłady: .....

TURYSTYKA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

9. W jaki sposób najczęściej spędza Pan/i czas wolny? Można udzielić wielu odpowiedzi

- a) spokojny wypoczynek, spacer
- b) spotkania towarzyskie
- c) aktywnie (np. sport, rekreacja, aktywność ruchowa)
- d) oglądanie TV
- e) zajęcia hobbystyczne (np. wędkowanie, zbieranie znaczków)
- f) nauka (np. kurs językowy)
- g) zabiegi lecznicze i rehabilitacyjne
- h) udział w wydarzeniach sportowych i kulturalnych
- i) udział w wydarzeniach religijnych
- j) uprawa własnego ogródka
- k) bierny relaks
- l) inne, jakie? Wyjazdy za miasto, na działkę

10. Jaka rolę turystyka odgrywa w Pana/i życiu?

żadnej - nie czuję potrzeby podróżowania, nie lubię podróżować

małą - wyjazd poza miejsce stałego zamieszkania raz na jakiś czas (np. święta, dni wolne od pracy itd.)

ważną- lubię podróżować, lecz nie zawsze mam ku temu okazję lub ograniczają mnie różne bariery

bardzo ważną- turystyka jest moją pasją

11. Jak dużą przeszkodę w uprawianiu turystyki stanowi Pana/i niepełnosprawność?

największą - ze względu na stan zdrowia bardzo rzadko podróżuję lub w ogóle

---

średnią - jest powodem, który utrudnia moje podróżowanie
żadną - nie przeszkadza mi w uprawianiu turystyki

12. Jakie są główne bariery utrudniające Panu/i uprawianie turystyki?

(proszę wybrać 3 najważniejsze bariery). Można udzielić wielu odpowiedzi

- a) niskie dochody
- b) moje osobiste podejście do otaczającej mnie rzeczywistości
- c) sposób myślenia społeczeństwa i ich podejście do osób niepełnosprawnych
- d) niedostosowana infrastruktura turystyczna do potrzeb niepełnosprawnych
- e) brak wsparcia ze strony najbliższych
- f) brak wsparcia ze strony społeczeństwa
- g) brak wykwalifikowanej kadry, obsługującej wyjazdy turystyczne
- h) brak odpowiedniej oferty turystycznej dla osób niepełnosprawnych
- i) brak czasu wolnego
- j) niechęć do opuszczania domu
- k) zbyt wysokie koszty wyjazdu
- l) brak sprzętu turystycznego dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych
- m) niedostateczna informacja o potrzebach turystycznych ludzi niepełnosprawnych
- n) niedostateczna informacja o produkcie turystycznym przeznaczonym dla osób niepełnosprawnych
- o) inne, jakie?.....

13. Jakie największe korzyści dla Pana/i niesie za sobą podejmowanie wszelkiego rodzaju wyjazdów turystycznych? Proszę zaznaczyć 3 najważniejsze.

- a) poznanie ciekawych miejsc
- b) zawieranie nowych znajomości
- c) rozwijanie zainteresowań
- d) możliwość poprawy kondycji fizycznej
- e) integracja ze społeczeństwem
- f) pokonywanie własnych obaw, lęków, kompleksów
- g) nabywanie nowych umiejętności
- h) oderwanie się od szarej rzeczywistości

---

i) wpływ na stan zdrowia

j) inne, jakie? .....

14. Jak zazwyczaj organizuje Pan/i swoje wyjazdy turystyczne?

a) samodzielnie

b) z pomocą bliskich

c) z pomocą organizacji nieochodowych, jakich? (np. Stowarzyszenie Kościoła Katolickiego)

d) z pomocą biura podróży

e) z pomocą znajomych

f) w placówce, w której przebywam ;

g) w inny sposób, jaki? .....

15. Kto najczęściej towarzyszy Panu/Pani w wyjazdach turystycznych?

a) nikt, podróżuję samodzielnie

b) współmałżonek

c) dzieci

d) rodzice / opiekunowie

e) inne osoby z rodziny

f) partner

g) inne osoby niespokrewnione

16. W jakim celu najczęściej Pan/i podróżuje lub podróżowałby / podróżowałaaby?

a) wypoczynkowym / rekreacyjnym

b) zdrowotnym /rehabilitacyjnym

c) krajoznawczym / edukacyjnym

d) religijnym (pielgrzymki)

e) sprawy zawodowe, interesy

f) odwiedziny u krewnych znajomych

g) inne cele, jakie? .....

PRACA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

17. Jakie są Pana/i źródła utrzymania ?

- a) praca własna – zatrudnienie
- b) praca dorywcza
- c) renta
  - socjalna
  - rodzinna
  - z tytułu niezdolności do pracy
- d) zasiłek. dodatek pielęgnacyjny
- e) zasiłek z pomocy społecznej
- f) pomoc rodziny, krewnych
- g) alimenty
- h) pomoc organizacji charytatywnych, Kościoła
- i) brak źródeł utrzymania

18. Które w powyżej wymienionych źródeł utrzymania jest źródłem podstawowym?

Proszę wymienić jedno

.....

19. Co jest dla Pana/i największą przeszkodą w funkcjonowaniu

na otwartym rynku pracy? Proszę wymienić najwyżej trzy.

- a) bariery architektoniczne
- b) brak ofert pracy
- c) brak profesjonalnego wsparcia i pomocy w poszukiwaniu pracy
- d) zbyt duże oczekiwania pracodawców wobec pracownika niepełnosprawnego
- e) nieprzychylny podejście pracodawców
- f) brak doświadczenia pracodawców w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
- g) niedostosowane stanowiska pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych
- h) trudności w zachowaniu BHP
- i) zbyt niskie wynagrodzenie

-
- j) stan zdrowia
  - k) za małe kwalifikacje
  - l) brak możliwości zdobycia kwalifikacji potrzebnych na rynku pracy
  - m) brak dostępu do komputera
  - n) brak dostępu do Internetu
  - o) brak osoby pomagającej w pokonywaniu barier wynikających z niepełnosprawności
  - p) inne, niemożliwość podjęcia pracy z powodu diagnozy

20. Czy chce Pan/i pracować?

- tak
- nie
- nie mam zdania

21. Czy poszukuje Pan/i pracy ?

- nie
- tak, jakiej? .....

22. W jakiej formie jest gotowy Pan/i podjąć pracę ?

- a) praca na umowę o pracę w zakładzie pracy na otwartym rynku pracy
- b) praca na umowę o pracę w zakładzie pracy chronionej np. ZAZ
- c) praca sezonowa/ dorywcza
- d) praca z pomocą asystenta osoby niepełnosprawnej
- e) praca na umowę cywilnoprawną (o dzieło lub zlecenie)
- f) praca w spółdzielni socjalnej
- g) inną, warsztaty produkcji zabawek, upominków

23. Własne propozycje celów i działań w obszarze edukacji osób niepełnosprawnych odnoszące się do placówki w której Pan/i przebywa lub/i miejsca zamieszkania :

.....

24. Własne propozycje celów i działań w obszarze rehabilitacji osób niepełnosprawnych

---

odnoszące się do placówki w której Pan/i przebywa lub/i miejsca zamieszkania :

.....

25. Własne propozycje celów i działań w obszarze turystyki osób niepełnosprawnych odnoszące się do placówki w której Pan/i przebywa lub/i miejsca zamieszkania :

.....

METRYCZKA RESPONDENTA

Płeć:

Kobieta

Mężczyzna

Wiek: 18- 25 lat, 26-35 lat, 36 - 45 lat powyżej 45 lat

Załącznik 3. Projekt Porozumienia na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych

Porozumienie na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych

Aby efektywnie przeciwstawiać się narastaniu problemów wykluczenia społecznego niepełnosprawnych mieszkańców obszaru realizacji *Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym* tj. osób niepełnosprawnych z Gminy Werbkowice oraz innych Gmin Powiatu Hrubieszowskiego oraz miasta Lwów w Obwodzie Lwowskim celem zapewnienia im pełnoprawnego i równego dostępu do uczestnictwa w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym niżej podpisani, jako sygnatariusze niniejszego Porozumienia wyrażają wolę współpracy na zasadach partnerstwa, subsydiarności oraz współodpowiedzialności w podejmowaniu i realizacji inicjatyw na rzecz rozwoju systemu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.

Uwzględniając powyższe wskazuje się, że Porozumienie na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych zawiera się dla poprawy ich funkcjonowania w życiu społecznym i zawodowym, rozwiązywania odczuwanych problemów związanych z niepełnosprawnością oraz wsparcia wspólnoty lokalnej na rzecz aktywizacji, społecznej, edukacyjnej i zawodowej osób marginalizowanych społecznie na miarę ich możliwości oraz potencjału.

§ 1

Celem Porozumienia jest podjęcie partnerskiej współpracy instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, podmiotów prywatnych dla kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych poprzez:

- podniesienie poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych oraz budowaniu pozytywnego wizerunku osoby niepełnosprawnej i jej miejsca w społeczeństwie,

-
- zwiększenie dostępności i zakresu usług rehabilitacyjnych w środowisku w celu osiągnięcia i utrzymywania przez osoby z niepełnosprawnością optymalnego poziomu funkcjonowania, samodzielności i niezależności życiowej,
  - zagwarantowanie środowiska wolnego od barier architektonicznych w przestrzeni publicznej i miejscu zamieszkania, barier w dostępie do środków transportu oraz w dostępie do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej,
  - zagwarantowanie dostępu do edukacji na każdym szczeblu o charakterze włączającym dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych oraz pełne zaspokajanie specjalnych potrzeb edukacyjnych,
  - wspieranie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy i podmiotach ekonomii społecznej,
  - tworzenie warunków, aby osoby z niepełnosprawnością mogły żyć i realizować się we własnej rodzinie i aby nie były dyskryminowane w środowisku,
  - zapewnienie możliwości uprawiania sportu, turystyki oraz korzystania z ogólnodostępnych form rekreacji,
  - tworzenie warunków do integracji społecznej osób niepełnosprawnych, w szczególności osób z niepełnosprawnością intelektualną,
  - promocję i wsparcie rozwoju usług społecznych zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych,
  - polepszenie przepływu i wymiany informacji na temat bieżącej działalności pomiędzy zainteresowanymi podmiotami,
  - wypracowanie ram instytucjonalnych i prawnych umożliwiających powstawanie, rozwój i funkcjonowanie placówek wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku zamieszkania, podmiotów zatrudnienia socjalnego oraz ekonomii społecznej, pozwalających na zacieśnianie współpracy również w ramach wspólnie realizowanych projektów i przedsięwzięć w tym obszarze,
  - wypracowanie mechanizmów finansowych pozwalających na rozwój systemu wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
  - wspieranie działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej dla grup defaworyzowanych, solidarności i spójności społecznej.

---

§ 2

Sygnatariusze Porozumienia deklarują, iż każdy w ramach własnej działalności i kompetencji podejmował będzie działania na rzecz rozwoju systemu usług oraz efektywnego wspierania osób niepełnosprawnych.

§ 3

Uwzględniając fakt, że synergia działań zainteresowanych podmiotów przynosi najlepsze rezultaty, Sygnatariusze Porozumienia wyrażają wolę wzajemnej współpracy w realizacji celów Porozumienia, która będzie realizowana w szczególności w następujących obszarach:

1. Prowadzenie wspólnej polityki informacyjnej.
2. Podejmowanie wspólnych inicjatyw propagujących rolę usług integracji społecznej i zawodowej w środowisku lokalnym w obszarze włączenia społecznego osób niepełnosprawnych.
3. Działania na rzecz edukacji w obszarze systemu usług i wzmocnienia kompetencji podmiotów zaangażowanych w Porozumienie, w szczególności udział w szkoleniach służących zdobyciu i doskonaleniu wiedzy i umiejętności niezbędnych dla skutecznej aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
4. Podejmowanie działań na rzecz inicjatyw służących zwiększania zakresu i jakości usług dla osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym.
5. Realizowanie inicjatyw zmierzających do tworzenia i rozwoju podmiotów sektora ekonomii społecznej, w tym wspierania zatrudnienia na chronionym rynku pracy.
6. Rekomendowanie propozycji aktów prawa miejscowego na rzecz rozwoju systemu usług integracyjnych.
7. Inicjowanie badań i analiz w obszarze problemów wykluczenia społecznego mieszkańców na obszarze realizacji Programu w kontekście uzupełnienia deficytów systemu wsparcia oraz zapewnienia włączenia społecznego tych osób (w tym proponowanie obszarów badań).
8. Rozwój profesjonalnego wsparcia dla podmiotów zatrudnienia socjalnego.

---

§ 4

1. Dla zapewnienia optymalnego poziomu działań przewidzianych w niniejszym porozumieniu przewiduje się powołanie i zorganizowanie Zespołu Zarządzającego funkcjonującego w ramach jednego z Sygnatariuszy Porozumienia. Koszty jego funkcjonowania byłyby pokrywane z dostępnych funduszy zewnętrznych, w tym funduszy strukturalnych.
2. Sygnatariusze Porozumienia mogą powoływać grupy robocze w celu wypracowania określonych rozwiązań.
3. Wspólna realizacja działań w obszarze rozwoju systemu usług integracji społecznej, zawodowej edukacji i turystyki osób niepełnosprawnych nie objętych niniejszym Porozumieniem podejmowana będzie w oparciu o odrębne porozumienia lub umowy.

§ 5

Porozumienie na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych otwarte jest na inne podmioty działające w obszarze pomocy i integracji społecznej, ekonomii społecznej i rynku pracy, które identyfikują się z jego celami i są gotowe je realizować we współdziałaniu z innymi podmiotami na zasadach w nim określonych.

§ 6

Niniejsze Porozumienie nie powoduje:

1. powstania zobowiązań finansowych ze strony Sygnatariuszy Porozumienia, o ile nie będą one wynikiem odrębnej umowy lub porozumienia.
2. nie stanowi przeszkody dla współpracy Sygnatariuszy Porozumienia na innych płaszczyznach w szczególności w zakresie realizacji projektów wspierających rozwój usług integracji społecznej i zawodowej.
3. nie determinuje konieczności współpracy Sygnatariuszy Porozumienia w zakresie realizacji projektów w obszarze usług integracji społecznej, zawodowej edukacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

---

§ 7

1. Porozumienie na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych zawarte jest na czas nieoznaczony.
2. Wystąpienie z Porozumienia może nastąpić w każdym czasie.
3. Porozumienie na rzecz kompleksowego rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych podlega rozwiązaniu w sytuacji wyrażenia takiej woli przez zwykłą większość Sygnatariuszy Porozumienia.

Sygnatariusze Porozumienia:

- Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Werbkowicach,
- Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjne „Źródło” we Lwowie,
- inni np.:
- Gmina Werbkowice,
- Powiatowy Urząd Pracy w Hrubieszowie,
- Poradnia Psychologiczna w Hrubieszowie,
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Werbkowicach,
- .....

Załącznik 4. Opinia ekspercka

Lublin, 16.11.2014 r.

**Zewnętrzna opinia ekspercka dokumentu:
WSPÓLNY TRANSGRANICZNY PROGRAM
POMOCY OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM**

Podjęcie działań na rzecz osób niepełnosprawnych w wymiarze współpracy transgranicznej jest szczególnie ważne w kontekście integracji europejskiej. Działania takie wymagają ukierunkowania w wymiarze strategicznym i koordynacji działań bieżących poprzez dokument wspólnego transgranicznego programu pomocy osobom niepełnosprawnym. Przedstawiony do opinii dokument powinien pełnić w przyszłości funkcję narzędzia do kontynuacji dalszej współpracy pomiędzy partnerami projektu, w ramach którego wypracowano program.

Rehabilitacja osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz zapobieganie ich marginalizacji jest dziedziną rozwiązywania problemów społecznych warunkowaną specyficznymi determinantami. Wymaga precyzyjnego, zgodnego z rzeczywistymi potrzebami podejścia do zarządzania wdrożeniem programu, którego instrumentem będzie niewątpliwie opiniowany dokument. Po analizie wspólnego transgranicznego programu, należy stwierdzić, że jest to dokument kompletny i poprawny pod względem metodologicznym.

Poprawnie została skonstruowana struktura programu, która odpowiada logice i metodologii planowania strategicznego i operacyjnego dla tego typu programów w dziedzinie polityki społecznej.

Przedstawione do opinii eksperckiej opracowanie składa się kilku, komplementarnych części konstytuujących program.

Wprowadzenie – zamieszczono wszystkie niezbędne informacje w projekcie i dokumencie. Po analizie całego dokumentu rekomenduje się dodanie do wprowadzenia wyraźnie wyartykułowanych istoty i funkcji dokumentu.

Metodologia opracowania Programu jest poprawna i nie wymaga żadnych korekt. Dokument wykazuje koherencję wewnętrzną i poprawność metodologiczną. Został opracowany w oparciu o zasady powszechnej praktyki planowania.

Rozpoznanie stanu istniejącego. Sytuacja i system wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze objętym Programem oraz zidentyfikowane problemy sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu – wykazano stan obecny w zakresie Programu. Opisano poprawnie potencjał instytucji. Scharakteryzowano wystarczająco sytuację osób niepełnosprawnych w regionie i w powiecie, gminie z podaniem aktualnych danych oraz właściwych źródeł. Przy diagnozie problemów powołano się na wyniki badań własnych systemu pomocy osobom niepełnosprawnym w zakresie edukacji, rehabilitacji i turystyki oraz współpracy podmiotów w tym obszarze. Obiektywnie i trafnie określono na podstawie badań własnych cele priorytetowe Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym. Cele te należy uznać za adekwatne do zdiagnozowanych problemów i możliwości współpracy transgranicznej.

Analiza SWOT sytuacji i systemu wsparcia osób niepełnosprawnych na obszarze realizacji Programu. Dokonano poprawnie kompleksowej analizy SWOT w zakresie programu. Należałoby rozważyć połączenie w dokumencie rozdziału 5 i 6 Mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia współpracy transgranicznej, co zwiększyłyby przejrzystość materiału.

Priorytety współpracy transgranicznej pomiędzy PSOUU Koło w Werbkowicach oraz Centrum Szkoleniowo-Rehabilitacyjnym „Źródło” we Lwowie zostały wskazane trafnie i są spójne z diagnozą i wynikami analiz oraz wynikami badań własnych.

Propozycje zadań niezbędnych do kompleksowego rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych oraz rozwiązania dotyczące przeciwdziałania marginalizacji osób niepełnosprawnych są w pełni adekwatne do priorytetów.

Wykaz priorytetów, celów i działań Wspólnego Transgranicznego Programu Pomocy Osobom Niepełnosprawnym.

Zasady wdrażania i realizacji Programu. Rozwiązania techniczne, analizy ekonomicznej rozwiązania formalnoprawne dla propozycji działań są opisane w pełni wystarczająco i są merytorycznie zasadne i poprawne. Rekomenduje się nadanie nazw enumeratywnych poszczególnym działaniom dla zwiększenia przejrzystości dokumentu.

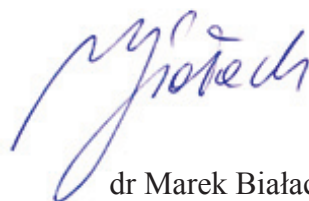

Bardzo cennym i wartościowym elementem dokumentu jest rozdział zawierający *Zasady monitorowania i ewaluacji Programu*.

Dokument jest przygotowany profesjonalnie pod względem merytorycznym i technicznym. Ogólna jakość, kompleksowość, rzetelność i wartość programu jest wysoka i rzadko spotykana w dokumentach tego rodzaju. Tekst dokumentu jest przystępny nawet dla przeciętnego odbiorcy. Dokument Programu może być materiałem modelowym dla podobnych opracowań.

W sumie oceniam bardzo wysoko zaprezentowany Program jako dokument ze wszech miar profesjonalny. Myślę, iż może ona stanowić podstawę do efektywnego zarządzania systemem wsparcia osób niepełnosprawnych.

Instytucjom zaangażowanym w realizację Programu należy życzyć, aby dokument była podstawą dla dobrej praktyki zarządzania strategicznego i operacyjnego.

dr Marek Białach

dr MAREK BIAŁACH – ekspert w zakresie polityki rynku pracy oraz polityki społecznej. Doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii gospodarki. Metodolog planowania strategicznego i operacyjnego. Autor wielu strategii i programów z zakresu polityki społecznej. Pełni funkcję Przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Zatrudnienia w Lublinie. Ewaluator projektów badawczych, innowacyjnych, rozwojowych. Koordynator merytoryczno-naukowy projektów badawczo-rozwojowych. Ekspert Krajowych i Regionalnych Sieci Tematycznych PO KL. Koordynator Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego 2005-2013 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Lublinie. Jest autorem kilkudziesięciu projektów społecznych, kilku produktów finalnych, wielu publikacji i ekspertyz z zakresu polityki społecznej, edukacji zawodowych, kompetencji kluczowych. Trener, wykładowca akademicki, konsultant. EKSPERT oceniający i opiniujący w 11 dziedzinach EFS i EFRR PO KL, RPO, PO IG, Centralna Baza Ekspertów w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego. Ukończył studia magisterskie na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na Wydziale Filozofii i Socjologii oraz na Wydziale Ekonomicznym, a także studia podyplomowe Zarządzanie projektami badawczymi i pracami rozwojowymi. W latach 2005-2010 pracownik naukowy Instytutu Socjologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Obecnie pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Psychologii i Pedagogiki Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

